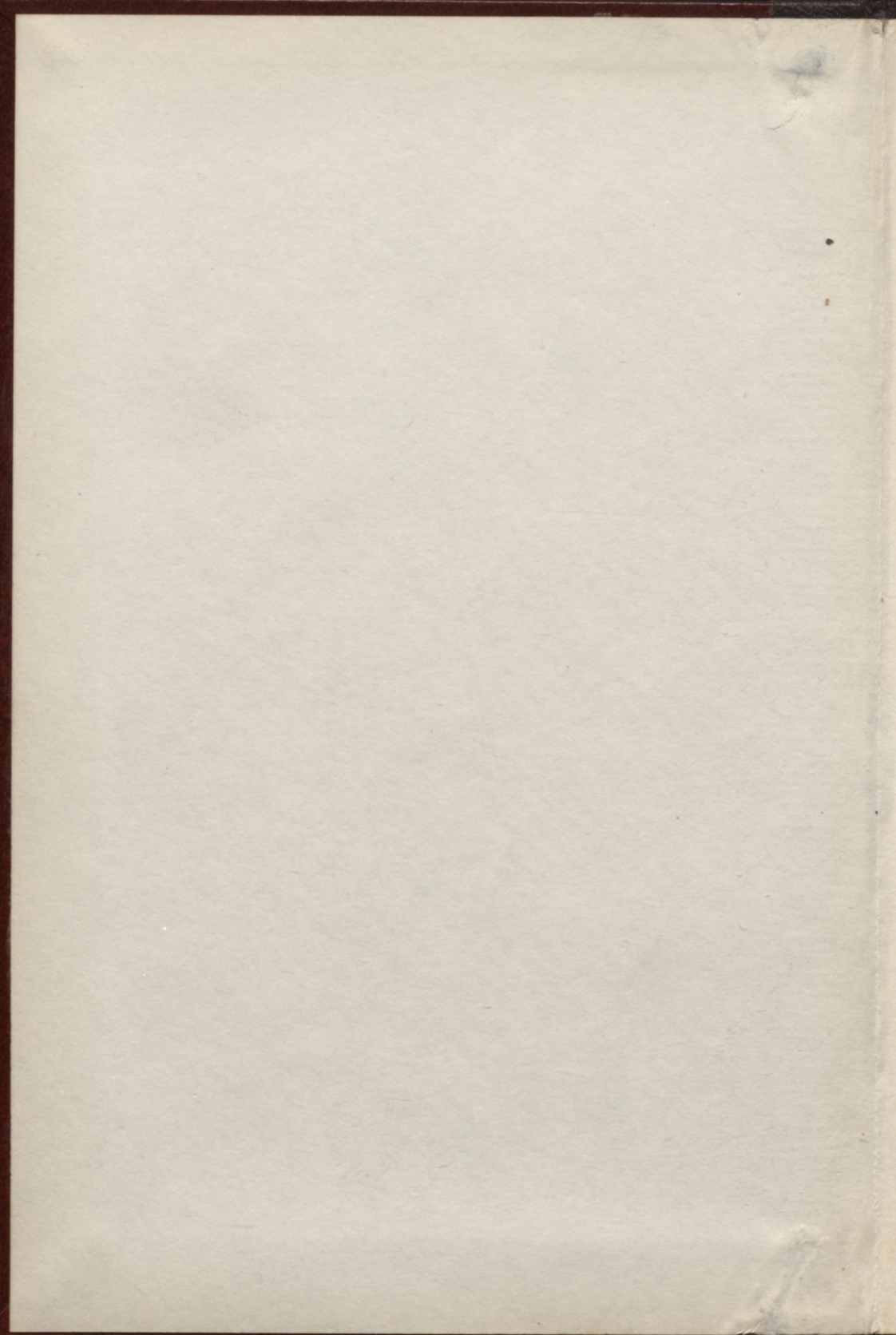
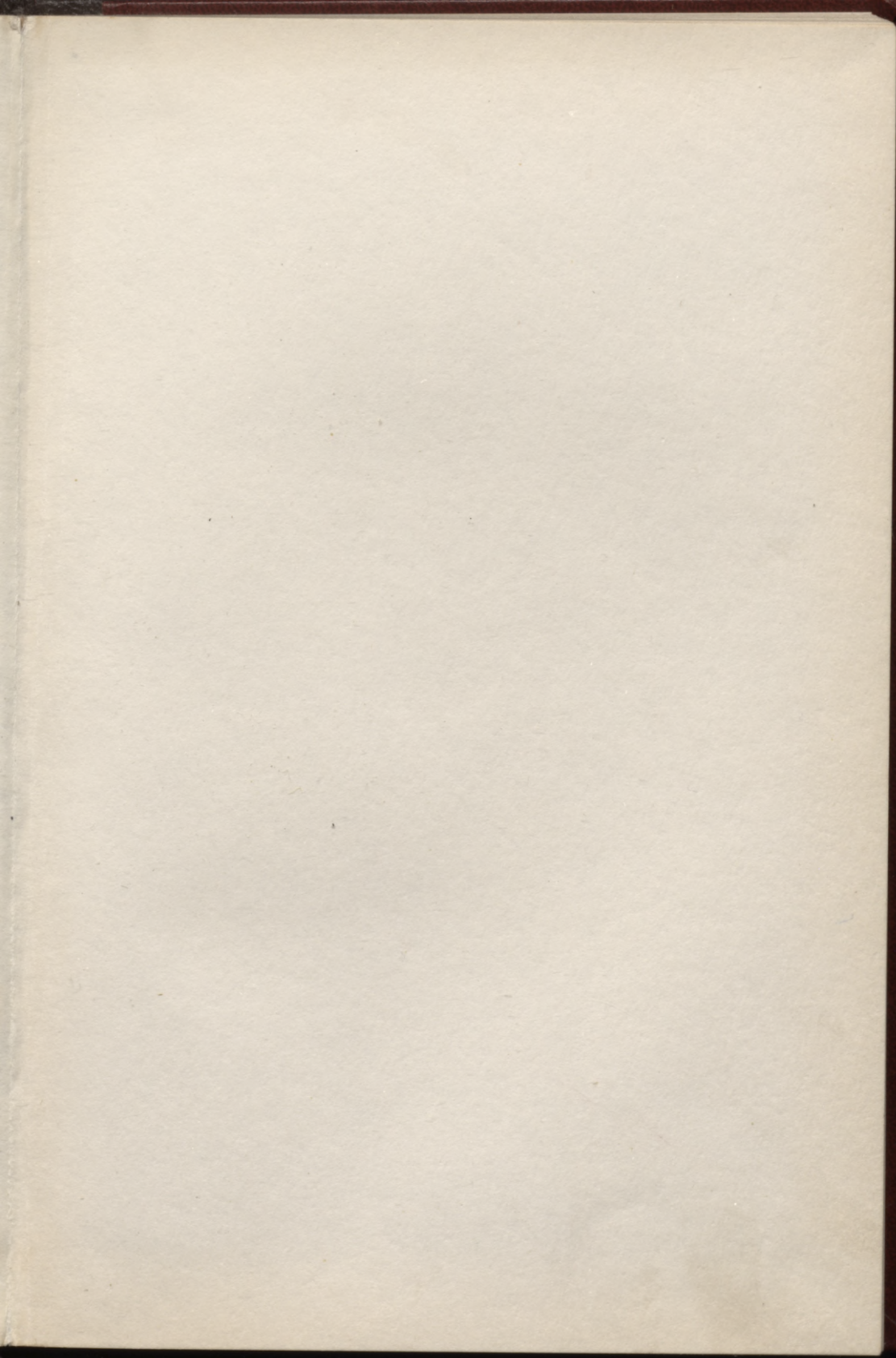
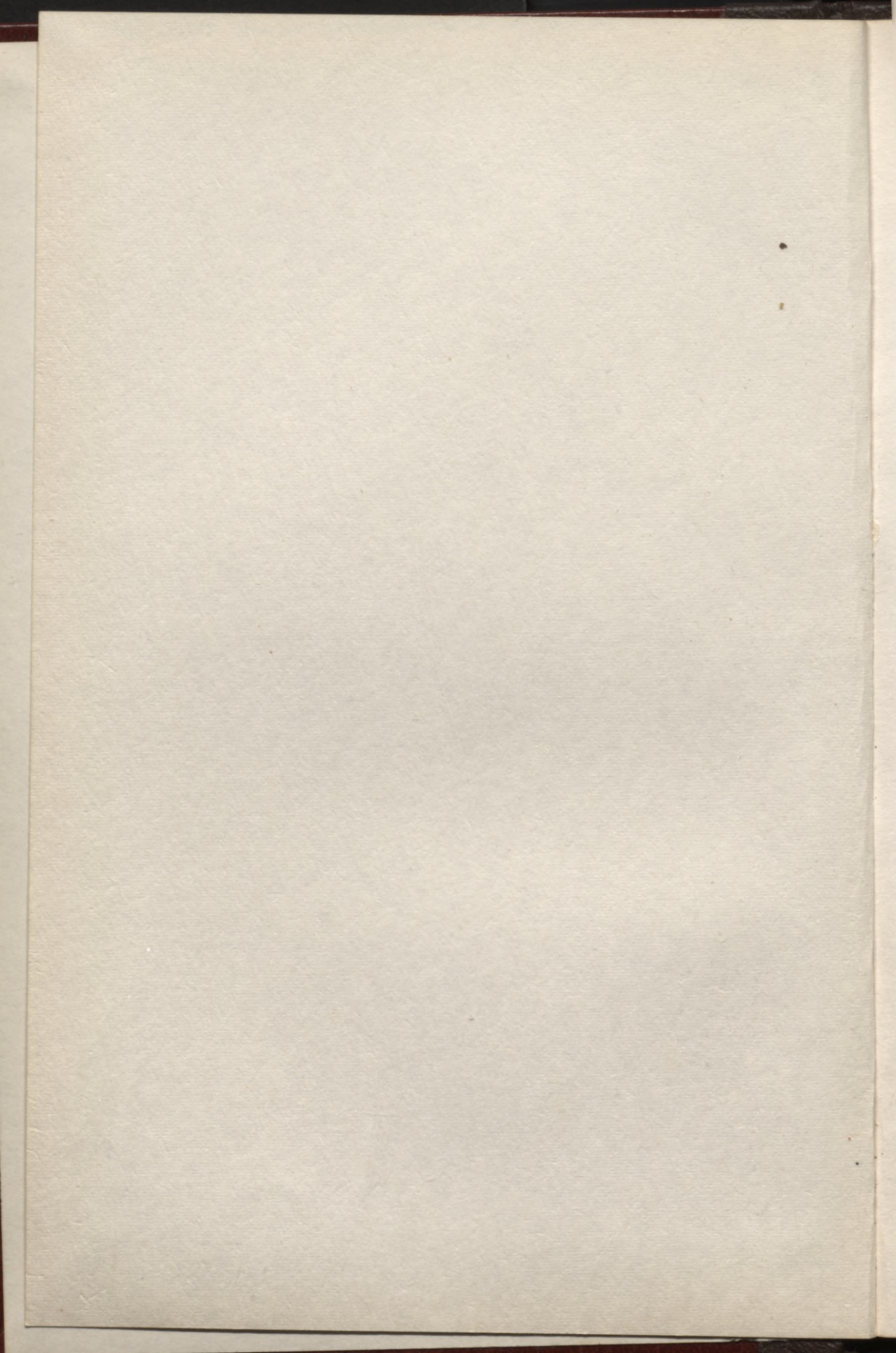

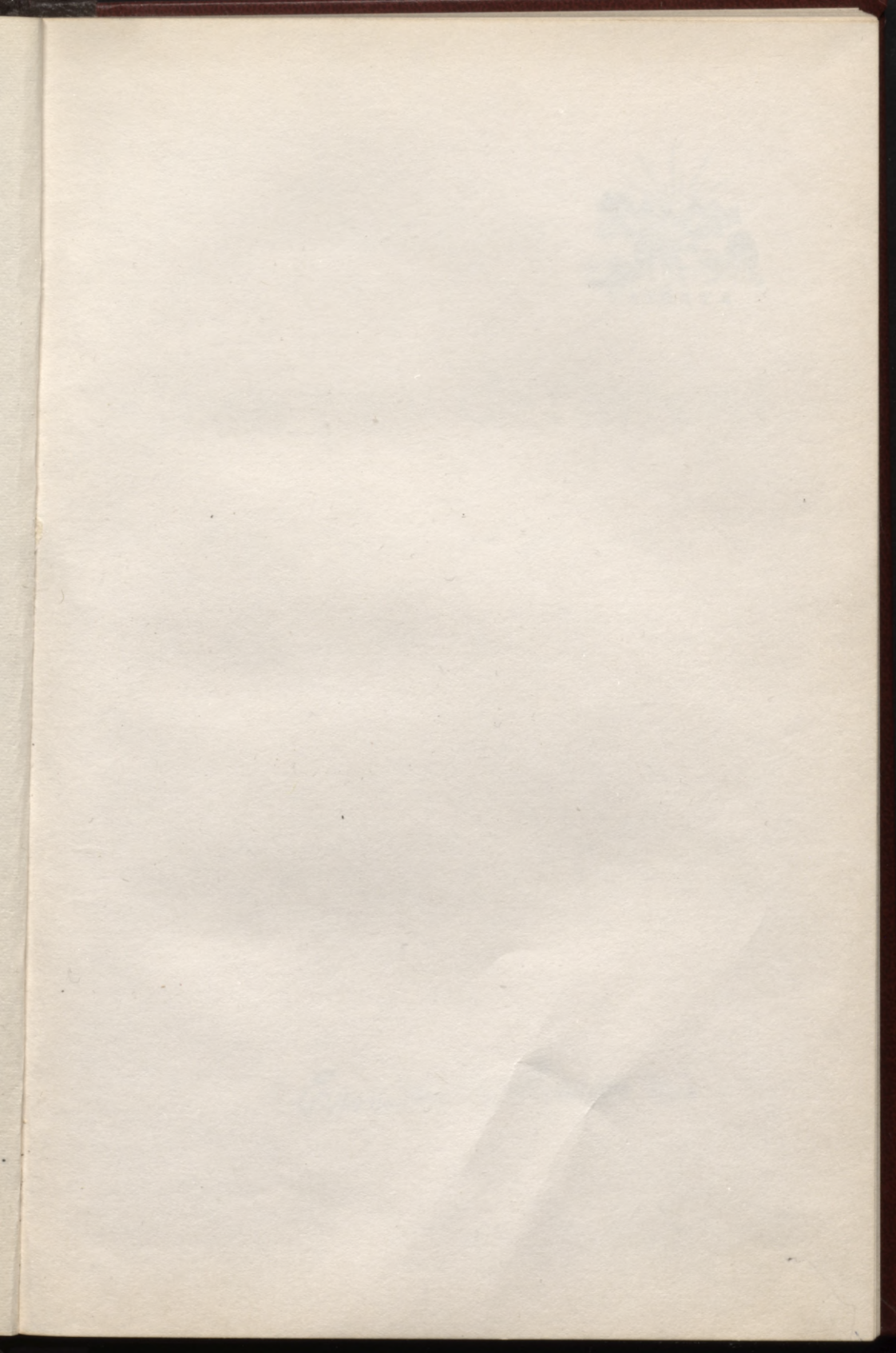
90-11
485

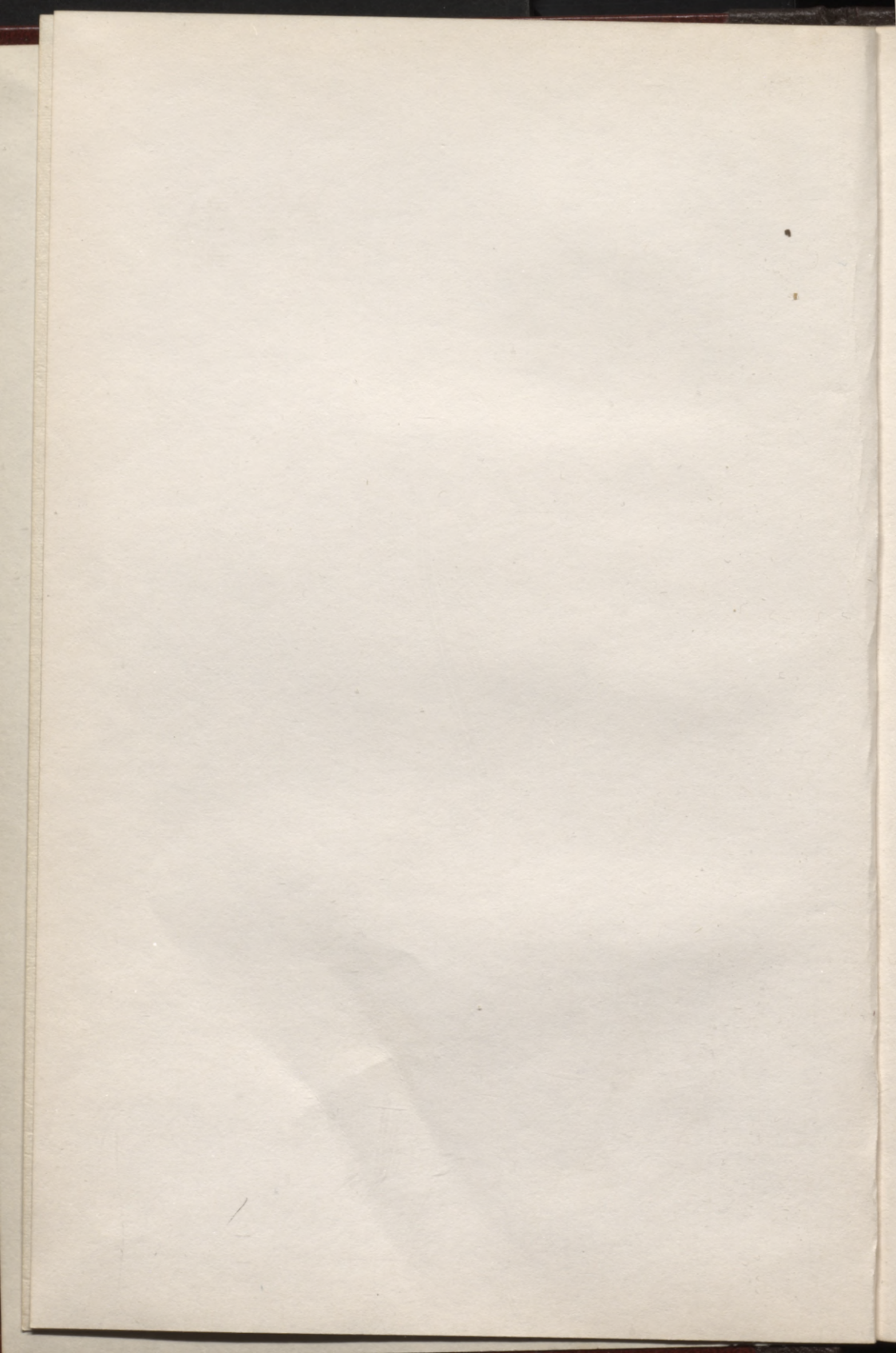
CINA
PAR
DZIMTANI

Ermine Maspamis

L, B

30-4
L 485

5401
L
9

Jānis Kīselis

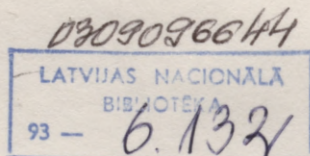
Cīņā par dzimteni

Atmiņas no brīvības cīņām 1918 – 1919. g.

VAIDAVA

16

Pirmais
Valtera un Ražas akc. sab. apgāda izdevums
Rīgā, 1936 gadā.

pārb. 28. IX 98.

Printed by
AUGSTUMS PRINTING SERVICE
Lincoln, Nebraska 68502, U.S.A.
1971

Šis atmiņas dziļā cienā vēlētas atbrīvošanas cīņu Armijas virspavēlniekam
ģenerālim Jānim Balodim.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Priekšvārdi.

Kaŗavīra pienākums pret viņa tautu un valsti neizbeidzas ar cīņu laikmetu beigām, un ar atvalināšanas dienu arī nē. Tad arī vēl nē, kad vecā kaŗotāja ieroci paņem savā glabāšanā un savās rokās cits, gados jaunāks, un veterāns, līdz ņemdams tikai savas rētas un citas goda zīmes, kļūst civilās dzīves cīnītājs, tikai varoņu piemiņas dienās atkal iedams vingrās rindās, bijušajiem kaŗotājiem ejot apmeklēt kapus, kurus gulētāji ar saviem dzīvājiem draugiem reiz kopā gājuši kauju laukos un tajos krituši.

Veterānu pienākums pret savu tautu un savu kritušo līdzgaitnieku ēnām ir — palīdzēt saglabāt viņu lielo dienu garu un aizsaulē gājušo varoņu garīgās sejas, saglabāt viņas visā slavas spožumā, lai no šīs slavas blāzmojuma kļūtu gaišas arī vēlāku paaudžu dvēseles.

Tas ir panākams, ja veterāns paliek par atmiņu rakstnieku un uztic papīram it visu, ko tas savās kaŗa gaitās piedzīvojis, novērojis un saskatījis aculiecinieka acīm. Jo bieži gadās tāka viena pati aculiecinieka uzrakstīta lapaspuse spēj dot vēlāko laiku lasītājam daudz vairāk, sniedz daudz skatāmāku ainu, nekā par to pašu laikmetu rakstīta viņu pašu savām acīm neredzējuša vēsturnieka grāmata. Memuāriem vienmēr ir tā brīnišķīgā īpašība, ka tie, līdzīgi labām tālskatām, it kā pievelk mums tuvāk aizgājušo dienu notikumus, nostāda turpat acu priekšā lietas un sejas, kurās šajā saulē mums vairs nesastapt.

Jo sevišķi liela kļūst aculiecinieku memuāru vērtība, ja veterāns — atmiņu stāstnieks vada un valda savu spalvu tikpat vingri, kā sendienās vadījis savu kaujas zobenu. Tad viņa literārais darbs lasās labāk par vislabāko romānu, jo salīdzinot ar šo pēdējo, labi rakstītiem memuāriem ir tā priekš-

rocība, ka dzīves patiesība vienmēr pārspēj paša lielākā romānista izdomu. —

Te vispār teiktāis sevišķi labi zīmējas uz Jāņa Kīseļa atmiņu grāmatu. Viņas autoram ir ļoti labas stāstītāja dāvanas, lieliskas cilvēku novērotāja spējas, ass kaņavīra skats, humors un arī laba atmiņa. Visas šīs īpašības, ņemtas kopā, liek objektīvam vērotājam apzīmēt J. Kīseļa grāmatu par pagaidām vislabāko atmiņu grāmatu mūsu nelielajā memuāru literātūrā.

Sevišķi spilgts un spēcīgs ir J. Kīseļa vēstījums par Kalpaka nāvi un par stāvokli Rīgā no 1919. g. 23. maija līdz tā paša gada jūlijam. Te autors ar sava stāstījuma spraigumu nevien paceļas laba stila prozas augstumos, bet arī palīdz objektīvi noskaidrot Baloža brigādes trāģisko stāvokli viņās kļūmīgajās dienās, kad tās komandieris bij spiests klausīt auksta prāta slēdzieniem un nevis savai dedzīgai patriota sirdij un neļāva savām Rīgā palikušajām rotām iet drošā nāvē, līdz ar to paglābdams Rīgu no ielu cīņām un Latvijai no jaunas, šoreiz simts tūkstošu lielas vācu armijas iebrukuma.

J. Kīseļa grāmata gan nav rakstīta kā Kalpaka bataljona un Baloža brigādes cīņu gaitu vēsture, bet pagaidām lieliski aizpilda vienas vietu, ar savu dzīvo valodu un notikumu raibo ritējumu aizraudama lasītāju un likdama tam izstaigāt pirmājiem Latvijas karoga sekotājiem viņu kauju gaitas, no Rīgas līdz Ventai un atpakaļ, caur Airītēm un Bateriem līdz Rīgai, un līdz Bermontiādes dienām, kad pa trešām lāgam aizsniedza Daugavas krastus tā ienaidnieku kaņaspēks. Par visu šo jau patālo dienu notikumiem J. Kīselis sniedz gaišu pārskatu, palikdams viscaur objektīvs, arī tad, ja jāuzzīmē mūsu pretinieku vadoņu sejas, kuŗas tam, kā sakaru virsniekam un vēlākajam tulkam, ir bijis iespējams vērot vistiešākā tuvumā.

Par to un visu citu lai autoram sirsnīgs paldies no latvju literātu puses, jo viņa darbā tie atradīs ļoti daudz vērtīga materiāla tiklab prozas un drāmas darbiem, kā nākamām Latvijas vēstures grāmatām.

A. Grīns.

Ievadam

Šī grāmata nav abtrīvošanas cīņu vai Kalpaka bataljona vēsture, bet tikai manas personīgās atmiņas par mūsu kara-gaitām, un kā pie tādām es lūdzu arī manus vecos karabiedrus un kritikus pieiet. Cīņu laikā es nekādas atzīmes netaisīju, viss tas ir uzrakstīts vēlākos gados un, protams, viens otrs dats un dažs skaitlis var būt man aizmirsies.

Esmu centies vienkārši uzrakstīt tikai to, ko pats pieredzēju un kur pats biju klāt, vai ko dzirdēju no tiešiem notikumu dalībniekiem.

Mans mērķis šīs atmiņas rakstot bija rādīt mūsu jaunajai paaudzei, ko varēja panākt maza saujiņa ļāužu, kas pilnīgi uzticējās saviem vadoņiem un kurus saistīja nesaraujamas draudzības un savstarpējas uzticības saites. Visur un arvien mūsu vadoņiem nācās cīnīties ar daudzkārtīgu pārspēku. — Ministru prezidentam K. Ulmanim politiskā un ģenerālim J. Balodim kaujas laukā. Un tomēr tie uzvarēja. Kāpēc? — Tāpēc, ka tie paši līdz sirds dzīlumam ticēja latviešu tautas taisnai lietai un tāpēc, ka ap tiem bija vīri, kas ticēja un pilnīgi paļāvās uz viņiem.

Lai Dievs dod, ka arī tagad, kad drūmi mākoņi klājas gar Eiropas apvārksni, vienotā latvju tauta paliktu stipra uzticībā šiem vadoņiem. Izveda viņi mūs cauri abtrīvošanas cīņām, izvilka no partiju posta netīrā zaņķa, zinās viņi arī, kā tālāk vest Latviju pretī gaišākai nākotnei. Mūsu uzticību viņi ir pelnījuši, un to prasa arī tie tūkstoši, kas savās galvas nolikuši par dzimto zemi.

Mana atzinības pilna pateicība pienākās rakstniekam Aleksandram Grīnam par manu atmiņu caurskatīšanu no sava lieliskā stila viedokļa.

Rīgā, 1935. gada rudenī.

J. Kīselis.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

Gūstniecība un atgriešanās dzimtenē.

Virsnieku kara gūstekņu nometne Neisē, Augšsilēzijā, 1918. gadā. 800 krievu armijas virsnieku, novietoti 12 koka barakās ar 8 istabām katrā. Nometne uzcelta vācu artilērijas pulka kazarmju sētā, no trijām pusēm tai apkārt trīskārtīgi žogi un ūdens grāvis, no vienas puses kazarmes. Uzturs: gandrīz pilnīgi veģetārs, ja neskaita pāris reizes nedēļā apm. simts gramu kādas nejēdzīgas žāvētas zivs (Klippfisch). Bet citādi, brokastī: glāze kastaņu kafijas bez kautkā; pusdienā: žāvētas saknes, vārītas tīrā ūdenī un viens līdz trīs sausi kartupeļi; vakarinas. divi kartupeļi, vai vārīta lopu biete. Pa nedēļu apm. 1 klgr. maizes. Garastāvoklis tāds, ka par mazāko nieku gatavs miesīgām brāļim uzbrukt. Vienas istabas iemītnieki, inteliģenti, daudz piedzīvojuši cilvēki, skatas viens uz otru kā vilki.

Jau nolādētā nometnes dzīve ar savu bezdarbību un tenkām var veselāko cilvēku traku pataisīt, bet te vēl katru dienu nāk ziņas no Krievijas, viena drausmīgāka par otru. Kerenska pagaidu valdības armiju ārdošie rīkojumi noved vienu otru vecu palkavnieku līdz histērijai. Muīžu īpašnieki lasa ziņas par grautiņiem un vispārīgām inventāra izlaupišanām. Brīvo profesiju darbinieki ar žēlabām un dūsmām vēro savas lielās dzimtenes boja eju.

Pret mums, cittautiešiem, pārējo kolleģu attiecības palika arvien vēsākas un dažbrīd pat naidīgas. Krievs arvien savā nelaimē mīl meklēt kādu citu vaininieku, un arī šinī lielajā postā tas ir pārlicināts, ka vainīgi žīdi, latvieši, tatāri, vācieši un angļi, bet tikai ne krievi paši.

Vācu kaŗavādība ātri uzķer šo Krievijas armijas virsnieku starpā radušos antagonismu un tūlīt mēģina to izmantot savu politisko mērķu sasniegšanai. Vispirms bez tautību izšķirības

atlasa nost tos vissarkanākos, atklātus lieliniekus. Tiem jau tā dzīve grūtāka, — pārējie tos pilnīgi boikotē un pie gadījumā cenšas vēl piekaut. Šie nākošie sarkanās armijas stutes vāciešiem laikam ļoti noderīgi: ar lielu mīlestību tos izlasa, labi apgādā un nosūta nezināmā virzienā. Tad nāk ukraiņiešu kārtā; tos gatavo hetmaņa armijai.

Beidzot pienāk Baltijas jūras piekrastes apdzīvotāju kārtā. Igaunus, Baltijas vāciešus un latviešus sāk vākt kopā, sūta cauri visai Vācijai uz vakariem un nometina Hesenes hercogistes galvaspilsētā Frīdbergā.

Mēs, latvieši, Neisē bijām kādi piecpadsmit cilvēki, pa lielāki daļai saņemti 1914. un 1915. gados Austrumprūsijā un Polijā, tā tad gūstniecības lietās jau daudz ko pieredzējuši. Pārvietošanu uz jaunu vietu visi uzņēma ar prieku, jo attiecības ar pārējiem jo dienas kļuva sliktākas. Bez tam, jāatzīstas, katrs klusībā cerēja, ka jaunā vietā kautcik uzlabosies uzturs. Un nodzīvot trīs gadus uz apm. divu pūravietu platības arī nav nieka lieta. Karš tak neapšaubāmi gāja uz beigām un katru dienu kļuva skaidrāk, ka Vācija to zaudēs.

Lai kāda bija dzīve, — vēl jāiztur, varbūt, tik daži mēneši un tad būs miers. Kāds tas būs, ko viņš katram no mums nesīs, — tas nebija no svara, galvenais, mēs atkal kļūsim brīvi cilvēki. Izredzes jau nebija nekādas jaukā: vācu avīzes rakstīja, ka Kurzeme un Vidzeme sūtot savus delegātus pie ķeizara, lai tas ņemot savā visžēlīgā aizsardzībā un gādībā šīs zemes un viņu iedzīvotājus. Mēs nesaprašanā grozījām galvas, — kas gan tie varētu būt par latviešiem, kas gribētu dzīvot zem vācu varas? Nē, tā nevarēja būt tautas balss, droši vien tie bija tikai tādi līdēji un vagari, kas pieraduši baronu sterbeles laizīt.

Bija arī citas ziņas: Pēterburgā un pat no vāciešiem okupētajā Rīgā strādājot vīri, kas gribot proklamēt vai nu pilnīgi neatkarīgu Latvijas valsti, vai vismaz dabūt šai zemei stipri lielu patstāvību Krievijas federācijā. Tas viss bija ļoti, ļoti interesanti un par šīm lietām tak dabūsim zināt kautko tuvāk, kad būsīm vairāki kopā.

Vasaras beigās, mēs neiseneši, nonācam Frīdbergā. No-
vietošanās te bija ērtāka, apm. 300 cilvēku bijām sadalīti lie-
lās, jaunās kazarmēs. Disciplīna arī nebija sevišķi stingra, ti-
kai komendanta palīgs, kāds jauns leitnants, bija īsts velns un
centās katram latvietim vai igauņim iekost kad un kur tik va-
rēja. Vēlāk, kad sākās vācu revolūcija un armijas sabrukums,
šis jauns kungs esot salasījis kārtīgu bandu un gājis pa naktīm
laupīdamas. Beidzot tomēr notvēruši un nošāvuši.

Uzturs te bija vēl sliktāks nekā Neisē, bet galu galā to
vāciešiem nevarēja ļaunā ņemt: nebija jau viņiem pašiem, na-
bagiem, nekā ko ēst. Žāvētās saknes bija visiem tā apriebrušās,
ka nevarēja tām virsū skatīties, bet jāēd vien bija, ja negribēja
mirt badā.

Zem mūsu istabas bija pagrabs, kurā vācieši glabāja kar-
tupeļus. Kādu nakti mēs četri sametam kopā kādas 20 mar-
kas un ar to palīdzību aizdabūjam uz kādu laiku tālāk no loga
sargkareivi. Tad es iedzinu slotas kāta galā naglu, paņēmu
spilvena apvelkamo, izmetos pa logu un ar savu „pīķi“ sāku
no pagraba caur logu restēm vilkt ārā kartupeļus. Īsā laikā
bija pielasījis divus spilvena apvelkamos un gribēju šo liet-
derīgo nodarbošanos vēl turpināt, bet vācietis ietrenca mani
pa logu atpakaļ, — bail cilvēkam, ka neuznāk sardzes priekš-
nieks. Istabā kartupeļus tūlīt nomazgājam un tad sākām maz-
gājamās bļodās vārīt biezu putru. Vienīgais aizdars bija tikai
saujiņa sāls, bet man vēl bija bez tam aiztaupījis spēka ga-
baliņš, apmēram pus sērkokociņa kastiņas lielumā. To tad sa-
griezu sīkos kumosīņos, pārlēju virumam pāri un vienā paņē-
mieniā noēdu kādus četrus litrus. Tad nu gan grūti nācās no-
klūt līdz gultai, bet otrā rītā gribas ēst vēl vairāk...

Tomēr drīz vien pēc mūsu ierašanās mums izdeva speci-
ālas kartiņas, ar kurām bija tiesība staigāt pa pilsētu un tās ap-
kārti 5 klm. radiusā. Tas nu bija liela lieta, — te jau cilvēkam
rodas sajūta, itkā tas būtu pilnīgi brīvs.

Pastaigāties varēja gan tikai pilnā formas tērpā, un veika-
los iepirkties bija arī stingri aizliegts. Šis aizliegums nozīmēja
mums ļoti maz, jo reti kādam bija valsts nauda, — noietnē

apgrozījās speciāla nometnes nauda, kas ārpusē nekam nederēja. Tomēr drīz vien mēs atradam ceļu uz apkārtējo zemiņu sirdīm, resp. viņu sviesta un gaļas kambariem. Vācieši bija galīgi izgājuši no audumiem un labprāt ielaidās ar mums uz maiņu.

Drīz vien izstrādājās zināma takse: par vienu kreklu vai apakšbiksēm varēja dabūt kukuli maizes, apm. 2 klgr. svarā, vai mārciņu sviesta, vai speķa; par palagu iznāca dubulta porcija, bet sevišķi kāras vācietes bija uz ziepēm: par vidēju gabaliņu tualetes ziepju varēja dabūt mārciņu sviesta un vēl pāris olas klāt.

Mēs nu visi ar lielu kaislību nodevamies šim mainīšanas sportam. No sākuma viss gāja godam, bet tad paši samaitāja visu lietu. Dzīdamies pēc sava kumosa trūkumā — viens otru sāka pārsolīt un drīz vien vācietes jau prasīja par kukuli maizes veselu veļas kārtu. Te atkal pierādījās par pareizu vecais tautsaimniecības princips, ka liels piedāvājums samazina preču vērtību. No otras puses, mūsu velas un ziepju krājumi drīz vien izsīka un no ārienes, pateicoties nekārtībām Krievijā, nekas klāt arī vairs nenāca. Dažs gan izmēģinājās pats sevi piedāvāt kādai pajaunākai vācietei dažādām vajadzībām, tak te panākumi nebija nekādi jūtamie, jo pārējie vācieši uz tādām padarīšanām skatījās ļoti stingri un meitietim, kas bija notvērts kādā šaubīgā situācijā ar gūstekni, draudēja bārgs sods un vispārēja nicināšana.

Mūsu savstarpējās attiecības visumā bija labas, tikai parādījās arī starp mums pāris lielnieku, bet tā kā tos drīz vien sāka iekaut, tad vācieši tos aizsūtīja „ražīgākam darbam“ uz Krieviju. Katra tautība turējās vairāk savrup un atsevišķi pārsprīda jautājumus, kas katram stāvēja tuvāk. Baltijas vācieši sāka pamazām pazust, — tos sūtīja uz mājām, bet tas notika ļoti neuzkrītošā kārtā. —

Kādu rītu, pēc pārbaudes, igauni salasījās vienkopus (viņu gan nebija sevišķi daudz — cilvēku 20—30) un kāds milzu auguma kapteinis kautko savējiem varen dedzīgi stāstīja. Pēc tam visi nokliedza sirsnīgi trīs reizes „elagu“ un priecīgi smai-

dīdami izklīda. Vēlāk dabūjam zināt, ka tiem nu esot pašiem sava valsts un būšot arī armija, kur kalpot.

Mēs, latvieši, bijam visvairāk, tā ap divi simti, un bija diezgan daudz tādu, kas tikai nesen bija krituši gūstā Ziemeļvidzemē. Tie nu zināja jau daudzko stāstīt par Bēgļu komitejas darbību un par mūsu lielo vīru domām un centieniem pēc savas valsts. Jaukas mums likās šīs valodas, bet māca arī bažas par vācu smago zābaku mūsu zemē un par jukām Krievijā, — kad tik tas viss nepārvelk jaukājiem sapņiem strīpu pāri?

Vācijas revolūcija mums pagāja gandrīz nemanot, tikai mūs vairs nelaida ārā no nometnes. Tomēr visas zīmes rādīja, ka karājam nu ir beigas. Vienu dienu pāri Fridbergai uz Frankfurtes pusī redzējam pārlidojam kādus 40 aeroplānus lielā augstumā. Mūsu sargos sacēlās liels apjukums un mūs visus sadzina kazarmēs, bet jau pēc dažām minūtēm dzirdējam smagos bumbu grāvienus: franči bombardēja Frankfurti.

Novembra sākumā nometnē izplatījās baumas, ka nupat mūs laidīs mājās. Un patiesi, drīz vien aizbrauca lielāka partija Baltijas vāciešu un pēc tam sāka laist latviešus un igauņus grupās pa 10—15 cilvēku katru dienu.

Ap 24. vai 25. novembri pienāca arī mana kārtā.

Kā septiņpadsmit gadus vecs zēns biju aizgājis kaņā no mātes paspārnes, pabeidzis praporščiku skolu, pa druskai pakarojies Galicijā un Polijā, 1915. g. 20. augustā Novo-Georgijevskas cietoksnī kopā ar pārējiem 80.000 krievu karotājiem saņemts gūstā. Te nu biju nodzīvojis trīs gadus un trīs mēnešus. Lai kā nebūt nosistu laiku, mācījos pats un mācīju citus. Protams, šī mācīšanās nebija sistemātiska, bet tā, — kas ienāca prātā, Citiem pasniedzu angļu un franču valodu stundas un tā piepelnīju klāt dažas desmitas markas mēnesī, bet šī nauda aizgāja tur, kur parasti nauda aiziet kara laikā, — to nospēlēju kārtīs.

Ar ceļa zīmi šineļa kabatā un mazu čemodaniņu rokā te nu es stāvēju brīvs pilsonis uz Fridbergas stacijas perona. Braukt varēja, kur patikās, bet kurp gan lai citur dodas, ja ne uz dzim-

teni? Kopā ar vēl kādiem sešiem ceļabiedriem latviešiem nolēmam vispirms laist uz Rīgu un tad redzēs, ko varēs darīt tālāk. Vācu laikrakstos bija parādījusies kāda īsa ziņa, ka Rīgā 18. novembrī esot proklamēta neatkarīgā Latvijas republika, tā tad ir mums sava valsts un, droši vien, arī valdība, kurai, katrā ziņā, tādi spēka vīri kā mēs, būs vajadzīgi.

Pa ceļam uzturu dabūjam staciju komendantūrās no kareivju katliem. Te nu parasti bija gatavā Bābele: vācu armijas sabrukums bija jau sācies un visas stacijas un etapi bija pilni dezertieru un arī godīgu kaņavīru, kas devās mājās no tālājiem kaņalaukiem, vai centās atrast savas daļas. Pa vidu jaucās visādu tautību un armiju kaņagūstekni, kuņi jo plaši centās izmantot atgūto brīvību. Nevarētu teikt, ka vācieši-privātie dzīvotāji un arī kaņavīri izturētos pret mums naidīgi; tiem vienkārši nebija vaļas mums piegriest sevišķu vērību, ja tikai kāds necentās pats to izprovocēt ar kādu sevišķu bezkaunību. Ēdienu dalītāji nekā neteica, ja kāds mēģināja jau paēdis nostāties otrreiz rindā un dabūt vēl vienu porciju. Tikai ja kādu manīja, kas lida trešo vai ceturto reizi, tad gan draudēja ar lauku žandarmu. Vācu Sarkanā Krusta māsas katrā stacijā cienāja mūs, tāpat kā savus kareivjus, ar kafiju un nelielām maizītēm.

Pēc vairāku dienu klaiņošanas pa Vāciju cauri Austrumprūsijai beidzot nonācam Lietuvā un 30. novembrī caur Meiteni Rīgā.

Pirmie soļi dzimtenē.

Beidzot varēju teikt, ka esmu mājās. Ceļu no Jelgavas līdz Rīgai nostāvēju uz vagona platformas ar nepacietību gaidīdams, kad beidzot atspīdēs vecās Rīgas ugunis. Bet iebraucu jau Torņakalnā, un no senās gaišās Rīgas vēl ne vēsts: tumšs, kluss, kā izmiris. Savā prātā cerēju, ka, ja jau Vācijā mūs žēlsirdīgās māsas cienāja ar kafiju, tad Rīgā, mūsu jaunajā galvas pilsētā, mūs katrā ziņā sagaidīs mūsu pašu zeltenes un paēdinās un novietos nakts guļai.

Bet biju smagi vilies. No zeltenēm ne vēsts, un pirmais sakarīgs teikums, ko es no stacijas iznācis dzirdēju, bija tas, ka vācu kareivis, tirgodamies ar kādu ielas feju, tai uzprasīja: „Wieviel?“ un tā atteica: „5 Mark!“ — Es nospļāvos un gāju tālāk. Viss mans kapitāls bija kādas 5 markas, radu un pazīstamu Rīgā nebija neviena, un es nolēmu apmesties kādā viesnīcā. Izstaigāju veco „Suvorovu“, „Centrāli“, „Metropoli“, bet visur viena un tā pati atbilde — „Vietu nav, visu aizņēmuši vācu virsnieki.“

Pulkstens jau nāca uz 11, un plānajā šinelītī man sāka salt. Kur iet, ko darīt? Beidzot nolēmu prasīt padomu policijā. Uzgāju Marijas ielā tagadējā 7. iecirknī, kur atradās vairāki kungi zilos mundieros, bet arī tie nezināja neko prātīgu man pateikt. Tad nu arī es saspītējos un paziņoju, ka no iecirkņa ārā neiešu, lai ļauj man pārgulēt tepat. Man arī it viesmīlīgi ierādīja istabu ar krietnām dzelzs restēm priekšā un tā pirmo nakti savā brīvajā tēvu zemē, pēc gūstniecības daudziem mēnešiem, atkal pavadīju aiz restēm.

Otrā rītā pateicos nama tēviem par viesmīlību un sāku klaiņāt pa pilsētu. Iespāids nebija nekāds patīkamais. Uz bulvāra satiku tagadējo ģenerāli Hartmani un vēl dažus bēdu brā-

ļus un no tiem dabūju zināt, ka šodien mūsu kara ministris Zālītis Latviešu biedrībā runāšot uz kara vīriem, aicinot tos stāties jauklibinājamā armijā. Nogājām tur. Bija sanākuši kādi 3 vai 4 simti vīru un netaisnīgs ministris ar lielu sirsniņu aicināja mūs būt par jaunās un neiztaisītās zemes aizstāvjiem. Viņš pilnīgi atklāti norādīja arī uz tām grūtībām, kādas mūsu valdībai dara vācu okupācijas iestādes, bet tomēr esot jācer, ka kaut kādus ieročus no vāciešiem izdošoties saņemt un tādā veidā pirmos karotājus apbruņot. Kavēties nedrīkstēja, jo ap Pleskavu sāka vilkties tumši mākoņi, un sarkanais lielnieku vilnis lēnām gāzās iekšā Baltijas zemēs. Vācu kara spēka disciplīna šeit bija daudz zemāka, nekā pašā Vācijā, un karavīri ilgojās pēc iespējas ātrāk atgriezties „Vaterlandē“. No austrumiem pienāca ziņas, ka vācieši pārdodot lielniekiem veselas baterijas un transportus, patvaļīgi ieņemot vilcienus un braucot mājās.

Man tā lieta bija pavisam skaidra: jāsāk karot no jauna. Tomēr 1. decembrī no ierakstīšanās armijā vēl nekas neiznāca, jo nebija noorganizēts pieņemšanas punkts. Naudas vairs nebija, prasīt nevienam negribējās un tā visu dienu pavadīju neēdis un neziņā, kur palikšu pa nakti. Pievakarē biju aizkūlies līdz pareizticīgo zeminārām un tur galīgi novārdzis nosēdos pie kādiem vārtiem. Pēc kāda laiciņa mani uzrunāja kāds krievu students un kad biju tam izstāstījis savu neapskaužamo stāvokli, tas paņēma mani līdz un aizveda uz kapteiņa Dido-rova krievu brīvprātīgo rotu, kurā bija sākusi formēties pirms pāris dienām un bija novietojusies kādās skolas telpās, netālu no Dzelzceļu virsvaldes. Tur vienā paņēmienā apēdu kukulīrupjas maizes, noklāju savu šineli uz grīdas un saldi aizmiglu.

No rīta dabūju atkal kukulīrupjas maizes un tēju un pēc brokastīm devos atkal uz ielu, lai uzzinātu, vai tagad beidzot sāks formēties arī kādas latviešu daļas. Izrādījās, ka pierakstīšanās punkts ir atvērts un atrodas kaut kur Iekšējā. Tur sēdēja kapteinis Alksnis un, pēc nedaudziem jautājumiem, nozīmēja mani Pirmajā Rīgas apsardzības rotā ložmetēju vadā, kuŗš sastāvēja tikai no virsniekiem, un kuŗā nebija neviena

ložmetēja. Rotu komandēja plk.-ltn. Imaks (tagad miris). Rotas kareivji atstāja stipri šaubīgu iespaidu: lielniecisms tiem spīdēja cauri visām vilēm. Apbruņoti bija ar vecām krievu šautenēm, bet patronas nevienas. Šī un vēl divas līdzīgas rotas bija novietotas Aleksandra (tagadējā Brīvības) ielā Nr. 122. Rotas kara vīrus baroja kādā pilsoņu ķēķī Valdemāra ielas galā. Tie mani kollēģi, kuŗiem Rīgā bija tuvinieki, vai kas saņēma produktus no laukiem, par šī ķēķa virumiem nebija sevišķi sajūsmināti un labprāt atvēlēja man noēst viņu daļu, tā kā dažu dienu man palaimējās pusdienās apēst 5, vai pat 7 porcijas.

Virsnieki savā starpā sākām gudrot, kā tikt pie ieročiem. Tagad jau bija skaidri redzams, ka ar labu vācieši neko nedos. Vienu dienu satīku ltn. Tirzīti un tas man pateica, ka esot dabūjis no kara ministra pāris 100 marku un ka šonakt jāmēģinot, vai ar labu, vai ļaunu, dabūt ieročus no noliktavām Eksportostā. Šāds pasākums man ļoti patika un tanī naktī Tirzīts, ltn. Viegļais un es ar nepielādētiem Buldoga revolveriem kabatās ieradāmies Eksportostā, No mūsu rotas tur stāvēja viena sardze, apmēram 7 vai 10 cilvēki; gan tos vācieši turēja pie tukšiem spīķeriem, bet ieroču noliktavas apsargāja paši. Uz zinājām, kuŗā tieši spīķerī atrodās šautenes un patronas, paņēmām pāris uzticamākus puišus no sardzes un devāmies turp. Pie durvīm stāv ietīnīti kažokā vācietis un jau pa gabalu sauc „Halt!“. Bet ieraudzījis manā rokā spīdošo revolveri, kas tieši padevies pret viņa krūtīm, vācietis paliek milīgāks un neko nesaka, kad mēs tam noliekam vienu no mūsējiem blakus. Ātri sadabūjam laužamos un pēc nedaudz minūtēm krīt smagā stanga un mēs esam noliktavā.

Te jau ir vesela bagātība! Kārtīgi sakrautās kaudzēs te gul desmitiem tūkstošu dažādu sistēmu šautenes un patronu kastes. Izmeklējam 18. gada parauga vācu karabīnes, no sardzes dabūjam vēl pāris vīrus, kas atvelk divējus divričus un sākam lādēt viņos karabīnes un patronu kastes. Pavisam paņēmām 157 karabīnes un vairākus tūkstošus patronas.

Ja jau līdz šim viss tik gludi bija gājis, tad vajadzēja pa-

mēģināt, vai nevar tikt arī pie pistolēm. Izzinājām, ka tādas atrodas noliktavā birojā, atsevišķā mājīnā. Te nu bija jārikojās uzmanīgāki, jo māja atradās klajā vietā un ap to bieži vazājās vācieši. Diežgan augstu no zemes atradās neliels lodziņš, es uzkāpu puisim uz pleciem, izsītu to un ielīdu iekšā. Uzvilcis sērkociņu ieraudzīju uz galda svēci, iededzināju to un kēros pie revīzijas. Drīz vien vienā stūrī atradu vairākas kastes. Ar durkli tās atlauzu un sev par lielu prieku atradu iekšā pavisam jaunas Mauzera sistēmas pistoles. Vienu pēc otras sāku tās sviest ārā pa logu un kad visi bijām apbrunojušies sāku meklēt patronas, bet tās nevarēja sadabūt.

Tagad nu bija jātiek ārā no ostas rajona, bet pie izbraucamajiem vārtiem bija dubulta vārtu sardze. Katrs pielādējam 3 karabinus, uzkāpām tos kaklā ar ciešu apņemšanos laist tos bez kavēšanās darbā, ja sardze neļautu mums atstāt ostu ar laupījumu. Tomēr iznāca vieglāki nekā cerējām: Tirzīša daiļrunība un markas novērsa vāciešu uzmanību no mūsu varama satura un, saķērušies ilksēs, pa Ganību dambi un Hanzas ielu laimīgi nonācām rotā.

Uz rīta pusi Eksporta ostā ieradās otrā gājienā pulkvedis leitnants Hartmanis ar dažiem puisiem un izņēma vēl deviņus ložmetējus un vairākas lentas. Karabinus no Aleksandra ielas 122 saņēma Studentu rotas dalībnieki un agrā rītā nogāja uz Latviešu biedrību, kur vēlāk apsegtus novedām arī naktī iegūtos ložmetējus. Lai gan tas nebija daudz, tomēr pirmais sākums Latvijas armijas apbruņojumam ar šiem nakts gājieniem bija likts.

Otrā rītā ierados vācu štābā, lai novērotu, kāds tur valda gars, jo nebiju drošs, ka vācieši par mūsu nakts gaitām būs dabūjuši zināt un spers pret mums kaut kādus soļus. Tomēr izrādījās, ka vācu zemessargi, kas bija sardzē pie noliktavām, glābdami savu ādu, bija cietuši klusu un par mūsu uzbrukumu bija gan ziņojuši, bet pilnīgi aplam. Rotmistrs Armitsteds, man ienākot, diežgan uztraukts griezās pie manis ar šādu jautājumu: „Vai jums, latviešiem, arī jau zināms, ka pagājušo nakti mūsu noliktavā Eksporta ostā iebraukuši lielnieki un aizveduši vairā-

kus tūkstošus šauteņu un ložmetējus?“ Es taisīju izbrīnējušos seju un uzprasīju, vai tad šiem sardzes nemaz nav bijis? — Esot gan bijusi, bet lielniekiem bijis pārspēks, un tie izņēmuši ieročus; un kas tas pats bezkaunīgākais — esot vēl uzlauzuši biroju un no turienes izņēmuši dažus desmitus lielās Mauzera pistoles. Mans iepriekšējā naktī iegūtais Mauzers karājās pie jostas, un es tūlīt it nevainīgi palūdzu rotmistram, vai nevar dabūt tam munīciju. Viņš bija tik laipns un labprāt man izpalīdzēja, iedodams kādus desmitus patronu.

Nedeva mums vācieši ieročus, nedeva arī apģērba. Rotas kareivji staigāja kā nu kuŗš bija iznācis no Krievijas armijas vai vācu gūstā. Mēs virsnieki tāpat, un vēl ar krievu uzplečiem, jo nebija jau arī vēl nekādu noteikumu par mūsu formas tērpu. Tas ārējais jau arī nebūtu bijis liela lieta, bet nopietnas rūpes bija ar siltu veļu un apaviem. Vajadzēja atkal kā nebūt pašiem izpalīdzēties, un mēs drīz vien atrodam ļoti radikālu „armijas apgādes“ veidu.

Kautkādā ceļā bija nācis zināms, ka ap preču staciju daudz dzīvokļos esot no Eksportostas noliktavām salaupīta kareivju veļa un citi piederumi. Vai šīs mantas tur bija nonākušas okupācijas laikā, jeb krievu armijai Rīgu atstājot, to neviens nezināja, bet fakts bija tas, ka mantas tur bija un pie tam ne mazos kvantumos.

Uz ātru roku noorganizējām „furažieru komandas“, — trīs, četrus kareivjus un pāris virsniekus, — paņēmām smago ormani un vakarā devamies medībās. Man iznāca darboties Lielo kapu un Hospitāļu ielas rajonos, un jau pirmā naktī panākumi bija patiesi pārsteidzoši. Mūsu taktika parasti bija tāda, ka ielencām kādu māju un kratījām visus dzīvokļus no vietas. Bija tur, protams, liela kliegšana, lamāšanās un draudēšana, bet mēs tādiem sīkumiem nepiegriezām vērību. Pie tam bijām vēl tik godprātīgi, ka nekad nenonēmām visu pēdējo, bet arvienu atstājām zināmu daudzumu mantu to pirmajiem ieguvējiem. Ja kādā dzīvoklī bija piem. '15 puskažociņi, tad saskaitījām, cik dvēseles tur mājā un tik ar atstājām. Ziema nāca virsū, — nevar tak cilvēkam ļaut salt.

Drīz vien ziņas par mūsu sirojumjiem izpaudās pa visu apkārtni, un iedzīvotāji savu laupījumu sāka slēpt, kur vien varēja. Kādā lielā mājā ieejam dzīvoklī, kur, kā izrādās, dzīvo veļas mazgātājas. Šīm dāmām jau vienreiz ir mute istā vietā, un tās nāk mums pusplikas ar tādu sparū virsū, ka pirmā brīdī jau gatavojamies atkāpties. Es tomēr biju ievērojis dzīvoklī vairākas lielas baļļas ar iemērktu veļu un man radās pilnīgi dibinātas aizdomas, ka tur var būt arī kareivju veļa no noliktavām. Uzdevis kareivjiem drusku pieturēt temperamentīgās dāmas, lai neizskrāpē acis, atlocīju piedurkni un iebraucu baļļas dibenā. Kā tad, — ne tikai veselās, vēl neattaisītas pakas, kareivju kreklus un apakšbikšus, bet arī puskažociņi iemērkti baļļas dibenā. Nu mūsu mazgātājas uzreizi sāk lūgties. Mēs jau arī neesam nekādi zvēri: atstājam katrai pa divi pāri veļas un pa kažociņam, bet pārējo visu atkal sakravājām tāpat slapju vezumā.

Kādā atsevišķā mājiņā netālu no preču stacijas no sākuma nekā nevarējām sadabūt. Dzīvo tur divas pusmūža sievietes, diezgan pieklājīga iekārta, un rūgta apvainošanās par mūsu neapmierinātām aizdomām. Bet ziņas man bija stipri noteiktas, jo, kratot pie kaimiņiem, tie ar sašutumu bija norādījuši, ka lai nemeklējam pie viņiem sīkumus, lūk, tur divām mamzelēm esot mantu vai cik. Beidzot zem dīvana atrodam arī pāris desmit vēderu sildāmos, bet vairāk nekā. Te kāds kareivis pamana virtuvē samestu kartupeļu kaudzi un sāk to vandīt ārā. Abas madamas šim virsū. Lieta paliek aizdomīga. Atkašam kartupeļus un zem tiem grīdā lūks. Taisām to vaļā, — nekā, zemes vien. Bet te vienam no mūsējiem ienāk prātā iebrūst zemēs durkli. Kā tad, — atdurās uz dēli. Nu tikai kasīt zemes nost. Attaisām otru lūku un apakšā pagrabs un vesela noliktava. Izvedu no tās mājas trīs smago ormaņu vezumus ar labu kareivju veļu un apģērbu visas trīs rotas...

Vispāri dzīve toreiz ritēja „lustīgi“. Lai gan bijām nonākuši, jāsaka, tieši pie bezdibena malas: okupācijas varas drūmais spiediens, galīgi izpostītā zeme un bēgļu gaitās izirusās ģimenes, sarkanais vilnis nāk virsū no Pleskavas, — tomēr rīdze-

riekos bija radusies kāda pavisam nesaprotama izpriecu kāre. Banālais izteiciens par „dzīrēm mēra laikā“ bija šeit pilnīgā vietā.

Kādu nakti biju rotā dežurējošais (jā, toreiz katrā rotā dežurēja virsnieki, jo to bija par daudz un uz kareivjiem nevārējām pašauties). Uzreiz ap pusnakti mani sauc pie tālruņa un kāds uztrauktā balsī lūdz, lai steigoties tūlīt ar kareivjiem palīgā uz Latviešu biedrību, tur pašpuikas taisoties izsist visu zāli. Esot latviešu izrīkojums, negribot pie vācu policijas griesties. Es ātri paķēru kādus piecpadsmit vīrus ar šautenēm, apturu pie Jaunās Getrūdes baznīcas tramvāju, izsēdinu publiku ārā un lieku braukt bez apstāšanās līdz Pauluči ielas (tagad Merķeļa) stūrim.

Kad tramvajā pasaku zēniem, kas par lietu, tiem uzreiz sejas sāk spīdēt: noteikti paredzama izkaušanās un tas tiem Dieviņ' augstais, paši jau pašpuikas vien arī bija.

Iesteidzamies vestibilā, tur jau pilns uztrauktas publikas, kas mūs ieraugot sāk applaudēt. Apprasos, kur tad tie daunoņas ir, — esot izrīkojuma zālē. Skrienot pa trepēm augšā, nodomāju sevī, cik tad nu šinī laikā to apmeklētāju tur varētu būt, bet nekā, — kā ieskrienu zālē, tā palieku stāvot, — tā pilna stāvgrūdam. Daži salekuši uz krēsliem, sievietes spiedz, bet lielākais mudžeklis, var redzēt, iet pie skatuves. Tur kāds jauneklis ar dziļu dekolte un platām biksēm, pretēji visai lugas gaitai, griež krēslu ap galvu un nupat laidīs to lugas varonim sejā, bet pirmā mīlētāja, to redzēdama, atrod par pareizāku noģibt. Orkestra padziļinājumā atkal kāds puisis ar garīem matiem uzkāpis uz turku bungām un spēž tā ar kāju, ka pats izbrauc cauri. Pārējie, kādi cilvēki divdesmit, trīsdesmit cenšas nodibināt saviesīgu dzīvi zālē, braukdami dāmām ar rokām visādās vārīgās vietās, bet kungus apveltīdami ar plaukām un dunckām.

Ieraugot mūs un vēl pilnā apbrūņojumā, zēni metas gar un pāri skatuvei bēgt, bet manējiem to tikai vajaga. Ar urravām tie metas bēgošiem virsū un turpat uz vietas jau spriež pirmo tiesu. Kāds no pašpuikām tomēr bija tik pārdrošs, ka laida

darbā savu iemīloto ieroci — „fiskaru“ un pāršķēla vienam kareivim roku. Tikai ar lielām pūlēm izdevās nomierināt manējos, lai zēnu pavisam nenosit. Salasīju kādus divdesmit gabalus un, publikai applaudējot, novedu bufetes telpās un tur izkratīju. Bija tiem ir revolveri, ir somu duncīši, ir „fiskari“. Vēlāk novedu visus uz prefektūru un nodevu vāciešiem, lai kārtīgi uzskaita. Paši mēs uz izriņotāju lūgumu atgriezamies „māmulā“ un tagad mani zēni, kā jau glābēji un varoņi, nolīkuši šautenes kaktā zem apsardzības. dejoja un amizējās ar vēlīgajām dāmām līdz rīta ausmai.

Jā, priecājas gan toreiz Rīga. Uz ko? — Kas viņu zin!

Vācu armijas atlieku sabrukums gāja strauji uz priekšu, un mums nopietni vajadzēja domāt par mūsu spēku papildināšanu. Vadība nolēma izsūtīt uz vairākiem novadiem brīvprātīgos, lai uz vietām tautai izskaidrotu jaunradušos stāvokli, lai nestu ziņu par mūsu pašu jauno valsti un mēģinātu savervēt cik iespējams daudz brīvprātīgo cīņai ar lieliniekiem. Decembra vidū netaiņa kapteiņa Zeberga vadībā kopā ar vairākiem citiem virsniekiem devos caur Cēsīm uz Limbažiem. Cēsīs tanī laikā mūsu spēkus organizēja ģenerālis Apinis, un tur bija jau nodibinājies krietns Cēsu rotas kodols.

Limbažos aprunājāties ar turienes varasvīriem, bet no tiem lielākā daļa runāja tikai par to, ka mēs laikam gan gribot izsaukt brāļu karu, ja iedrošinoties pacelt ieročus pret mūsu pašu strēlniekiem, kuŗi tagad nākot mājās un nesot sev līdz īsto brīvību. Nelīdzēja mūsu iegalvojumi par lielnieku terroru; nelīdzēja arī runāšana par to, ka kommunistiskā iekārta mūsu tautas garam ir pilnīgi sveša un pretīga, — atbalstu no šiem kungiem mēs nedabūjam nekādu. Vietējā turīgā pilsonība un apkārtējie zemkopji gan mēģināja mums palīdzēt kā materiāli, tā arī morāliski, bet pārējie izturējās jo dienas, jo naidīgāk. Pienāca diena, kad saņēmām ziņu, ka ieņemta Valmiera, un atlikušās divas dienas nostaigājām pa Limbažiem ar attaisītām pistoļu makstīm, katru brīdi būdami gatavi laist ieročus darbā. Pa naktīm vairākās vietās atskanēja šāvienu, mūsu dzīvokļa logos pat ielidoja kāds akmens,

un beidzot sagaidījām sarkano bruņotā automobiļa ierašanos Limbažu tirgus laukumā. Mūsu ieroču krājumu, kuŗu bijām atveduši līdzī no Rīgas (kādas 30 šautenes), sadalījām starp savervētiem brīvprātīgiem, kuŗi sanāca 19 cilvēku, un sākām gatavoties uz Limbažu atstāšanu. Daži desmiti limbažnieku un apkārtējo saimnieku ar skubu taisījās nākt mums līdzī. Arī sarkanie, droši vien, bija informēti par to, ka mēs esam pilsētā, un viņu bruņotā mašīna drīz vien pēc ierašanās atkal aizbrauca uz Alojās pusi. Kādā aukstā decembra naktī diezgan gaŗa karavāna uzsākām braucienu uz Rīgu.

Tikko bijām izgājuši no pilsētas, no apkārtējiem namiem mūs sāka diezgan stipri apšaudīt. Acīmredzot, te rīkojās sarkanie partizāni, gribēdami ar to mūs iebaidīt. Salasījamies visi kopā un, devāmies atpakaļ pilsētā, lai šos puīšus pārmācītu. Un patiesī — jau pirmajā ielā satikām vairākus apbruņotus vīrus, kuŗi uz mums atklāja ugunī. Te nu taupīšanas vairs nebija, un vairākus no viņiem atstājām uz vietas. Šaušana norīma, un mēs mierīgi turpinājām ceļu. Bijū ļoti noguris un atlikos uz kādām ragavām, kur drīz vien bijū aizmīdzis. Pēc dažu stundu brauciena pie kāda kroga atkal atskaņēja šāvīeni un kliezīeni. Izrādījās, ka atkal kāds lielīnieku pulciņš grīb mūs patramdīt. Pēc īsas apšaudīšanās viņi tomēr pazuda. Atkal likos uz vezuma un gulēju tālāk. Bet rīta gaismai austot, kad grībēju no vezuma nokāpt, izrādījās, ka esmū nosaldējis kājas un rokas. Nu bija liela berzēšana ar snīegu un mērcēšana aukstā ūdenī, kamēr atkal varēju valdīt par saviem locekļiem. Tās pašās dienas vakarā sasniedzām Rīgu, un mūsu „lielo“ kaŗaspēku visu iedalīja jaunsaformētājā Virsnīeku un Instrukturu rezerves rotā, kas bija novīetota Annas ielā 2.

Dzīļa nemīera pilnas bija pēdējās dienas Rīgā pirms lielīnieku ienākšanas. Dzelzsdīvīzījas daļās atkāpjoties dienu un naktī laupīja, mūsu pašū sarkanie cēla savās galvas arvien augstāk, un iedzīvotājos valdīja pilnīga nezīnāšana par rītīdienu un galīgs izmīsums. Pīenāca zīņa, ka aiz Inčukalna bijū kāda sadursme, kurā landesvērs esot cīetis smagu ne-

veiksmi un steidzīgi atkāpjoties uz Rīgu. Dzelzsdivīzija izjuka galīgi. Visas trīs brīvprātīgo rotas Rīgā decembra beigās izformēja, jo, kā jau agrāk minēju, tās sastādījās pa lielākai daļai no vīriem, kuriem sarkanā krāsa un viegla dzīve bija mīļāka par pašu zemi. Kamēr mēs bijām Limbažos, viņi jau bija sākuši pārvēlēt komitejas, un kad viņus gribēja atbrūnot, tad tie draudēja ar ieročiem. Vāciešiem, protams, tas varēja tikai patikt, jo šeit viņi guva jaunus pierādījumus, ka „visi latvieši ir lielnieki“. Steidzīgi griezās pēc palīdzības pie kāda angļu karakuģa komandiera, un tas no Daugavas uzlaida rotu nometināšanas vietai pāris desmit granātu, ar tām pilnīgi izdzenādams sarkano midzeni.

Tagad nu Rīgā bija tikai Virsnieku un Instruktoru rezerves rota, Studentu rota un nelielas vienības, kuŗas ienāca no Latgales un Vidzemes vidienas. Decembra pēdējās dienās tiem pievienojās vēl Cēsu rota, kuŗa ar kauju atkāpās no savas dzimtās pilsētas. Lai gan apstākļi bija patiesi drausmīgi, mūsējos tomēr valdīja moŗs garastāvoklis. Pie mums bija ieradies kāds kluss, bet enerģisks vīrs — pulkvedis Kalpaks, kuŗš sāka mūs vienot, un viņam kā tuvākais palīgs arvien bija klāt Virsnieku rotas komandieris kapteinis Balodis. Pilnīgi mierīgi un aukstasinīgi Annas ielas kazarmēs apspriedām radušos stāvokli un nācām pie atziņas, ka Rīgu noturēt, protams, nav iespējams, bet ka latviešu karaspēka daļas nedrīkst izjukt, jo tikai pastāvot latviešu armijai, mēs varētu cerēt kādreiz atkal šo zemi un pilsētu atbrīvot. Bija arī mūsu starpā viens otrs, kuŗš vai nu aiz bailēm, vai nebūdams par mūsu lietu pilnīgi pārliecināts, atstāja mūsu rindas; bet tomēr jā-saka, ka tādu nebija daudz.

Jaungada priekšvakarā staigāju apkārt pa Rīgu, ka pazudis. Tie, kam bija kādi tuvenieki, pavadīja šo vakaru savējo vidū; Annas ielā bija palikusi tikai deŗūrējošā daļa un tādi, kā es, kuriem nebija kur iet. Man nebija pat neviena drauga, ar kuŗu varētu tā no sirds pārrunāt visas rūpes un bažas.

Tikai vienu mēnesi biju atkal brīvs, bet cik daudz kas gan bija šinī mēnesī noticis! Prieks par savu valsti, par to, ka

sasniegts tas, ko kādreiz ģimnāzijā sapņojām, bet atkal visādas neveiksmes ar apgādību, tautas neticība jaunajai lietai kā Rīgā, tā provincē, vācu laupīšanas un, kā kronis visam tam, tuvākā nākotnē Rīga jāatdod lielniekiem, un pašiem? — Jā, kas būs, — to tikai Dievs zin, bet man cita ceļa nav un nevar būt, — jākaro!

Blandoties pa Rīgas ielām sastapu kādu pazīstamu virsnieku, kurš uz mūsu lietu skatījās diezgan skeptiski un par iestāšanos armijā teicās vēl padomāt. Bet citādi tas bija omulīgs puisis. To, ka lielnieki bija jau tepat pie Rīgas vārtiem, tas uzņēma pavisam mierīgi: savi laudis vien jau esot, kārt jau nekāršot. Mums aizejot viņš arī palika Rīgā, bet atgriežoties, to vairs neesmu sastapis. Ja viņš nav tur, — otrā pusē, tad būs gan „savējie“ to pakāruši...

Šis paziņa noprasīja man, kur es domājot sagaidīt Jauno gadu. Atbildēju, ka laikam gan kazarmēs. Tas nu pavisam neesot interesanti, lai ejot šim līdz uz Strēlnieku dārzu (tagadējo Virsnieku klubu) uz masku balli. Šī ideja man izlikās ārkārtīgi smieklīga sava traģiskuma dēļ: masku balle pilsētā, kuŗu pēc divām dienām ieņems ienaidnieks! Un tad, man tak nebija piemērota apģērba. Nieki! Esot pilnīgi labi tāpat. — Aizgājām arī, un pilns tur bija, ka tikko cauri varēja izspiesties, un priecājās rīdzinieki uz augšu palēkdamies. Manam paziņam gadījās tur dažas draudzenes un tad arī, atmetis visam ar roku, omulīgi sagaidīju 1919. gadu.

Pirmā janvārī mums izdalīja vairākus maisus miltu, cukura un kakao, bet tā kā man nebija kur to likt, tad atdevu pirmajam, kuru sastapu uz ielas.

2. janvārī vācu izjukušās karaspēka daļas atstāja Rīgu, un Apsardzības ministrs vai Oberštāba priekšnieks uzdeva pulkvedim Kalpakam ar latviešu daļām segt atkāpšanos. Valdība ar Studentu rotu tanī pašā dienā izbrauca uz Jelgavu.

Pievakarē izgāju uz stacijas pusi apskatīt pilsētu. Skats bija taisni riebīgs: veikali slēgti, vairākiem no tiem logi izdauzīti, un pa iekšu rīkojās dzelzsdīvīzijas vīri. Tuvojoties stacijai, pēkšņi izdzirdu strauju šauteņu uguni. Sākumā ne-

varēju saprast, kas un uz ko šauj. Paķēru savu karabīnu rokās un tecīņus devos uz apstādījumiem pie Stacijas laukuma. Izrādījās, ka ir notikusi kāda sadursme starp rīdziniekiem un dzelzsdīvīzijas ļaudīm. Pēdējie, daži desmiti vīru, bija apmetušies uz dzelzceļa uzbēruma pretim prefektūrai un spēcīgi apšaudīja Stacijas laukumu. Drīz vien tomēr uguns pārstāja, un es devos tālāk. Iekšpilsētā laupīšana jau gāja pilnā spēkā, un tanī bez vāciešiem piedalījās arī mūsu pašu padibenes. Operas nams dega gaišām liesmām. Ar smagu sirdi atgriezoz atpakaļ Annas ielā. Naktī pulkvedis Kalpaks izsūtīja vairākas patruļas Vidzemes virzienā, un man nācās iet ar vienu pa šoseju līdz Juglai. Iznemot dažus atsevišķus šāvienus, un dažas raķetes, pilsētas nomalēs visur valdīja klusums. Uz ielām nebija neviena cilvēka, un skaļi klauudzēja mūsu apkalto zābaku soli pa akmens bruģi. Nogājuši līdz Juglas tiltam, nostāvējām tur kādu stundu, bet nekā aizdomīga nemanījām un griezāmies atpakaļ. Ap plkst. 3 no rīta pie mums atskrēja kāds aizsargs puisis un sāka skaļā balsī kliegt, ko mēs šeit vēl gaidot — sarkanie jau nākot iekšā pilsētā. Pulkvedis Kalpaks, Balodis, Rubulis un es sēdējām otrā stāvā kādā mazā istabiņā, un kad šis vīrs iedrāzās pie mums, es, neviena vārda neteicis, piecēlos, piegāju viņam klāt un ar visu spēku iezvēlu pa ausi, pēc kam viņš arī tūlīt pazuda.

Ap plkst. 5 pulkvedis deva pavēli iziet. Kamēr sakārtojamies un sakrāvām savas mantīņas divos smagos automobiļos, sāka aust pelēks ziemas dienas rīts. Vēl dažas komandas, un sākām kustēties pa Nikolaja ielu uz Daugavas pusi. Bet nebijām vēl nogājuši līdz Bruņinieku ielai, kad no muguras jau nāca ziņa, ka mūsu automobiļi neejot. Pulkvedis griezās pie manis un pateica: „Ej atpakaļ, liec tiem šoferiem braukt, un ja piecās minūtēs abas mašīnas nesāk kustēties, tad šauj abus šoferus nost uz vietas!“ Draudi līdzēja. Mašīnas izrādījās labā kārtībā. Tomēr vēlāk viens no šoferiem uz Jelgavas šosejas mašīnu pameta un pats iebēga mežā. Ceļā uz Daugavmalu no Latviešu biedrības mums pievienojās vēl cēsnieki un latgalieši, un tā nu kopā kādi 200—250 vīri pār-

gājām Daugavas tiltus. Neviens mūs nepavadīja, tikai reta galva ar izbailu pilnu seju parādījās logā un vēroja mūsu aiziešanu. Kad bijām pāri tiltiem, no Daugavas labā krasta kā pēdējās ardievas mums vēl raidīja pakal vairākus šāvienus. Sākās mūsu atkāpšanās.

Atkāpšanās no Rīgas.

1919. g. 3. janvāra diena bija apmākusies, bet tomēr stipri auksta. Netīra sniega kārtā gulēja uz šosējas, malas tai bija nopūstas melnas. Mūsu pulciņš izstiepās diezgar gaļā virknē, viens otrs uzmetās uz privāto braucēju kamanām, kas to nebūt neņēma ļaunā. Tanī dienā daudzi rīdzinieki ar savējiem, pašu nepieciešamāko līdzī paņēmuši pašu vai īrētos pajūgos devās Jelgavas virzienā.

Kad tagad domās pārlaižu to dienu un gribu sev stādīties priekšā, kāds toreiz bija mūsu gaļastāvoklis, tad grūti ir atrast tam kādu sevišķu definējumu. Nebija tur nekādas „pacilātības“, bet nebija arī nekā sevišķi nospiedoša. Mēs, tā laika jaunatne, bijām kaņotāji. Ar retiem izņēmumiem, te bija jaunekļi, kas jau savus gadus trīs un vairāk bija pavadījuši kaļalaukā, vai arī tādā pašā militārā atmosfērā vācu gūstniecībā. Uzbrukums un atkāpšanās bija mums pilnīgi ikdienišķas lietas. Ja pārspēks nāk virsū, tad jāatkāpjas, tur nekā nevar darīt. Protams, apstākļi bija pavisam citi, nekā krievu armijā — tagad mēs tak kaņojam paši par savu lietu, paši par savu zemi. Bija īgnums pret vāciešiem, ka tie nebija devuši mums iespēju salasīties lielākā skaitā un labāk apbruņoties, bija arī sašutums par tiem mūsu ļaudīm, kas palika Rīgā, par tautu, kas negribēja saprast priekš mums tik skaidri saprotamu lietu, — ka, ja tagad mēs paši negribam būt kungi savā dzimtajā zemē, tad mēs varam būt tikai vārgi.

Mūsu vadoņi, Kalpaks un Balodis, bija kaņavīri par excellence. Šinī grūtajā stundā tie nemeklēja ceļus, lai mūsos iedvēstu sajūsmu, kas drīz var izzust un pārvērsties panikā, bet centās šo atkāpšanos padarīt par, varbūt nepatīkamu, bet tomēr nepieciešamu, vienkāršu ikdienas darbu. Un šis miers, šī īpa-

šiba iztikt bez skaļas frāzes, ar kādu viņi mūs šinī darbā kārtoja un vadīja, mums visiem iedvēsa pašāvību uz viņiem un uz saviem spēkiem. Nezin, vai pavisam daudz tādu bija starp mums, kas būtu nopietnāki padomājis par mūsu spēku samēru ar uzbrukošā pretinieka spēkiem. Tas nebija vajadzīgs — lai kāds arī būtu pretinieks, mūsos radās nesalaužama pārliecība, ka nāks brīdis, kad mēs atkal pāriesim uzbrukumā un uzvarēsim. Šinī ceļa gabalā no Rīgas līdz Jelgavai dzima mūsos kautkas, kas vēlāk mūs, kalpakiešus, sakausēja nesadragājamā vienībā un uzticībā vadoņiem un veda pie uzvaras.

Pēc stundām astoņām, deviņām sasniedzam bez kādiem sevišķiem pārsteigumiem Jelgavu un bataljons novietojās toreizējā „Kružoka“ telpās. Es jutos diezgan stipri noguris, jo nebiju vēl pie tādiem pārgājieniem pieradis, bet nekur nevarēja atrast mierīgāku stūrīti, kur piemesties. Zēni bija novietojušies izrikojumu zālē un blakus telpās, vārīja pusdienu, dziedāja, trokšņoja. Es izgāju uz ielas.

Vecā, klusa Jelgava bija drudžaina nemiera pārņemta. Pa ielām klaiņoja vācu kareivji, brauca kara rati ar dažādām mantām, brauca Rīgas bēgļi.

Pavārtēs varēja vērot dzīvu tirdzniecību, — tur vācieši pārdeva savu apbruņojumu un citus kara materiālus. Bija redzami ar daudzi jauni cilvēki, kas ar ironisku smīnu, rokas bikšu kabatās sabāzuši, vēroja visu notiekošo. Ne labprāt tie grieza ceļu, — tikai tad, ja tiem stingri un noteikti ieskatījās acīs. Aiz muguras pa reizei atskanēja ģirgāšanās. Sarkanie sāka cilāt galvas.

Uz Lielās ielas iegāju kādā kinematografā, paņēmu biļeti ložā un, tā kā tur neviena cita nebija, tad likos gulēt mīkstajās mēbelēs un nokrācu visus trīs seansus. Kad atgriezos Kružokā, izrādījās ka pulkvedis Kalpaks jau esot mani meklējis, tagad tas esot kazarmēs pie Ģintermuižas. Aizgāju turp un atradu Kalpaku, Balodī, Ērgli, Libertu, abus Rubuļus sēžam un apspriežamies. Pulkvedis saņēma mani diezgan stingri, — kur es dauzoties apkārt, man esot jābūt pie viņa un rīt jāeļot pie Dzelzdivīzijas komandiera pārrunāt stāvokli. Turpat pa-

liku arī pa nakti un 4. janvārī ap plkst. 10 no rīta aizgājam ar pulkvedi uz vācu stabu.

Tur mū iespaids bija pavisam bēdīgs. Mūs saņēma kāds vecs izdēdējis pulkvedis un tam bija tikai viena runa, — pēc iespējas ātrāki jāizved Jelgavas evakuācija, bet viņa daļas esot pavisam izputējušas, no visas divīzijas esot tikai pāris rotas un kāda baterija, bet arī uz tām vairs nevarot palaisties. Ja lielnieki sevišķi nespiedīšoties virsū, tad viņš gribot vēl kādas dienas Jelgavā noturēties, bet tad mums un vietējiem vācu zemessargiem (Landesvēram) jāuzņemoties apsardzība ap Jelgavu. Viņš savus spēkus atvilkšot uz Meiteni un Možeikiem.

No vāciešiem pulkvedis devās uz Lindes viesnīcu, kur bija apmetusies Pagaidu valdība Studentu rotas apsardzībā. Kamēr Kalpaks un Balodis apspriedās ar Ministru prezidentu Ulmani un Apsardzības ministri Zālīti, tikmēr es sāku apskatīt tuvāk studentus. Es viņu rotu biju redzējis tikai vienreiz, — tanī rītā, kad tie bija vēl pilnīgi privātā atnākuši uz Aleksandra ielu 122 saņemt karabines. Tagad tiem bija pavisam cits izskats: plikajos pušķažociņos (tie paši, no preču stacijas), apjozušies ar patronu somām, franču kaskas galvā, vācu pustopiņi kājās, — ja tagad tie jau bija īsti karavīri. Tikai sejiņas pa lielākai daļai vēl pavisam jaunas. Tomēr viņos bija kautkas tāds, ko mēs, pārējās rotas, ieguvam tikai vēlākās gaitās, — tās konventos radītās brīvās, nepiespiestās attiecības un sirsnīgā sadraudzība. Kā jau teicu, piedzīvojušu karavīru tiem nebija daudz, bet pārējiem bija pilnīga uzticība uz tiem un visā rotā valdīja dziļa iekšēja disciplīna. Un karot tie jaunie, protams, gribēja par visu vairāk. Tagad gan tiem bija jāpavada Valdība uz Liepāju, bet vēlāk, kad tie ienāca bataljonā, viņi arī darbos pierādījās par labiem karotājiem.

Pēc apspriedes ar Valdību 5. janvārī pulkvedis Kalpaks izdeva pirmo pavēli, ar kuru viņš bija iecelts par Latviešu atsevišķa bataljona komandieri, kapt. Balodis par I rotas un staba kapt. Skujiņš par II rotas komandieriem. Šīs rotas, pēc viņu dalībnieku vairākuma, parasti saucas par Virsnieku un Cēsu rotām. Tāpat ar šo pavēli nozīmēja pārējās bataljona amata per-

sonas un mani iecēla par sakaru virsnieku. Šis amats man tālākā kara gaitā deva vienu otru reizi iespēju būt klāt pie tādu vēstures lapu uzšķiršanas, kas citam bija liegts.

Mūsu bataljons bija padots landesvēra oberštābam, kā to parasti sauca, un landesvēru komandēja vācu armijas ģenerālštāba kapteinis fon Bekmanis. Dzelzdivīzijai bija sava priekšniecība, bet tā patlaban bija priekšniecība bez padotiem, ja neskaita pāris galīgi dezorganizētas rotas kautkur aiz Iecavas.

Piektā janvārī Pagaidu valdība un Studentu rota aizbrauca uz Liepāju. Tās pašas dienas vakarā saņēmām pavēli iziet uz Rīgas šosēju un nomainīt pie Dalbes kādu vācu daļu. Tā ka tur nebija paredzama ilgāka novietošanās, tad vīšas smagākās mantas un vezumus atstājām Jelgavā, bet līdz paņēmām tikai patronas un ložmetējus.

Nonākuši uz vietas, novietojamies pa veciem ierakumiem, jo apkārtējās mājas jau pasaules karā bija gandrīz galīgi izpostītas. Nakti, snaudzams kādā bedrē, sāku sev zīmēt galvā mūsu spēkus, kas tagad aizsargāja Kurzemi: kautkur Jūrmalā, ceļā uz Tukumu bija kādi 200 Manteifeļa triecienieki, mēs, apmēram tikpat daudz pie Dalbes un ap Iecavu pāris rotas paputējušo dzelzdivīzijas vīru un kādi pāri simti landesvēristu. Un tas viss, ko varējam stādīt pretī visai sarkanai armijai...

7. janvārī no Jelgavas pienāca vācu bruņotais auto, kādu 12 Prenclava jātnieku pavadībā. Mašīnā iekāpa mūsu kapt. Dzeguze (kritis kaujā pret bermontiešiem) un tā nobrauca uz Rīgu. Viņi bija tikuši līdz Torņakalnam un tur apšaudījušies ar sarkano priekšposteniem, bet tuvāk uz Jelgavas pusi lielnieki vēl nebija manīti.

Acīmredzot tie svinēja Rīgas ieņemšanu.

Bet drīz vien saņēmām ziņu, ka vācieši pie Iecavas esot smagi sakauti un atkāpjoties uz Jelgavu vai Bausku. Tas nu bija pavisam nepatīkami, jo atsedza galīgi jau tā mūsu pliko labo spārnu. Pulkvedis deva rīkojumu atiet dažus kilometrus un ieņemt pozīcijas uz Iecavas upes krastiem, bet 8. janvārī rītā atgriezāmies Jelgavā.

Te jau bija ziņas, ka lielnieki grib mūs aptvērt no dienvid-

austrumiem un ziemeļiem un līdz ar to kļuva skaidrs, ka Jelgavu noturēt nav iespējams un kā jāiet vien tālāk uz Liepājas pusi.

Nogājām ar pulkvedi uz Oberštābu pie jaunieceltā Landesvēra komandiera hauptmaņa fon Bekmaņa. Tas bija gados vēl jauns bet ļoti enerģisks un lādzīgs cilvēks; daudz ar baronu politiku nepinās, bet darīja tikai to, kam kāds sakars ar kaujas operācijām.

Viņš ar savu štābu no Jelgavas gāja ārā, bet pulkvedim Kalpakam uzdeva segt atkāpšanos ar Latviešu bataljonu, Radena landesvēra rotu un Hāna jātniekiem. Pēdējie, kādi 30 vīri, sastādījās galvenā kārtā no bij. krievu armijas virsniekiem, Baltijas muižniekiem, un kaujās izrādīja lielu drosmi.

Kalpaks uzdeva Radena rotai iet pirmā uz Dobeli, tad nācām mēs, latvieši, un beidzot Hāna jātnieki. Kad bijām aizgājuši kilometrus 7—8 no Jelgavas, izdzirdām pie pilsētas diezgan stipru uguni, un Kalpaks uzdeva man atgriezties atpakaļ un noskaidrot, kas tur notiek.

Atgriežoties man nācās jāt garām kādai nelielai mājelei ar salmu jumtu. Kā netīšam paskatos uz to un redzu, ka caur salmiem spraužas laukā šautenes stobrs. Izbrīnā apturu zirgu un skatos, kas nu notiks. Stobrs pagrozās uz vienu un otru pusi, tad novirzās tieši pret mani, un tanī pašā brīdī arī atskan šāviens. Mans zirgs sasienas stāvus, un es jau domāju, ka nupat gāzīsies zemē, bet nekā. Izrādījās, ka šāvējs bijis samērā vājš, jo nevarēja trāpīt jātnieku uz 100 soļu attālumu. Tanī pašā laikā ieraudzīju straujos rikšos nākam Hāna jātniekus, kuŗi laiku pa laikam apstājās, pagrieza zirgus atpakaļ un tāpat sedlos sēdēdami raidīja dažus šāvienus Jelgavas virzienā. Arī no turienes pār mūsu galvām nosvilpoja viena otra lode. Kad Hāns ar savējiem bija piejājis klāt, es viņam pastāstīju par savādo notikumu, un viņš uzdeva mājeli izmeklēt. Bet kur tas šāvējs varēja būt palicis, to vēl šodien nevar saprast. Bet pazudis tas bija kā akā. Hāna vīri stāstīja, ka dzelzdivīzijas sapieri esot sagatavojuši uzspridzināšanai Desu ciema municijas noliktavas, un patiesi, drīz vien atskanēja drausmīga detonā-

cija, un visa Jelgava ietinās dūmu mutuļos. Mēs atgriezāmies mežā, un Kurzemes galvaspilsēta pazuda no mūsu acīm.

Vakarā aizsniedzām Dobeli un tur pārgulējām pa nakti. Garastāvoklis sāka slīdēt uz leju. Nākošajā dienā caur Īli devāmies uz Jaunesavu. Šis bija viens no nejdzīgākiem pārgājieniem, jo Virsnieku rotai nācās pavadīt Millera bateriju, kura sastāvēja no 4 lielgabaliem. Ceļš bija izbraukts un šausmīgi dubļains, un līdz Īlei krita 8 zirgi. Mūsu zēni brīžiem lielgabalus nesa tieši uz rokām. Gan mēģinājām kritušos zirgus atvītot ar citiem, bet no tā nekas neiznāca, jo visā plašā apkārtnē nebija netikvien neviena zirga, bet arī neviena cilvēka. Ilē hauptmanis Millers ar pulkvedi Kalpaku pārrunāja stāvokli un nolēma divus lielgabalus saspridzināt.

Man kā sevišķu uzdevumu virsniekam pastāvīgi nācās uzturēt sakarus ar Oberštabu, bet nebija nekādu satiksmes līdzekļu. Visā bataljonā bija tikai viens jājamais zirgs, kuru „džigits“ Zariņš nezin kādā kārtā bija ieguvis Jelgavā. Šis lopīņš bija ļoti solida vecuma, un kad apstājās, arvien centās galvu noliekt labi tuvu zemei un kājas izliekt kā vecclaiķu bufete. Bet „Džigits“ uz to bija varen lepns un teica, ka tāds zirgs esot ilgi jāmeklē. Jaunesavā Kalpaks uzdeva „Džigitam“ savu „drēberi“ nodot manā rīcībā. Tas nu vīram ārkārtīgi gāja pie sirds, un vēl labu laiku viņš turēja uz mani par to ļaunu prātu.

12. janvārī iegājām Lielaucē, bet radenieši ar bateriju un Oberštabs apmetās Vecaucē. Mūsējie staigāja pa milzīgo pili un brīnījās, kā kungi tur savā laikā dzīvojuši. Vecaucē man iznāca sirsnīga izrunāšanās ar vācu štāba vīriem — vietējiem muižniekiem. Tie man mūžīgi pārmeta, ka latvieši esot lielnieki un par savas zemes aizstāvēšanu pret sarkanajiem nemaz nedomājot. Es atkal bruku viņiem virsū, norādīdams, ka pie tā lielāko daļu vainīgi viņi paši, jo nedeļa Rīgā mums iespēju apbruņoties, bet desmitiem tūkstošus šauteņu un citu kara materiālu atstāja lielniekiem. Pie šā paša gadījuma izstāstīju arī vāciešiem par mūsu iebrukumu viņu noliktavās, un rotmistrs Armitsteds mutī vien noplātīja, kad pateicu tam acīs, ka viņš

man iedevis patronas Mauzeram, kuŗu iepriekšējā naktī biju izņēmis no vācu noliktavām. Vispār katrā gadījumā, kad biju Oberštābā, vācieši centās to izmantot, lai mani „pievestu savai ticībai“, un mūsu starpā norisinājās interesanti jo interesanti dispuŗi. Sevišķi īgns pret latvieŗiem bija kāds neliels vīrelis— prof. Šīmanis no Maskavas. Viņš latvieti gandrīz par cilvēku nemaz negribēja atzīt. Fon Bekmans šinīs strīdos parasti neiejaucās un tikai smaidīdams klausījās, vienā otrā gadījumā gan nostādāmie manā pusē.

Arī manos jājienos no Lielauces uz Vecauci un atpakaļ, pie vācu lidotāju kapiem, pusceļā starp abām muižām, mani divas reizes mēģināja „nolaist no kājas“, bet sarkanājiem partizāņiem neveicās.

Sakari ar valdību bija pilnīgi pārtrūkuŗi. Lai dabūtu kaut kādas ziņas par turpmākiem nodomiem un iespējamo palīdzību no ārienes (daudz runāja, ka zviedri taisoties mums palīgā), no Auces Kalpaks nosūtīja uz Liepāju kapteini Balodi ar dažiem virsniekiem.

15. janvāŗa vakarā mierīgi nogājām gulēt, izlikuŗi, kā parasts, apsardzību. Daŗi puŗi sita kartis, daŗi stāstīja visādus jaukus stāstus, bet Kalpaks kādā kabinetā stāvēja pie loga un skatījās ārā tumsā. Ap pusnakti visi, kas nebijām norīkojumos, devāmies pie miera. Pēc kādas stundas pēkŗņi uztrūkos, jo ārā atskanēja dzīva ŗauteņu uguns, un reizēm ietarkŗķējās arī loŗmetējs. Tanī pašā brīdī pilī ieskrēja kāds no mūsējiem un ziņoja, ka sarkanie uzbrūkot. Ātri, bet mierīgi Kalpaks pavēlēja visiem iziet no muiŗas gaŗ aleju uz Dobeles pusi. Ārā bija sacēlies negants putenis, tā ka tālāk par 5—6 soļiem nekā nevarēja saredzēt. Teciņus vien mūsējie devās uz priekŗu, un lodes arvien bieŗāk svilpoja gaŗ mūsu galvām. Bet bija dzirdama arī atbildes uguns vēl priekŗā. Tā tad varēja domāt, ka mūsu apsardzība vēl turas. Skrienot pa alejas grāvi, es pēkŗņi klupu pret kaut ko mīkstu un, rokas izstiepis, nogāzos grāvja dibenā. Kad piecēlos, ieraudzīju, ka manai labajai rokai visa plauksta asinīs. Pakarpījis sniegu atradu, ka roku biju iegrūdis mūsu rotas Burmeistaram mutē. Tas nabags bija lodi da-

būjis tieši kaklā un kritis uz vietas. Mute tam bija pieskrējusi pilna asiņu, un putenis to bija aplājis ar savu segu, tā kā es tieši pret viņu arī biju paklupis. Kalna galā sastapām mūsējos, gan tikai nedaudzus cilvēkus, kuŗi teica, ka esot vēl daži no mūsējiem krituši. Bet lielinieki, lai gan stipri tos apšaudīja, virsū vairs nemācās. Mūsu ķēdes atklāja spēcīgu uguni, un sarkano pusē palika klusu.

Kalpaks izsūtīja uz priekšu dažus izlūkus, kuŗiem pievienojos arī es, un pagājām pa Dobeles ceļu līdz kādam krustceļam. Te no puteņa iznira divi stāvi, no kuŗiem viens iesaucās: „Kāda rota?“ Mēs nekā neatbildējām, bet ar paceltiem karabīniem tiem tuvojāmies. Pēkšņi otrs, saukdams: „Čomiņ, baltie!“ metās atpakaļ. Tanī pašā brīdī norībēja mūsu šāvieni, un abi sarkanie karotāji nogāzās. Viens bija uz vietas beigts, otrs — smagi ievainots. Tas visu laiku lūdās: „Čomiņ, nešauj, — es no Rīgas!“ No šā puiša arī dabūjām zināt, ka no Dobeles ar šķūtniekiem līdz Lielauces robežām atbraukušas viena vai divas rotas un devušās uzbrukumā ar nolūku mūs visā klusībā muižā paņemt ciet. Tas nu nebija izdevies, sarkanie steidzīgi atkāpās, bet arī mūsu zaudējumi samērā ar toreizējiem spēkiem bija diezgan smagi: 4 bija krituši un 7 ievainoti, starp tiem arī tagadējais Virsnieku augstāko kursu priekšnieks ģen. Rozenšteins. Neilgi pēc uzbrukuma Lielaucē lielinieki ar diezgan lieliem spēkiem bija devušies arī uz Vecauci un tur Oberštābu un radeniešus izsītuši no muižas.

Mēs palikām uz vietas līdz pusdienas laikam; bet tad pienāca rīkojums atiet caur Vecžvārdi uz Francmuižu. Oberštābs apmetās Pampāļos, kilometrus 6 vai 7 no mums. Francmuižā telpas bija ļoti neērtas un šauras, tā kā zēni gulēja čupu čupām pa grīdām. Kad bijām novietojušies, Kalpaks man pavēlēja nojāt uz Pampāļiem un norunāt, ko darīt tālāk. Sēdos savam Melnim mugurā, lielo Mauzeri drošības pēc aizbazu aiz jostas, karabīnu aizmetu aiz pleciem un devos ceļā. Pampāļos ar fon Bekmani izrunājos, kas vajadzīgs, un pēc tam kopā ar viņu un Hāna jātniekiem ieturēju nakts maltīti. Jātnieki stāstīja, ka starp Francmuižu un Pampāļiem sarkanie esot pie-

nākuši stipri tuvu ceļam, un nezin vai būšot īsti labi, ja es nakts laikā viens pats jāšot atpakaļ. Bet man bija stingrs rīkojums atgriezties noteiktā laikā, un tādēļ neko ilgi kavēties nevarēju. Kad viens no vāciešiem izveda manu Melni no staļļiem, tas izskatījās pavisam domīgs. Pienāca klāt barons Hāns un, zirgu apskatījis, pateica, ka tas esot slimš un ka ar to tālu netikšot. Bet arī tas mani nedrīkstēja aizkavēt; šādi vai tādi man Francmuižā atpakaļ bija jātiek. Nojājis kādus pāris kilometrus no Pampāļiem, jutu, ka mans kaŗa zirgs grib mesties uz ceļiem. Labi veicīgi izlecu no sedliem, un Melnis izstiepjas uz ceļa visā augumā. Nu ir ķeza! Atlaižu tam vēdera siksnas, noņemu sedlus, raustu gan aiz galvas, gan aiz astes, bet Melnis nekust. Visapkārt tumša nakts, un drūmi šalc meŗš. Kādu pusstundu nogulējis, Melnis tomēr pieceļas, un nu soli pa solim vedu to pavadā uz priekšu, pie kam sedlus nesu pats uz savieŗn pleciem. Pēc kādas pusotras stundas tomēr laimīgi sasniedzu Francmuižu.

18. janvārī devāmies tālāk uz Skrundu un novietojamies mēs, latvieši, Lēnās, radenieši Skrundā, bet Oberštābs — Rudbārŗos. Kad gājām no Skrundas uz Lēnām, bija jau uznākusi nakts, un diezgan stipri putināja. Pēkŗņi mūsu rindās iebrauca kāds pajūgs, un kāds vācu valodā sauca pēc daļas priekŗnieka. Kalpaks piegāja pie ragavām un prasīja, kas par lietu. Izrādījās, ka braucējs ir vācu armijas majors Biŗofs, jaunieceltais dzelzsbriŗādes komandieris ar savu adjutantu virsltn. fon Manteifeli. Pēdējais, lai gan bija Baltijas muiŗnieks, tomēr kalpoja vācu armijā. Biŗofs uzaicināja Kalpaku vēl tanī pašā naktī sūtīt savu pārstāvi uz Rudbārŗiem, lai tur kopā ar landesvēra vīriem pārrunātu jautājumus par turpmāko darbību. Kalpaks pēc novietoŗanās Lēnās uzdeva man doties uz Oberštābu un apspriedē vācieŗiem pateikt, ka mēs no Ventas līnijas vairs tālāk neiesim, bet, ja vajadzīgs, kritīsim visi līdz pēdējam turpat.

Rudbārŗu pils lielajā zālē kamīnā ļautri sprēŗāja uguns, uz galda dega lampa ar zaļu kupolu, un kādi 12 vai 15 landesvēra virsnieki grupās sēdēja vai stāvēja pa plaŗo telpu. Es biju vie-

nīgais latvietis šinī sanāksmē, un laikam arī vienīgais pilsonis, jo vācieši visi bija muižnieki. Pēc īsām pārrunām ar fon Bekmani majors Bišofs atklāja apspriedi un sāka raksturot pašreizējo stāvokli. Tur nu nebija daudz ko stāstīt: mēs visi pietiekoši skaidri sapratām, ka tas ir sliktāks par sliktu. Kuldīgā vēl turējās kāda neliela trieciennieku grupiņa, Ventspilī arī bija pāris desmit landesvēra vīru, Skrundā un Lēnās mēs bijām kādi 350 durkļi, bet tālāk uz dienvidiem bija pilnīgi nezināms tukšums. Bišofs gan teica, ka Nīgrandē un pie Možeikiem viņam esot vēl kādas brīvprātīgo vienības, bet cik tās varētu būt kaujas spējīgas, tas bija cits jautājums. Bišofs uzaicināja apspriedi izteikties, vai turēties uz Ventas līnijas, vai doties tālāk uz Liepāju, sēsties kuģos un meklēt jaunu bazi mūsu operācijām pret lielniekiem.

Kā tas kara padomēs pieņemts, jaunākais izsakās pirmais, un par šo jaunāko izrādījās tieši es. Pateicu to, ko man bija uzdevis pulkvedis Kalpaks: ka mēs, latvieši, uzskatām par nepieciešamu nostāties uz Ventas, izvest mobilizāciju aizmugurē un ja iespējams, mēģināt dabūt palīgus arī no citurienes, bet ka tālāka atkāpšanās būtu līdzīga pašnāvībai. Varēja vērot, ka mūsu viedoklis Bišofam patika, bet ne tā lielākai daļai no landesvēra virsniekiem. Ar nelieliem izņēmumiem gandrīz visi tie teica, ka jāizsūtīt cilvēki uz Liepāju, kas saņemtu visus ostā esošos kuģus, jādodoties pašiem turp un jābraucot vai nu uz Karaļaučiem, vai Igauniju, vai pat uz Somiju, un tad no turienes jāsākot jauns kara gājiens dzimtās zemes atsvabināšanai. Manu uzskatu atbalstīšanai radās negaidīts sabiedrotais rotmistra Armitsteda personā. Ar lielu dedzību un ļoti pārliecinoši viņš aizstāvēja mūsu viedokli, un kad visi bija izrunājušies, arī majors Bišofs nostājās mūsu pusē, tā izšķirdams jautājumu. Viņš teica, ka jau tagad visā Prūsijā esot atvērti brīvprātīgo vervēšanas biroji, karotāju netrūkstot, un arī līdzekļus varēšot dabūt. Viņš solīja pēc dažām nedēļām gar Ventu uz dienvidiem no Lēnām nostādīt vairākus bataljonus savu landsknechtu.

Lēnās pie mums atgriezās arī Balodis un atveda jaunas

ziņas no Liepājas. Tās bija diezgan bēdīgas. Mūsu pagaidu valdībai nebija nekādu līdzekļu, un tā bija stipri atkarīga no vāciešiem, kas visādiem taisnības un netaisnības līdzekļiem traucēja viņas darbību uz katra soļa: neļāva izvest mobilizāciju, nedeva ieročus, municiju, nedeva līdzekļus. Balodis atbrauca jaunajā formas tērpā, tā saucamajā Veidenbauma cepurē ar kokardi uzlecošas saules veidā; uz' mēteļa atlokiem un svārku apkakles bija uzšūtas sarkanas zīmotnes ar baltu strīpiņu vidū. Nu mēs sašūvāmies sev šīs mūsu nozīmes un jutāmies atkal kā sevišķi izcelti un vienoti.

Pēc pāris dienām saņēmām oberštāba rīkojumu, ka mums nakti kopā ar rādeniešiem jāuzbrūk Skrundas skolai, jāizsit pretinieks no turienes un jāmēģina to padzīt arī no pagasta nama uz Skrundas — Saldus lielceļa. Mums gan bija jādod tikai viena rota, bet Rādēns no Skrundas gāja ar visu savu spēku.

Pulkvedis nozīmēja uzbrukumam cēsīniekus virsl. Puriņa vadībā un tiem līdz pieteicās arī vēl daži no mūsējiem, Virsnieku rotas zēniem. Pēc pusnakts visā klusumā pārgājām Ventas ledu un pa visādiem krūmiem un brikšņiem devāmies taisnā ceļā uz Skrundas krogu. Mājas apgājam ar likumu, lai suņi nesacel troksni, jo nebija arī ko baidīties atstāt pretinieku sev aizmugurē, — mēs noteikti zinājam, ka pirms kroga vai kapsētas sarkano nevar būt.

Pēc kādas stundas pienācam pie kroga, te vajadzēja būt arī rādeniešiem. Lai gan nāca jau uz rīta pusi, tomēr vēl bija galīga tumsa. Kad iegājam krogā, vietējie tā pārbijās, ka kāds vecāks onkuls bija ielīdis pat maizes krāsne un pats aizbāzīs krāsns mutei skārda vāku priekšā. Puriņš izlika apsardzību un sāka gaidīt.

Tā ka es ar Rādenu un viņa ļaudīm jau biju diezgan pazīstams, tad nolēmu paiet tiem kādu gabaliņu pretīm. Tiem bija jānāk pa ceļu no Vēršu muižas, tā tad es nekur nomaldītis nevarēju. Izvilku savu Mauzeri no makstīm, aizbāzu aiz jostas, pieteicu sargiem lai uzmanas, ka atpakaļ nākot nen-

laiž mani no kājas, un devos uz priekšu. Nogāju līdz skolas krustceļam, apstājos, klausos, — viss klusu.

Kādus 200 metrus no ceļa uzkalniņā blāvo baltā divstāvu skolas ēka. Interesanti zināt, kas tur ir. Ja arī es aizeju līdz skolai, tad arī vēl varēšu dzirdēt, kad rādenieši nāks pa lielceļu.

Paņēmu Mauzeri rokās un aiz alejas kokiem slēpdamies lēni tuvojos skolai. Mājas priekšā tāds paliels laukuņiņš. Ja skolā ir sarkanie, tad tepat tuvumā vajadzēja būt sargam. Brītinu pastāvējis, pieeju mājai pavisam klāt. Apakšstāva logi aizslēgoti, dzirdēt arī nekā nevar. Pieeju pie durvīm un lēnām nospiežu kloķi, — vaļā, bet iekšā tumšš, kā grāpja dibens. Durvis pa labi un pa kreisi. Stāvu elpu aizturējis un man sāk likties, vai arī patiesībā dzirdu, ka pa labi krāc, itkā vairāki cilvēki gulētu dziļā miegā. Man paliek neomulīgi, ja tie ir sarkanie, tad paņems mani kā cāli. Ātri izmetos no koridora ārā un paeju līdz mājas stūrim. Sētā var dzirdēt vairāku zirgu mīņāšanos... Nē, te vienam nav ko darīt. Gaŗ kokiem slēpdamies dodos atpakaļ uz lielceļu.

Tur jau arī patlaban pienāk Rādens ar savējiem. Ceļa krustojumā atnācis arī Puriņš ar pāris virsniekiem, un Rādens liek mūsējiem iet pa kādu sānu ceļu gar kapiem, bet pats pagaidam paliek uz vietas. Mēs ātri sakārtojamies, cik tas nu tumšā iespējams, un ar kārtīgu apsardzību sākam virzīties. Šķiroties es vēl pasaku vāciešiem, lai skolai tie iet klāt uzmanīgi, tā lieta tur ir šaubīga.

Tikko mēs esam piegājuši pie kapiem, ka uzreiz ap skolu iet vaļā un pie tam tā, kā nevar izprast, kur mūsējie, kur sarkanie.

Arī pār mums lido lodes, bet var nojaust, ka tās nav mums mērķētas. Ieņemam pozīcijas gar kapiem kādās bedrēs un vērojam, kas notiks. Puriņš aizsūta sakarniekus pie Rādēna. Bet te jau arī mums tieši sāk liet virsū diezgan biezu uguni. Nu mums pretinieks zināms, tagad arī mēs sākam karsēt. —

Pēc dažām minūtēm meža malā pie skolas nepilnu ceturtdaļu versti no mums uzliesmo divas spilgtas ugunis un divas

granātas kaukdamas pārlido mūsu ķēdi un sprāgst aizmugurē. Tas tik vēl trūka! Sakurinom vēl karstāk, bet pēc brīža pamanam, ka otra grupa šaudīdama attālinājas no skolas uz Skrundas pusi. Drīz vien pienāk arī ziņa, ka Rādens atējot un lai arī mēs vākoties projām, jo sarkaniem esot pārspēks. Velns viņu zin, cik tas pārspēks liels, bet skaidrs, ka palikt savās bedrēs nevaram, — lielinieki jau laiž darbā ložmetējus un viņu artilērijas vads liek savas granātas mums turpat blakus. Puriņš dod pavēli ķēdei pa daļām atiet un ved to pa taisnāko ceļu uz Ventas krastu. Sāk aust gaisma.

Sarkano kājnieki mums ne visai spiežas virsū, bet viņu artilērija tagad klāj tieši pa mūsu atejošo ķēdi ar tiešo tēmēšanu. Man pa priekšu un drusku pa kreisi ātriem soliem iet virsleitnants Kundziņš. Uzreiz granāta nokrīt tam tieši pie papēžiem, iurbjas zemē, un sprāgst. Kundziņš palecas uz augšu, vārda pilnā nozīmē pārmet gaisā kūleni un nokrīt. Gattavs! Es metos tam klāt, bet te uzreiz šis uzlec kājās un soļo tālāk! Neviena šķembele to nav skārusi.

Līdz pašai Ventai sarkanie mūs pavadīja ar uguni un vēl pa daļai otrā pusē, līdz beidzot apstājās. Pārnācām Lēnās krietni noguruši, bet visi veseli. Pulkvedis gan bija noraizējies un gribējies jau doties mums palīgā, jo arī tumsā bija pēc uguns vien manījis, ka mums neiet labi.

Šī diena bija sākusies ar neveiksmi un drīz pienāca vēl ļaunākas ziņas: sarkanie izsītuši Rādenu no Skrundas un esot jau šinī pusē Ventai. Tas nu bija slikti, bet vēl sliktāki bija tas, ka saņēmam pavēli no Oberštāba atiet uz Aizpuru mājām aiz Rudbāržiem. Oberštābs no Rudbāržiem pāriet uz Kazdangu un līdz ar to mums iecelts jauns priekšnieks: hauptmaņa fon Bekmaņa vietā hauptmans Dormagens.

Ar smagām sirdīm atgājam caur Rudbāržiem uz mums nozīmēto vietu, bet jāiet vien bija, lai vismaz visi spēki būtu vairāk kopā. Palika vēl tikai kādi 42 vai 45 kilometri līdz Liepājai, un tad?..

Tanī pašā nakti mani norīkoja uz Oberštābu pēc jauniem norādījumiem un ziņām. Iepazinos ar landesvēra un mūsu

jauno priekšnieku: bija tāds sauss, vājš vācietis, ne pusi tik patīkams, kā fon Bekmanis. Bet ziņas, kādas sanēmu štābā bija jau iepriecinošākas; Bišofam esot no Vācijas pienākuši jauni spēki un tie ejot no Embutes uz Nīgrandi un mums, latviešiem, būšot jāiet uz Rudbāržiem. Tā tad uz priekšu gan!

Iedeva man vēl mūsu bataljona vajadzībām kādus tūkstošus ostrubļu un, sabāzis tos kabatā, kāpu savam Melnim mugurā un no rīta biju atpakaļ Aizpuros. Nauda, bet visvairāk labās ziņas, pacēla mūsu gaŗastāvokli. Otrās dienas rītā devamies uz Rudbāržiem. Tur, kā par brīnumu sarkano vēl nebija un vietējie stāstīja, ka to esot gan krietni daudz Skrundā, bet tālāk pagaidam nekustoties.

Saskaņā ar rīkojumu, mums vajadzēja arī izlikt apturi Lēnās, bet vispirms bija jāuzzin, vai tur nav lielāki spēki sarkano. Tāpēc Kalpaks nosūtīja rotmīstru Skujēnu ar diviem jātniekiem izlūkot, kas Lēnās īsti notiek. Tie bija tur iegājuši sētsvidū, laikam iepriekš neaprunājušies ar apkārtējiem iedzīvotājiem, un tur viņiem uzreiz saklupuši virsū no visām pusēm sarkanie. Divi bija paspējuši uzlēkt zirgos un aizauļot līdz mežam, bet Skujēns bija palicis iekšā.

Tīklīdz saņēmam Rudbāržos šo ziņu, pulkvedis ar vienu rotu tūlīt devās uz Lēnām un pēc nelielas apšaudišanās izsvieda lielniekus no turienes ārā un pārdzina pāri Ventai. Mūsu nabaga Skujēnu atradām nejēdzīgi durkļiem sadurstītu sētsvidū . . .

Lēnās atstāja apturi, apm. cilvēkus 30, bet visi pārējie spēki bija sakoncentrēti Rudbāržos, kur bija arī mūsu štabs. Te nu varēja reiz atvilkt elpu: plašas, ērtas telpas, labs uzturs (apkārtējie meži bija pilni stirnu un mēs pa lielākai daļai no šādiem medījumiem vien pārtīkam), darba nekāda, ja neskaita pastiprinātos izlūku gājienus uz Skrundu, kuŗas ieņemšana jau bija nolemta lieta. Sarkanos tur nevarēja atstāt, jo pirmkārt pa mežiem tie viegli varēja pieklūt mums Rudbāržos un arī mūsu apture Lēnās bija pastāvīgi apdraudēta.

Kādu rītu pirms gaismas paņēmu vairākus draugus un devamies ciemos uz Skrundas pusi. Gar mežmalām un aizsalu-

šājiem zivju dīkiem nonācam līdz Kuldīgas lielceļam pie Skrundas kalpu mājām. Tur pretinieka patlaban nebija, bet iedzīvotāji stāstīja, ka tie ierodoties gandrīz vai katru dienu. Kādu laiku novērojam kustību pie baznīcas un pie tilta gala un pēc tam lēnā gaitā devamies atpakaļ. Uz Skrundas — Rudbāržu ceļa iznācam kilometrus četrus no mājām meža vidū. Tikko uzejam uz cela un paskatāmies Skrundas virzienā, ka ieraugam no turienes braucam divas kamanas pilnas cilvēku! Paskatos binoklī, — kā tad, — šautenes vien pa gaisu slaistas. Citādi nevar būt, sarkanie brauc ciemos. Ātri novietoju pusi ļaužu vienā, pusi otrā pusē ceļam, aizmetāmies aiz celmiem un priedēm un pukstošām sirdīm gaidām, kad „čomiņi“ piebrauks pavisam klāt. Iepriekš gan dodu rīkojumu bez komandas nekādā gadījumā nešaut.

Nu jau var saskatīt, ka katrā vezumā ir cilvēki 7—8, bet kas tas? pelēki mēteļi, bruņu cepures galvā? Mūsējie, vācieši? Kur tie te varēja gadīties? Nu jau ir pavisam klāt, ja mēs tagad dodam zalvi, tad tur neviens dzīvs vairs nepaliks. Uzmetu skatu pāri ceļam un redzu, ka mūsējie jau ceļ šautenes pie vaiga. Ak Dievs! Ka nenotiek tikai nelaime! Ātri uzsaucu savējiem: „Nešaut!“ un lecu ar paceltu karabini uz ceļa. Pārējie man pakaļ. „Stāt! Rokas augšā! Kas jūs tādi?“ skan saucieni viens caur otru. Vienā mirklī braucēji nolēc no ragavām un paceļ šautenes. Bet nu jau mēs redzam sarkanbaltsarkanās nozīmes.

Velni! Kur jūs gadījāties? Būtu apšāvuši kā cāļus! Vispirms kārtīga izlamāšanās, tad sirsnīgi rokas spiedieni.

Izrādas, kā no rīta Rudbāržos ieradies mūsu pirmais papildinājums un ne mazais, kādi 50 vīri kapt. Bolšteina vadībā, gandrīz visi virsnieki, — no Liepājas, un iedalīti Cēsu rotā. Jaunie nav varējuši nociesties un paņēmuši pāris šķūtniekus un bez štaba ziņas iztaisījuši krietnu līkumu uz Skrundas pusi. Tā nu mūsu pirmā satikšanās beidzās gandrīz traģiski.

Tagad, priecīgi par jaunājiem draugiem, dzīvi sarunādamies atgriezāmies Rudbāržos. Par Liepāju tie stāstīja drūmas lietas: vācieši spiežot vēl vairāk, nekā Rīgā, — nedodot ie-

ročus, nelaujot izvest mobilizāciju. Esot gan jau kādi pāris simti Kaŗa Ostā un esot arī cerības, ka ieročus dabūšot no angļiem, bet kad tos varēs dabūt uz fronti, — grūti noteikt.

Liepājniekiem līdz bija atbraukuši arī pāris igauņu virsnieku un uz tiem priekiem mēs sarīkojām Rudbāržu pils lielajā zālē kārtīgu „pieņemšanu“. Lieli stirnu cepeša gabali kūpēja māla bļodās, vai tieši uz milzīgājam skārda pannām, katram priekšā bija krūzīte ar vācu rumu, bija tabaka, un, ņalvenais, bija sajūsma, liela sajūsma! Te kalpakieši ar saviem draugiem un sabiedrotiem pirmo reizi dzīroja un dzīroja tik sirsnīgi, ka nekad vairs pēc tam. Teicā runas, skanēja dziesmas un visi, it visi bija nesalaušamā pārliecībā, ka par spīti visām likstām, par spīti visiem naidniekiem un nelabvēļiem, mēs tomēr uzvarēsim.

Vēl tanī pašā naktī uz rīta pusi nogāju atkal uz Skrundu un, pārmainījis bruņu cepurī pret jērnīcu, iegāju tieši pašā muižā un parunājos ar vienu otru sarkano. Visu, cik iespējams apskatījis, atgriezos mājā. Par šiem izlūku gājieniem pie Skrundas man vēlāk piešķīra Lāčplēša kaŗa ordeni.

29. janvārī agri no rīta devāmies uzbrukumā uz Skrundu. Mēs, kalpakieši, gājām gar lielceļu tieši uz baznīcu un kapsētu, pa kreisi no mums rādenieši, un tālāk — krievu rota kapteiņa Didorova vadībā. Bija varen laba sajūta, un kad Millera lielgabali sāka apšaudīt pretinieka pozīcijas, mūsu gaŗastāvoklis pacēlās pavisam augstu. Sarkanie izrādīja lielāku pretošanos pie kapsētas, un no turienes apšaudīja mūs ar dažiem ložmetējiem. Tomēr tas mūs ilgi nevarēja aizturēt. Kapteinis Dzeģuze ar vienu smago ložmetēju iegāja lielniekiem kreisajā spārnā un ar labi mērķētu uguni piespieda tos atstāt kapsētu. Straujā triecienā devāmies uz priekšu, un Skrunda bija mūsu. Zaudējumi mums bija pavisam niecīgi — tikai daži ievainotie, bet lielnieki atstāja dažus kritušos.

Kad bijām kaut cik iekārtojušies, mūsu izlūki no Lēnu puses ziņoja, ka no turienes esot dzirdama diezgan stipra artilērijas uguns. Tas nebija visai patīkami, jo Lēnās mūsējo bija tikai kādi 20 vai 30 vīru. Steidzīgi un pa daļai ar šķūtniekiem

Kalpaks devās savējiem palīgā. Jo tālāk braucām, jo skaidrāk varēja dzirdēt, ka pie Lēnām iet vaļā kaut kas nopietns; bet tad uguns apklusā. Vai mūsējie bija noturējušies, vai no muižas izsisti? — Pie Lēnu baznīcas sastapām kādu mūsu karavīru, kuŗš ziņoja, ka sarkanie gan bijuši tos gandrīz vai ielenkuši, bet tiem beidzot izdevies viņus atsist.

Tagad nu novietojāmies mēs, latvieši, Lēnās un Rudbāržos, kur atradās arī mūsu štābs, bet Skrundā palika landesvērs.

Sākām kopot mūsu spēkus. Pulkvedis izsūtīja uz aizmuguri dažus virsniekus, lai tie iet tautā un stāsta par mūsu valsti, par mūsu mērķiem, aicina brīvprātīgos nākt pie mums un zemniekus — lai atbalsta mūsējos ar uzturu un silto veļu. Šinis braucienos sevišķi izcēlās nelaiķis virsleitnants Krievs, kuŗš krita tanī pašā dienā, kad Kalpaks, un virsleitnants Privka, vēlākais karātiesas loceklis. No Liepājas sāka pienākt nelieli papildinājumi un līdz ar tiem ziņas, ka tur esot rezerves bataljons jau 300 vīru stiprumā; tikai grūtības radot apbruņojuma jautājums. Ticība mūsu spēkiem un mūsu lietai auga augumā.

Pulkveža Kalpaka nāve.

Kauja un uzvara pie Skrundas 1919. g. 29. janvārī bija lielā mērā pacēlusi visa Kalpaka bataljona kara vīru garastāvokli. Mēs noteikti zinājām, ka cīņojot pret lielniem, ja tiem ir desmitkārt lielāks pārspēks, mēs tomēr tos arvien sakausim. Februāra mēnesis pagāja sīkās sadursmēs izlūku starpā, pie kam izlūkošanu kā viena tā otra puse veda ļoti intensīvi. Bija arī daži zaudējumi. Mūsu izlūku komandas vīri dažreiz aizgāja pāri Ventai un tur vienreiz sadursmē ar lielāku sarkano pārspēku, bija palikuši divi mūsējie iekšā. Otrā dienā no vietējiem iedzīvotājiem dabūjām zināt, ka abi gūstekņi esot vispirms spīdzināti un pēc tam mežonīgā kārtā nogalināti. Tas nu mūsu izlūkiem bija par daudz un tie nākošā naktī ieradās Vēršu muižas apkaimē un tur noslaucīja veselu lielnieku lauksardzi.

Mans dienests pa lielākai daļai noritēja tādā veidā, ka pa dienu biju mūsu štābā, bet pa naktīm vācu oberštābā, Kalnmuižā. Tur bija atkal notikušas pārmaiņas un par landesvēra komandieri bija iecelts majors Fletchers. Kādu dienu februārī, kad mēs, t. i. Kalpaka bataljona štābs, sēdējām Rudbāržu pilī pie pusdienām, mani izsauca pie tālruņa no vācu oberštāba. Runāja majora Fletchera adjutants ltn. Engelmans. Viņš lūdza mani paziņot pulkvedim, ka visā drīzumā pie mums ieradīsoties ģenerālis fon der Golcs, kas esot iecelts par visu vācu kara spēku virspavēlnieku Baltijas valstīs. Es lūdzu Engelmani uzgaidīt pie aparāta, lai varētu tam paziņot pulkv. Kalpaka atbildi. Kad jauno vēsti biju pastāstījis pulkvedim, tas lika paziņot štābam, ka mēs par savu priekšnieku atzīstam tikai no Pagaidu valdības iecelto landesvēra priekšnieku majoru Fletcheri, bet latviešu daļā nekas nav zināms, ka Pagaidu

valdība būtu iecēlusi par mūsu priekšnieku kādu vācu ģenerāli un tādēļ pulkvedis uzskata, ka grāfa fon der Golca inspekcijas brauciens uz Rūdbāržiem būtu pilnīgi lieks. Pēc šīs atbildes varēja nojaust, ka štābā pie vāciešiem radies zināms uztraukums. Ltn. Engelmans visādi mēģināja man iegalvot, ka šāda vizīte būtu tikai pieklājības žests, un kā būtu ļoti neveikli grāfam teikt, ka latviešu daļas to nevēlas redzēt. Pēc garākām sarunām plkv. Kalpaks piekrita fon der Golca apciemojumam, bet tikai arī kā tādām un nē kā inspekcijas braucienam.

Te jāsaka kāds vārds par majoru Fletcheri. Tas bija daudz piedzīvojis kaujas virsnieks, drūmas, jeb labāki jāsaka, melancholiskas dabas. Pret mums, latviešiem, tas centās izturēties taisnīgi, kas sākumā arī viņam izdevās, bet vēlāk to galīgi nomāca vietējie vācu politiķi muižnieki un viņu augstākā priekšniecība grāfs fon der Golcs. Pēc frontes nostiprināšanās uz Lielupes viņam par štāba priekšnieku iecēla grāfu Dona, Austrumprūsijas dižciltīgo, un tas bija tad Landesvēra un muižniecības politikas paudējs un grāfa fon der Golca rokas puisis. Fletcheram tad palika tikai šaurā militāra speciālista loma.

Dažas dienas pēc minētās sarunas štābā paziņoja, ka fon der Golcs esot ceļā pie mums. Tas bija vai nu tieši tanī dienā vai dienu pēc tam, kad Rūdbāržos ieradās Studentu rota. Kas tie bija par puisiem! Lai vēl daudzi no tiem nebija pulveri pa īstam oduši, tomēr šinīs sešās nedēļās tie likās jau krietni nobrieduši. Viņi bija izpildījuši dzelzceļa apsardzības dienestu Priekuļu rajonā un tur jau vingrinājušies kara mākslā. Tiem līdz bija arī dažas jaunās angļu patšautenes un, galvenais, droša un palāvīga uzstāšanās.

Saņēmis ziņas par gaidamo ciemiņu, pulkvedis lika izcept kārtīgu stirņas cepeti, lai būtu ar ko uzņemt. Pils sētā kārtojās uz mācībām studenti un pārējie, brīvie no dienesta, zēni ap tiem zirgojās. Kautkur tuvumā ierūcas auto. Pulkvedis man lika iziet un saņemt viesi pie durvīm, bet pats palika iekšā. Mūsējie, kas gadījās tuvumā, piebraucošo ģenerāli kārtīgi nosveicināja, bet nekāda kopīga komanda neatskanēja. No auto izkāpa ģenerālis grāfs fon der Golcs ar kādu štāba virs-

nieku. Tad tāds bija šis slavenais karotājs un Somijas glābējs! Gara auguma, iesirmiemiem mati, staltu stāvu, — tas atstāja impozantu iespaidu.

Apsveicinājamies, stādījos priekšā un lūdzu viesus ienākt. Ģenerāļa piere savilkās dziļās rievās, — nepatika, ļoti nepatika vecajam prūšu aristokrātam uzņemšana latviešu zemnieku karotāju mītnē. Un droši vien viņam bija zināmas arī mūsu sarunas ar oberštābu par šo viņa vizīti.

Kad iegājam iekšā cauri priekštelpai nāca pretī pulkvedis Kalpaks. Abi vīri cieši viens otru novēroja skatiem, sasveicinājās un pulkvedis veda ģenerāli tālāk.

Mazajā, apaļajā kabinetā galda vienā pusē novietojās abi viesi, otrā pulkvedis ar kapteini Balodi un es galda galā, jo pulkvedis vāciski nerunāja. Pēc īsiem, informatīvas dabas jautājumiem par mūsu spēkiem un stāvokli frontē, fon der Golcs tieši pārgāja uz to lietu, kas viņam bija vistuvāk un visvairāk sāpēja. Viņš bija informēts par mūsu Tāšu-Padurē izsludināto mobilizāciju un par to, ka pulkvedis bija izsūtījis virsniekus uz dažiem pagastiem aicināt tautu nākt mums palīgā. Ģenerālis tūlīt sāka runāt diezgan uztrauktā balsī, ka viņš esot noteicējs par visiem bruņotiem spēkiem šinī teritorijā un ka viņš nevarot pieļaut nekādas mobilizācijas, jo visi latvieši esot lieņieki un ja mēs tos samobilizēšot, tad vēlāk viņš vairs nevarēsot būt drošs, ka tie nebrūkot viņa daļām mugurā. Pret sarkano armiju šādus mobilizētos nekādā gadījumā nevarot laist, jo tie tūlīt pāriešot otrā pusē. Pulkvedis Kalpaks tikpat enerģiski noraidīja šos apgalvojumus un no savas puses uzsvēra, ka latviešu tauta ir gatava cīnīties pret lielniem, tikai viņi paši, vācieši, to visādi kavē un traucē. Ļaunas dzirkstis paspīdēja grāfa acīs; šādu noteiktu pretestību saviem nodomiem viņš, laikam, šeit nebija gaidījis.

Pārrunāja vēl dažus jautājumus par mūsu apgādi un par priekšā stāvošo vispārējo uzbrukumu. Visā visumā grāfs tomēr ar sarunām nebija diez cik apmierināts, no mūsu piedāvātām pusdienām nogaršoja ļoti maz un drīz taisījās ceļā. Kad gājām ārā, fon der Golcs pagriezies pret mani nezin kāpēc

izteica: „Den Letten, den traue ich nicht.“ Itkā paredzēdams nākošos laikus, es bez kavēšanās atbildēju: „Ich auch nicht, Herr Grāf.“ Grāfa vaļsirdībai atradu vēlāk izskaidrojumu viņa grāmatā „Meine Sendung in Finnland und im Baltikum“, kurā, rakstot par šo apmeklējumu, viņš piemin, ka plkv. Kalpakam esot bijis veikls adjutants un tulks — pusžīds. Tā tad ģenerāļa kunga vaļsirdību bija izsaucis mans likais deguns.

Tā beidzas šis pirmais un pēdējais fon der Golca apmeklējums latviešu štābā.

Kad bija krietni izstaigājušies izlūku gājienos, tad jo bieži gājām pērties muižas pirtī, un šo sportu visvairāk cienīja plkv. Kalpaks. No sākumā gājām ar viņu kopā, vēlāk mēģinājām tikt pirtī vai nu pirms, vai pēc viņa, jo pulkvedis arvien sagāza tādu garu, kā pārējie rāpus vien centās izklūt priekšējā kambarī. Kad Kalpaks bija kārtīgi izsautējies, tad pilnā skrējienā no pirts viņš metās labi dziļā sniega kupenā, kārtīgi pa to izvalstījās un tad devās atkal pirtī iekšā. Pēc dabas mūsu vadonis bija ļoti vienkāršs un nevarēja ciest nekādas ārišķības. Sodu bija maz, bet valdīja stingra sadraudzīga disciplīna. Kā kuriōzumu atceros šādu gadījumu: mūsu „džigits“ kapteinis Zariņš, savas vecās bikses bija vai nu noplēsis, jeb citādi kā palaidis un bija iedomājies, ka no Rudbāržu pils biljarda galda tūka arī var iznākt kārtīgas bikses. Daudz nedomādams, viņš tūku bija noplēsis un pats savām rokām sameistarojis varen greznu tēru un staigāja ar zaļu dibenu kā papagailis. Ilgi gan to viņam nenācās nēsāt, jo drīzi vien dabūja no pulkveža kārtīgu brāzienu un divas stundas zem zobena.

Februāra otrā pusē sākām cītīgi gatavoties nākošajam uzbrukumam. Tā kā Kalpaka bataljonam par izejas punktu bija nozīmēta Lēnas muiža un pie tās pāri Ventai vajadzēja arī pārvest pa ledu dažus lielgabalus, tad lai to nostiprinātu, bija jā-sagatavo planku pārklājs. Noārdījām kādu tuvumā stāvošo šķūni un pa naktīm vajadzīgos materiālus pievedām tuvāk nodomātai pārejas vietai. Uzbrukuma dienā visas kaujas daļas savilkās Lēnās un tuvākajās mājās un ar nepacietību gaidīja rīta ausmu, kad varēs sākt atpakaļ gājienu uz Rīgu. Kapteinis

Balodis, ar vienu jaunformētu rotu ieņēma Skrundu, lai atbalstītu mūsu kustību no spārna. Pa labi no mums Nigrandē stāvēja gatavs uzbrukumam dzelzbrigādes hauptmaņa Borcha bataljons.

Gaismaiņai austot 3. martā no rītā sākās uzbrukums. Minūtes 10 pēc mūsu pārējas par Ventas ledu viss bija kluss un mierīgs, bet tad uz reizi no kreisā spārna sākās niknā ložmetēju uguns pret Studentu rotu. Tanī vēl bija daudzi, kas nekad savā mūžā lodes lidojumu nebija dzirdējuši, un te nu plkv. Kalpaks parādīja savu nepārspējamo aukstasinību un vadoņa spējas. Tas piegāja studentu ķēdei, un kājās stāvēdams to vadīja kaujā. Pārvietošanās noritēja drīzāk itkā uz mācības, bet ne uz kaujas lauka. Tiklīdz sarkano ložmetēji sāka riet, pulkvedis ķēdi noguldīja, un kad uguns pārstāja, tad cēla to augšā un skriešus vadīja uz priekšu.

Drīz vien bijām pienākuši netālu no kalna, aiz kuŗa atradās mūsu šīs dienas mērķis — Jaunā muiža. Uguns no sarkano puses bija apklususi, tikai bija dzirdama pareta apšaudīšanās pretīm mūsu rotai, pie Skrundas. Pulkvedis paņēma mani un, izgājuši cauri mūsu ķēdei, devamies divi vien kalnā, lai redzētu, kas notiek Jaunā muižā. Kalna galā bija kādas mājas, ar prāvu dārzu, kuram apkārt gāja zedīņu sēta. No mūsu ķēdēm šīs mājas varēja būt soļus 800 atstātu. Kad pāgriezios atpakaļ un tālumā saskatīju mūsu sniegā sagūlušos ķēdi, tad kļuva tā savādi ap dūšu. Vienīgā dzīvā būtne, kas kustējās pa sniega klāto lauku bija kapteinis Zalts (kritis varoņa nāvē pie Slokas), kuŗš nezina kādēļ, karabīni aiz muguras aizmetis, lēnām nāca pa sniegu uz mūsu pusi.

Iegājām sētas vidū un pulkvedis lika man no istabas izsaukt kādu cilvēku. Pavērs durvis, pirmo ieraudzīju kādu puiku 14—15 gadu vecumā. Pasaucu to ārā un pulkvedis sāka tam prasīt, kur palikuši sarkanie. Bet tas bija tā pārbijies, ka tikai raudāja un nekā sakarīga nevarēja izteikt. Pa to laiku durvis parādījās dažas sievietes un nikni klaigādamas pārmeta mums, kā mēs spīdzinot bērnu. Kamēr pulkvedis runājās ar mājas iedzīvotājiem, es pagāju dažus soļus aiz mājas stūŗa un

ieraudzīju, ka pāri zedeņu sētai viena pēc otras sāk slieties kādas 15—20 šautenes un pēc tām parādās tikpat daudz pelēkās krievu jērenīcas.

Tā lieta nebija laba. Ātri piegāju pie pulkveža, saķēru viņu aiz rokas, pateicu tikai vienu vārdu: „sarkanie!“ un aizrāvu viņu aiz mājas otra gala uz mūsējo pusi. Skalji saukt mūsējos nevarēja, tādēļ abi sākām vēdināt ar cepurēm. Par laimi ķēde drīz vien saprata šīs kustības nozīmi. Pēc nedaudz minūtēm mūsējie bija klāt, bet tiklīdz tie parādījās uz kalna gala, tos no Jaunās muižas apsveica pamatīga šauteņu un ložmetēju uguns. Ķēde nogulās un sāka atbildēt. Drīz vien radās arī pirmie ievainotie: Celmu Jānim (tagad Kultūras fonda pārzinis) lode sašķaidīja roku un gandrīz reizā ar viņu iekliegdamies atvēlās Feliks Krusa (žurnālists). Tas vienā kājā no ceļa locītavas līdz pēdai bija dabūjis kādas 5 ložmetēju lodes. Bija nostrādāts vīrs kā ar šūjmašīnu.

Pēc kādas pusstundas šī apšaudīšanās sāka mums apnikt; kapteinis Mežulis kreisajā spārnā pacēlās visā savā pamatīgajā augumā, paņēma 38 mārciņas smago Luisu pie vaiga un uzbēra visu ripu sarkano ložmetējam pie muižas kūts stūra. Tas tiem bija par stipru, un ložmetēju pametuši, tie laidās projām. Ar priecīgu urrā devamies no kalna lejā un muiža bija mūsu.

Gara stāvoklis visiem, protams, bija brīnišķīgs, bet arī nogurums bija krietns. Nelielajās muižas telpās mēģinājām iekārtoties kā varēdami, un drīz vien arī mūsu virtuves ieradās ar karstām pusdienām. Vakarā pulkvedis nolika visapkārt sardzes, jo nevarēja jau zināt, no kuņas puses mums sarkanie var uzbrukt. Mūsu tuvākie kaimiņi pa labi — Borcha bataljons bija Pampāļos, tā kādus kilometrus 6 no mums un starpā, protams, nebija neviena. Pulkveža uzmanība izrādījās arī pilnīgi pamatota, jo jau kādos plkst. 10 vakarā sarkanie, artilērijas atbalstīti, uzsāka niknu pretuzbrukumu, mēģinādami mūs apiet arī no aizmugures. Stiprs uguns vilkāš vairāk kā stundu; tak no muižas mūs ārā dabūt nevarēja, un lielnieki pamazām atgāja uz Skrundas skolu un tuvākajām mājām. Otrā dienā ap pusdienas laiku pulkvedis nosūtīja mani ar 5 jātniekiem uz

Pampāļiem, lai norunātu kopā ar fon Borchu nākošo gājienu, kas bija nolikts uz 6. martu.

Jānot pa kluso piesniegušo mežu, pāris reizes sadūramies ar sarkano izlūku patruļām, drusku pašaudījām viens uz otru, bet tuvākā sadursmē ne viena, ne otra puse negribēja ielaisties. Pampāļos ar savu ierašanos mēs bijām izsaukuši vai visa bataljona trauksmi, jo vācieši nodomājuši, ka tiem brūk virsū sarkanā kavalērija. Ar hauptmani Borchu norunājām nākošās operācijas sīkumus, pie kam vāciešiem pa apkārtnes ceļiem bija jāaiziet sarkanājiem pie Airītes mājām priekšā un jānoslēdz to atkāpšanās ceļš, kad mēs tos dzīsim gar Skrundas — Saldus lielceļu. Vakarā tumsā griezamies atpakaļ uz Jauno muižu un kad atradamies no tās vairs tikai kādu kilometru mežā, tad izdzirdām pie muižas atkal niknu uguni. Nezinādami, kas tur notiek, devāmies pilnā gaitā turp un gandrīz iejājām sarkano ķēdes aizmugurē, jo tie atkal bija uzsākuši uzbrukumu, lai atgūtu zaudēto. Ar nelielu likumu drīz vien nokļuvām pie savējiem un pēc kādas pusstundas arī sarkanie izbeidza savu šaudīšanu. Nodevu pulkvedim ziņojumu par mana jājienu gaitu un noguris devos pie mierā.

Nākošā nakts un 5. marts pagāja samērā klusi un 6. gaismai austot devāmies jaunā uzbrukumā. Bez kādas nopietnas pretošanās izdzinām sarkanos no Skrundas skolas, pagasta nama un dažiem mežu stūriem, kur tie mēģināja turēties. Mūsu priekšā bija II Sarkano Strēlnieku pulka 2 bataljoni 600—800 vīru sastāvā. Mūsu virzīšanās uz priekšu noritēja ļoti straujā gaitā un bez kādiem nopietnākiem zaudējumiem, ja neskaita pāris vieglāki ievainotus. Pa priekšu pārmaiņus gāja jātnieki un kājnieki. Ja pretošanās bija vāja, tad pulkvedis laida darbā eskadronu, ja uguns palika nopietnāka, palaida ķēdē vienu vai otru rotu. Ap pusdienas laiku sasniedzām mežu rietumos no Airītēm. Bataljona štābs ar pulkvedi priekšgalā gāja pa lielceļu. Salīdzinājis savu karti ar apkārtni, es teicu pulkvedim, ka tagad jābūt uzmanīgiem, jo drīz jānāk vietai, kur vajaga būt Borchas bataljonam. Pulkvedis paskatījās karti un atteica, ka norunātai vietai vajagot būt vēl vismaz pāris kilometru

tālu. Tad viņš uzdeva eskadronam izvērsties un jāt ķēdē cauri mežam, starp lielceļu un šaursliežu dzelzceļa stīgu.

Pāris simts soļus no meža lielceļš taisa pagriezienu pa kreisi, un tiklīdz bijām pie tā pienākuši, kad mežā priekšā izdzirdām spēcīgu šauteņu un ložmetēju uguni. Drīz vien parādījās kāds jātnieks un ziņoja, ka tie esot uzdūrušies uz lielākiem pretinieka spēkiem, kas sīvi aizstāvoties. Tagad pulkvedis Kalpaks pavēlēja Studentu rotai izvērsties jaunaudzē pa kreisi no lielceļa, bet Neatkarības un Cēsu rotām pa labi, un steidzīgi doties jātniekiem palīgā. Pārkārtošanās noritēja īsi un noteikti un drīz vien ķēdes pazuda mežā. Pulkvedis pa lielceļu tām sekoja, viņam pa kreisi gāja kapteinis Kociņš (tagadējais Daugavpils apgabaltiesas priekšsēdētājs) un pa labi es. Tiklīdz iznācām no ceļa līkuma uz taisno, tad mums gar kājām sāka šķīst sniegs un lielceļa akmeņi no pretinieka ložmetēju uguns. Pulkvedis tomēr ceļu turpināja, ejot tāpat atklāti pa lielceļu vien. Kā mūs šinīs 5—600 soļos visus trīs neapšāva, to es vēl šodien nevaru saprast, jo no pretējās puses uz lielceļa gulēja nepārtraukta uguns no trim ložmetējiem.

Kad bijām jau piegājuši gandrīz līdz mūsu ķēdēm, no labās puses sāka saukt pulkvedi, lai tak neiet tišu prātu nāvē, bet lai nāk mežā. Vēl dažus soļus pagājis pulkvedis pārleca grāvi un gāja uz mūsu labo spārnu. Mežā vārījās īsta elles uguns. Plīsa liegabalu granātas, smagās mīnas un nepārtraukti zanēja ložu bari. Soļus 10 no grāvja pulkvedis piepeži sagriļojās un gandrīz uzkrita man virsū. Es saķēru viņu rokās un prasīju, kas noticis. Viņš atbildēja, ka laikam esot ievainots, un ka tirpstot kājas. Nostāvēt saviem spēkiem tas vairs nevarēja. Noliecies pār pulkvedi, es ieraudzīju pa lielceļu frontes virzienā skrejot Studentu rotas komandieri kapteini Grundmani. Tuvumā neredzēja nevienu no vecājiem virsniekiem, tādēļ es uzsaucu: „Grundman’, pieņem komandu par bataljonu, Kalpaks ievainots“. Grundmanis jautājoši paskatījās manī, pamanīja pie zemes guļošo pulkvedi, piesvieda roku pie cepures un devās tālāk. Pa to laiku pie ievainotā bija piesteigušies vēl daži citi, un kopīgi iznesām to lielceļa malā. No otras puses Studentu

rotas sanitārs Daugulis (tagad provizors Mazsalacē), neskato- ties uz spēcīgo uguni, kas klāja ceļu, izveda uz tā kādu ka- manās iejūgtu zirgeli ar ložmetēju patronām. Uzlikām pulkvedi uz kamanām, paķēru zirgu pie galvas un vedu to atpakaļ. No ragavu satricinājuma laikam radās stipras sāpes un ievainotais pulkvedis vairākas reizes iesaucās: „Kīsel, lēnāk, Kīsel, lē- nāk!“ Es atskatījos atpakaļ un uz ceļa pie mūsu ķēdēm ierau- dzīju guļot augšpēdus kapteini Grundmani, un pa kreisi no tā uz ceļa vidū vēl vienu, — tas bija virsleitnants Krievs.

Baidīdamies, ka pulkvedi nenošauj, jo pretinieks visu laiku turēja ceļu zem nepārtrauktas uguns, steidzīgi vedu zirgu at- pakaļ, skaļi saucot pēc ārsta. Aiz ceļa likuma arī ieraudzīju mūsu Dr. Vanagu, jātnieki nolika uz ceļa vidus dažus zirgu de- ņkus un uz tiem novietojam mūsu ievainoto vadoni. Atverot drēbes, izrādījās kā vēdera virsējā daļā ir neliels ievainojums, no kuŗa sūcās drusku asinis. Lieta bija skaidra. Lode bija gā- jusi iekšā, un visiem, kas bijām klāt, uzreizi kļuva nejauki bai- gi. Dr. Vanagam pa vaigiem ritēja asaras un viņš mēģināja mierināt pulkvedi, ka lode būs skārusi tikai ādu un ka ievai- nojums ir viegls. Klāt piesteidzās Šurka Ozoliņš un turēja pulkveža galvu, es biju saņēmis tā kreiso roku. Tanī brīdī aiz ceļa pagrieziena ieraudzījām skriešus nākot uz frontes pusi kapteini Balodi ar viņa jaunformēto rotu, kas bija tīrījuši no lielniekiem Skrundas tuvāko apkaimi. Tie bija sadzirdējuši spēcīgo uguni un steidzās savējiem palīgā. Īstā laikā. Tik- ko Balodis bija klāt pie ievainotā, tas saņēmis pēdējos spēkus, mēģināja piecelties sēdus, izstiepa pret Balodi roku un teica: „Balodi, paliekat manā vietā.“ Tad pulkvedis Kalpaks atkrita uz segām, kas bija klātas uz lielceļa sniega, sākās agonija, un pēc 10 minūtēm pirmais Latvijas kara spēka virspavēlnieks bija miris . . .

Zobus sakodis atgriezies un steidzīgi devos atpakaļ uz ugunslīniju. Drausmīgi bija ap dūšu, gribējās kliegt balsā. Un galvā tik viena doma, — ātrāk atpakaļ ugunī, šaut, atriekt . . . Priekšā vēl vārījās kā katlā. Kad biju pieskrējis kādus soļus

divi simts no mūsu ķēdēm, uzreiz uguns palika vājāka, atskanēja vēl tikai daži atsevišķi šāvieni un tad viss apklusā.

No meža uz ceļa izlec kapteinis Lēvings un karabīnu rokā nezdams, nāk man pretī. Panācis klāt, tas plaši ieplēstām acīm paskatās manī, paceļ savu šauteni un triec to ar visu sparū pret zemi. Nesaprašānā skatos viņā. — „Mēs esam kāvušies ar vāciešiem!“ kapteinis pārvērstā balsī iekliedzās. Ne vārda neteicis metos tam garām un skreju uz priekšu.

Tur jau visi bija sacēlušies kājās un uztraukti skaļi viens caur otru runādami nāca no meža ārā un pulcējās ap kritušiem un ievainotiem karavīriem. Grundmanis gulēja ceļā labajā pusē uz uzkalniņa ar mazo Brauniņu labajā rokā. Būdams nāvīgi ievainots vēderā un pārlicināts, ka esam ielenkti no lielniekiem, ta pats bija sev ņēmis dzīvību.

Soļus desmit no viņa pa kreisi un uz priekšu gulēja virsleitnants Krievs. Ceļos nometies, Studentu rotas sanitārs Celmiņš bija paņēmis viņa galvu klēpī un skaļā balsī sauca: „Viņš nedrīkst mirt! Viņš nedrīkst mirt!“

Krievam mundiera priekšā vaļā un krūšu kreisajā pusē, sirds apvidū mazā brūcīte un piliens pēc piliena rit sārtas asinis. Krūtis vēl lēni un smagi cilājas, tad mūsu skaistais dziedonis un jautrais biedrs izstiepjas visā savā lielajā augumā un apklust...

Ceļa labajā pusē pāri grāvim zem lielas egles guļ pussēdus Millera baterijas jaunākais virsnieks, leitnants Šrinders. „Wasser! Wasser!“ — klusa balsā lūdz bālošās lūpas. Mūsējie liek tam pie lūpām sniegu, cits mēģina tam ieliet mutē aukstu tēju no savas skārda pudeles. Viss velti. Arī Šrinders ir dabūjis lodi vēderā un mirst pēc dažām minūtēm. Un viņam vismazāk vajadzēja te būt; kad jātnieki gāja uzbrukumā pret pēdējām mājām pirms meža, tas lūgšus lūdza Kalpakam, lai laižot to līdz. Pulkvedis to atlaida un, pistoli rokā, tas aizauļoja uz sava milzīgā salnā zirga mūsējiem līdz. Tas bija, varbūt, pirms pusstundas un tagad, — tagad viņš te gulēja...

Uz ceļa pie meža malas stāvēja bālām sejām hauptmanis

fon Borchs ar saviem virsniekiem un ap tiem pulciņš mūsējo. Arī viņam bija četri krituši un vairāk ievainoti.

Kā gan bija tas varējis notikt un pie tam gaišā dienas laikā? Saskaņā ar norīkojumu un mūsu norunu fon Borchs bija no Pampāļiem pa mežu ceļiem izvedis savējos bez kādām lielākām sadursmēm pie Airītēm un aizņēmis pozīciju no Cieceres upes līdz šaursliežu ceļam, apmēram pāris simts soļus no meža uzkalniņā. Pozīcija bija patiesi ideāla.

Ar saviem pieciem smagajiem ložmetējiem f. Borchs varēja noslaucīt katru dzīvību, kas tikai būtu mēģinājusi nākt ārā no meža. Tiešu sakaru starp viņa bataljonu un mums nebija un nevarēja būt, jo mūsu starpā bija lieli meži un ienaidnieks. Tomēr hauptmanis f. Borchs, jau pozīcijas ieņēmis, bija dzirdējis Skrundas virzienā kaujas troksni, kas tuvojas arvien vairāk viņam. Dažas minūtes pirms sadursmes no meža izskrējuši divi sarkanarmieši, vācieši tos pielaiduši klāt un saņēmuši. Tie pārbijušies, teikuši, ka viņu esot vesels bataljons, baltie viņus dzenot un tūlīt arī viss bataljons būšot no meža ārā.

Tik tālu viss bija labi: sarkano bataljons, kuŗu kalpakieši bija izcēluši pie skolas un tās apkaimē, tagad atkāpās uz Saldu gar lielceļu un tas, ka jau iepriekš runāts, tagad nāca tieši vācu ložmetējiem virsū. Hauptmanis f. Borchs deva pavēli sagatavoties kaujai, strēlnieki izmeklēja labākās šaušanas vietas, ložmetnieki novadīja savus ieročus krūšu augstumā gar meža malu. Un tanī pašā brīdī tur jau arī parādījās daži jātņieki!

No kuŗas puses krita pirmie šāvieni, — vai no mūsu jātņiekiem, kas pamanīja kalnā kādu ķēdi, vai no vāciešiem, — to neviens nekad nevarēs pateikt, bet uguns iedegās uzreiz uz visas līnijas un ar katru brīdi pieņēmas stiprumā. Abas puses bija nesaprašanā: nekad vēl sarkanie nebija izrādījuši tādu sparū ne aizstāvoties, ne uzbrūkot. Un tikai, kad Puriņa cēsīnieki pie šaursliežu ceļa bija apgājuši pretinieka kreiso spārnu un uz 25 soļiem nošāvuši divus ložmetējnīkus, — tikai tad abas puses saprata, kas noticis un pārtrauca uguni, bet tad jau bija par vēlu.

Bet kur tad bija palicis tas sarkano bataljons, kuŗu mēs

visu laiku no skolas sākot dzinām pa priekšu? Pie Engurniekiem, pēdējām mājām pirms liktenīgā meža, kad pulkvedis tiem uzlaida uz kakla Hartmaņa jātniekus, tie bija gan iemukuši mežā, bet tad nebija vis gājuši Saldus virzienā gar lielceļu, kā mēs visi domājam, bet metušies pāri dziļajai Cieceres upes grāvai un pa mežiem izgājuši f. Borchas bataljona aizmugurē un drusku uz ziemeļiem. Vēlāk noskaidrojās, ka tie, paši būdami jau drošībā, dzirdējuši netālu sev aiz muguras nīknu kauju un nevarējuši saprast, kas tur notiek.

Cik sāpīgi tas arī nebūtu, tādas lietas karā tomēr nāk priekšā.

Balodis ved mūs tālāk.

Kauja pie Airītēm 6. martā mums bija sevišķi dārgi maksājusi: kritis pulkvedis, krituši vēl trīs izmeklēti labi virsnieki un vairāki ievainoti. Drīz vien pēc kaujas mūsu jaunais vadonis Balodis uzdeva man aizjāt uz Kalnamuižu un ziņot par notikušo sadursmi starp mums un kapteiņa Borcha bataljonu majoram Fletcheram. Oberštābā par pulkveža nāvi bija patiesi neliekuļoti satriekti; jo, lai nu kādi bija mūsu toreizējie sabiedrotie, tomēr īstu kareivisku garu tie prata cienīt, un šādu cienību pulkvedis Kalpaks bija iemantojis pie visiem. Pēc īsas apspriedes devos atpakaļ, bet šoreiz caur Rudbāržiem, lai vēlreiz dabūtu redzēt mūsu kritušo vadoni: visi kritušie bija aizvesti uz Rudbāržiem, kur atradās mūsu rezerves rotas, un tur tos iezārkoja tālākpārvešanai uz Liepāju.

Pils zālē starp skujām stāvēja vienkārš valējs zārks un viņā, mierīgi noteiktiem sejas pantiem, sakrustotām rokām, gulēja mūsu pulkvedis. Ap zārku stāvēja rezerves rotu virsnieki un kareivji. Visu sejās bija lasamas dziļas skumjas, un arī bāžas par mūsu vienības turpmāko gaitu un likteni. Pusbalsī tie mani izprašņāja vēl jo sīki par to, kā nelaime īsti notikusi.

Ar tumsu atgriezies Airītēs kopā ar kapt. Bolšteinu, kas atkal bija atbraucis no Liepājas un palika pie mums par štāba priekšnieku. Mūsu štābs bija novietojies divās nelielās istabiņās; ap galdu, uz kuŗa dega patumša lampiņa, domīgi sēdēja kapteinis Balodis, Tone, Dr. Vanags un vēl daži štāba vīri. Reti kāds izmeta pa vārdam; vakara tumsā laiku pa laikam no šalca smaga nopūta. Nodevis ziņojumu par izdarīto, arī es apsēdos stūrī pie krāsns mūrīša atpūsties. Ilgi tomēr miera nebija: drīz vien ieskrēja daži vietējie un sāka žēloties, ka vācu

dzelzdivīzijas vīri, kas bija apmetušies mums nāburgos, esot sākuši pa druskai laupīt, — bija jāiet ar tiem lamāties.

Ap pusnakti, kad bijām paēduši jau vakariņas un taisījāmieš iet pie miera kur nu kurais, blakus istabā atskanēja lauku telefona zignāls. Ienāk telefonists un saka, kā otrā galā kāds varen mudīgi runājot vāciski, — nekā nevarot saprast. Eju pie aparāta. Patiesi, sākumā dzirdams tikai nepārtraukts burkšķis un tikai labi ieklausoties var sākt saprast atsevišķus vārdus. Bet no visa toņa skaidri saprotams, kā runātājs ir briesmīgi uztraukts un apvainots. Izrādās, ka tas ir Atsevišķa valsts vācu eskadrona komandiers rotmistrs Goldfelds un ka viņš runā no Skrundas. Viņam esot iznākusi sadursme ar landesvēra komandieri majoru Fletcheri, pie vāciešiem viņš vairs negribot palikt un lūdzot atļauju pārnākt pie mums.

Jautājums bija diezgan āķīgs: par Goldfeldu mēs jau bijām dzirdējuši, ka viņš esot varen ātrs un karsts un, ja nu viņam ir kautkas iznācis ar majoru Fletcheri, tad lieta bija diezgan nopietna. Mēs, Atsevišķais latviešu bataljons, bijām padoti landesvēra pavēlniekam kā formeli, tā arī faktiski, un, pieņemot mūsu vidū cilvēku, kas kautko pret vāciešiem nogrēkojies, mēs riskējām ar lielām nepatīkšanām. Baloža lēmums tomēr bija ātrs un skaidrs: vācieši liek mums visādus šķēršļus, lai mēs tikai nevarētu papildināt mūsu spēkus ar mūsu pašu ļaudīm; te nu tagad grib pārnākt viens no viņu virsniekiem ar 32 jātniekiem un visiem vezumiem, — lai nāk! Mums no svara katrs, kas grib iet kopā ar mums. Tā sākās Goldfelda, vēlāka plkv.-lt. Zeltiņa latviešu kaņavīra gaitas.

Pie Airītēm nostāvējam uz vietas vairākas dienas. Nākošā dienā pēc kaujas vācieši aizgāja atkal tālāk uz dienvidiem; to, laikam sarkanie bija novērojuši, un drīz vien ieradās pie mums ciemā. Vienu dienu tas notika pat gaišā dienas laikā, un pie tam norisinājās šāds traģikomisks gadījums.

Lielnieki nāca virsū diezgan ciešās ķēdēs, bet arī mūsējie nestāvēja uz vietas, bet devās sarkanājiem pretim. Laukā vidū abas puses sacēlās kājās un devās triecienā. Mūsējiem pa priekšu skrēja Cēsu rotas komandiers Puriņš ar rokās izstieptu Na-

ganu. Ar tādu pašu ieroci rokā viņām pretim devās sarkano komandiers, liels vīrs, ādas kamzoli un skaistos jaunus garajos zābakos. Saskrējās abi uz soļi desmit un, nejauki kliegdami, abi reizē sāk šaut. Puriņu tomēr Dievs sargāja, — palika, vīrs, vesels, bet komisārs dabūja divas vai trīs lodes krūtīs un atdeva Marksam dvēseli.

Desmitā martā gar lielceļa malu turpinājām uzbrukumu un mūsu mērķis bija Saldus. Diena bija stipri miglaina un, lai gan sarkanie atkāpās varen veicīgi, tomēr tagad pēc nesenājiem piedzīvojumiem, mēs bijām uzmanīgāki. Tikai šoreiz bezmaz šī mūsu uzmanība mums kļuva liktenīga.

Gājiena sākumā lielnieki atšaudījās samērā vāji un, kad mūsējie vēl labi dūšīgi sabļāva „urrā“, tad arī viņi labprāt devās proļām. Tomēr jo tuvāki nācām Saldum, jo sarkanie palika spītīgāki un atstāja pozīcijas tikai, kad mēs jau taisījamies tos apiet. Pāris kilometri no pilsētas uznāca sevišķi stipra migla, tā kā neko tālāk par soļu desmit redzēt nevarēja. Lielnieki atkal bija kautkur aizķērušies, un Balodis aizsūtīja otro (Cēsu) rotu apgājienā. Pēc kāda laiciņa sarkano uguns gandrīz apklusā. Mēs sākam virzīties uz priekšu un piepēži ceļa labajā pusē, soļus divdesmit vai drusku vairāk no grāvja pamanām kādu tumšu masu. Mēs paliekam stāvēt. Balodis uzsauc man, lai paskrienot paskatīties, kas tur ir. Kopā ar vēl pāris puišiem pārlēcu grāvi un, šauteni rokā paķēris, eju uz priekšu. Tagad jau nu skaidri redzams, ka tā ir vesela rota slēgtā divrindu ierindā. Bet tie var būt arī mūsu cēsnieki! — Mēs samazinām soļus, un es uzsaucu: „Kāda rota?“ — „Otrā!“ — Nu taču ir skaidrs, ka tie ir mūsu laudis, tāpēc mēs sākam saukt, lai tie nāk uz ceļa. Tomēr tie lāga negrib klausīt. Pajam vēl dažus soļus uz priekšu un tagad nu skaidri redzam, ka tā ir gan otrā rota, tikai ne mūsējā, bet Otrā sarkano strēlnieku pulka!

Nu mēs tūlīt raujam šautenes pie vaigiem un saucam šiem lai padodas. Tanī pašā laikā, šautenēm uz rokas, mūsu rotas nāk virsū kā plēstas. Norīb vairāki šāviņi no sarkano pušes, redzams, ka mūsu aicinājums padoties tiem nav pa prā-

tam, — sākām arī mēs šaut. Pāris sarkano atveļas, bet pārējie pazūd miglas pilnajā gravā, kas tiem tieši aiz muguras. Ja nu te lielnieki būtu bijuši uzmanīgi, tad mēs būtu dabūjuši krietnu pirti.

Uz mūsu šāvieniem drīz vien ieradās arī mūsu cēsinieki, un tagad Balodis izsūtīja Neatkarības rotu, lai tā apiet Saldu no ziemeļiem, kamēr viņš pats ar pārējiem rotām uzbruks pilsētai no rietumiem un dienvidiem.

Lai dotu neatkarībniekiem laiku aiziet pilsētas otrā pusē, mēs pagaidām palikām uz vietas. Sakaru virsnieks uzkāpa tālruna stabā un pēc kārtas pieslēdzās ar savu aparātu pie visiem vadiem. Uzreiz redzu, ka viņš aizspiež cieti runājamo trubīņu un sauc mūsu komandieri. Izrādās, ka otrā galā ir lielnieku vezumnieku priekšnieks Saldū, kuŗš ziņo uz fronti, ka esot jau licis sajūgt zirgus ratos, lai atkāptos, un prasa, ko darīt. Balodis liek krieviski pateikt, ka baltie, t. i. mēs, ir atsisti, pilsētai briesmas nekādas nedraud un zirgus var atjūgt. Šis sarunas rezultāts bija, ka mēs Saldū ieguvām vairākus desmitus vezumu ar visādām mums derīgām mantām.

Pēc neilga laika mūsu ķēdes sāka virzīties uz priekšu un līdz ko bijām no mūsu puses pienākuši pie pilsētas pirmajām mājām, kad arī otrā pusē izdzirdām braši skanošu: „Kur tu teci...“, — tur no baznīcas puses nāca pilsētā iekšā Neatkarības rota. Izgājām pilsētai cauri, palaidām vēl pāris lodes sarkaniem pakal uz Brocenu un Cieceres pusi un tad sākām meklēt bagātīgi nopelnīto atpūtu.

Saldus bija pirma pilsēta, kuru mēs atsvabinājām no sarkano jūga un, protams, tas mūsu garastāvokli krietni vien cēla. Iedzīvotāji sagaidīja mūs ar prieka asarām; tie paši, kas vēl janvārī bija sarkanos ar sālsmaizi sagaidījuši, tagad jutās kā no kāda ļauna sapņa atpestīti. It sevišķi liels prieks bija saldeniešiem, ka viņu atsvabinātāji ir latvieši; sarkanie bija viņus baidījuši, kā nākšot vācieši un ka tie visiem latviešu cilvēkiem apgriezīšot galvas. Katrs centās mūs pacienāt ar to labāko, kas nu pēc lielnieku posta bija pāri palicis.

Štābs iekārtojās aptiekā un mūsu sakarnieki savilka viena

istabā pievedu galus no visiem vadiem, kas gāja ienaidnieka virzienā: izrādījās, ka tie atkāpjoties nebija pat parūpējušies atvienot vai pārgriezt vadus starp frontēm un tā mēs varējām noklausīties kādas divas dienas visas viņu sarunas pat Dobelē un dažreiz arī divīzijas štābā Jelgavā.

Pie noklausīšanās aparāta pa lielākai daļai nācās sēdēt man un vēl tagad ar labpatiku atceros, ka man tur bija izdevība divas reizes mūsu pretiniekiem iztaisīt pamatīgas nepatīšanas. Pirmo reizi es uztvēru, ka no Jelgavas pavēl trijām bruņu mašīnām Dobelē jātnieku pavadībā uzbrukt mums Saldū. Varēja skaidri nojaust, ka auto daļas priekšniekam šis uzdevums ne pavisam nepatika, un tas centās atrast visādus taisnības iemeslus, ka no tā izvairīties: tad viņam motori nebija kārtībā, tad riepas bojātas, tad ceļš slidens, tad trūka bencīna.

Divīzijai šāda atrunāšanās tomēr nebija pieņemama un beidzot nāca noteikta pavēle — izbraukt ar mašīnām uz Saldū, vai arī pašam komandierim ierasties dot paskaidrojumus Jelgavā! Tā lieta palika nopietna un beidzot dobelnieks piekāpās, ka sūtišot pret mums vienu bruņu mašīnu un vadu jātnieku, — vairāk — „jej bogu!“ nevarot. Mēs nu pie Vēršādas norīkojam pamatīgu sagaidīšanu. Mašīna būtu mums bijusi noteikti rokā, tikai vācu artileristi neizturēja un atklāja par ātru uguni, tā kā apsita gan vairākus jātniekus, bet auto pats dabuļa izmukt atpakaļ uz Dobeli. Pa to laiku es atkal jau biju pie sava aparāta un klausījos, kā sarkanais briesmīgi lielās divīzijai, — kā viņš iebrācis pašā Saldū un apšāvis gandrīz veselu rotu „balto“.

Otrs gadījums norisinājās nākošā dienā. No Jelgavas Dobeles bruņoto spēku komandierim uzdeva uzbrukt Vec-Aucei ar bruņotām mašīnām un divām kājnieku rotām ejot no Liel-Auces. Te nu nekāda tielēšanās nebija un pa mums piedoto vācu radio nosūtījām šo ziņu šifrētā veidā dzelzsdīvīzijas daļām, kas atradās Vec-Aucē. Vēlāk dabūjām dzirdēt, ka vācieši sarkanājiem tur esot sagādājuši krietnu pirti.

Saldū notika arī mūsu kaŗaspēka pirmā parāde uz kuŗu bija ieradies no Liepājas Apsardzības minitrs Zālītis kapt. Fo-

gelmaņa pavadībā un mūsu sirsnīgais draugs angļu majors Kīnans. Lepni paceltām galvām mēs tur stāvējām uz tirgus laukuma, daudz ja 400 vīru un droši un priecīgi skatījamies mūsu vadonī, kas nāca pie mums ar svešzemes pirmo viesi. Pēc parādes Balodis lika man sīki jo sīki majoram izstāstīt visas mūsu bēdas un mūsu trūkumus. Mūsu lielākā vēlēšanās bija tikt valā no vācu apgādes ieroču, municijas un pārējo materiālu ziņā un šinī ziņā mēs likām lielas cerības uz angļiem, no kuriem jau bija saņemtas vairākas patšautenes. Nosēdamies abi pie galda un apmērām stundu no vietas stāstīju anglim, cik ļoti mums vajadzīgi apavi un apģērbs, ieroči un mūnicija. Majors tikai klausas un visu pieraksta. — Vēlāk arī dabūjām no viņiem visādus kaŗa materiālus, bet vispirms mums pašiem bija jāpierāda, ka mēs patiesi gribam būt patstāvīgi un neatkarīgi, un ka šo savu valsti protam arī aizstāvēt gandrīz vai kailām rokām!

Pēc dažām dienām devamies no Saldus tālāk caur Remti uz Jaunpili un Bikstiem. Tagad mūsu rindās bija jau krietni pieaugušas, jo Saldū mums pienāca krietns pulciņš brīvprātīgo, it sevišķi no Lutriņu pagasta.

Jaunpils — Kalnciems.

1919. gada 14. martā parādē uz Saldus tirgus laukuma Ap-sardzības ministrs Zālītis apsveica mūsu vadoni Balodi ar pulk-veža dienesta pakāpi, par ko mēs visi, protams, bijām ne ma-zums lepmi. Jau nākošā dienā devamies tālākās kaujas gaitās un bez kādām nopietnākām cīņām ieņēmām Remti un Pils — Blīdri. No tejienes pulkvedis aizsūtīja mani ar trījiem jātnie-kiem pārliecināties, vai dzelzdivīzijas daļas ieņēmušas Blīdeni. Jājām pa meža stīgām un pēc kādas stundas nonācām malā austrumos no Blīdenes muižas. Saule taisījās norietēt un gai-sma krita mums tieši acīs. Līdz muižai varēja būt 300—400 soļu. Ar tālskatu apskatot ēkas un dārzus, varēja novērot ka kaŗaspēks tur iekšā ir, bet kāds, — nevarēja izšķirt. Kājām vilkties muižai klāt negribējās, tāpēc nolēmām ņemt karabīnes ar uzvilktiem gaiļiem rokas, laist no vietas auļos muižā iekšā un, ja tur būs sarkanie, tad mesties pa otru pusi ārā un pretēja mežā iekšā. Varēja cerēt, ka zirgiem pilnā gaitā ejot pretinieks mums neko nepaspēs izdarīt. Tā arī izdarījām. Pāris acu-mirkļos bijām sētsvidū, kur patlaban stājās un kārtojās kāda — paldies Dievam — vācu daļa. Tie gan uztraukumā paķēra iero-čus šaušanai, bet tad jau lieta arī bija skaidra.

16. martā aizgājām uz Remti, kur bija apmetušies studenti, un no turienes, kā saka: „jautrā prātā, vieglām kājām“ deva-mies uz Bikstu pusi. Pa priekšu gāja mūsu Hartmaņa vīri, kas bija papildināti ar goldfeldiešiem, tad nācām mēs, kājnieki, ar-tilērija (hauptmaņa Millera vads) un vieglie vezumni. Kad bijām nonākuši pie vietas, kur atdalas ceļš uz Jaunpili, tad pie Bikstiem izdzirdām uguni un drīz vien pienāca ziņa, ka tur jātnieki iesākuši kauju ar sarkanajiem, Bikstu ieņemšanai pulk-

vedis Balodis nozīmēja Cēsu rotu. Visi pārējie sagriezamijs pa kreisi uz Jaunpili.

Drīz vien jau ieraudzījām muižu ar masīvo bruņinieku pili un apaļo torni vienā stūrī, bet līdz ar to ieraudzījām vēl ko citu, kas mūs ārkārtīgi pārsteidza un uzjautrināja. Proti, sarkanie jau zināja par mūsu uzbrukumu, bet, nezin kāpēc, bija iedomājušies, ka mēs nāksim no Irlavas, t. i. no ziemeļiem, un lai nu mūs kā pienākas sagaidītu, bija izvilkuši krietnu ķēdi gar uzkalnu pie dzirnavu dīķa, pie kam šī ķēde gulēja pret mums ar muguru, jo mēs nācām no dienvidiem! Tiklīdz mēs aptvērām situāciju, pulkvedis pavēlēja abām rotām iziet ķēdēs gar ceļa malām un virzīties strauji uz priekšu, nekādā ziņā neatklājot uguni pret sarkanājiem, kas gulēja no mums apm. puskilometra attālumā, iekams tie mūs nebūs pamanījuši. Vienam lielgabalam atņēma priekšratus un dzina to pielādētu uz priekšu ar rokām, lai kuru katru brīdi varētu uzsākt uguni. Mūsu kājnieku ķēdēm pa priekšu pa to laiku bija saradies tāds milzums zaķu, kādu nekad un nekur neesmu redzējis, un tie lēkāja mūsu pušiem turpat pie kājām. Kad bijām pievirzījušiem muižai uz apm. 500 soļiem, mūsu artileristi vairs nevarēja nociesties, nostādīja lielgabalu un laida vienu granātu ar tiešo novadīšanu sarkano ķēdē. Tie bija pavisam apstulbuši: mūsējie jau labu brītiņu devās skriešus pa tīrumu uz muižu, kad viņi tikai attapās un atklāja uz mums uguni.

Bet nu jau bija par vēlu un straujā triecienā mūsējie ielauzās muižā. Lielnieki gan vēl mēģināja turēties pa dārziem, bet tur studenti labajā spārnā atņēma tiem vienu ložmetēju un līdz ar to viņu pretošanās bija salausta. Vietējie mūs sagaidīja ar vēl neredzētu sajūsmu un asarām: izrādījās, ka Jaunpils pagastā bija rīkojies sevišķi zvērīgs tribunāls un apšāvis gandrīz vai simts vietējo iedzīvotāju. Starp muižā saņemtajiem gūstekņiem mums uzrādīja vienu no īstajiem tribunāla vīriem, — tas turpat dārza malā arī palika.

Jaunpils pils esot vecāka par Rīgas pili, — par to nezīnu spriest, bet mūri tai ir gan vāreni. Apakšā pēdas septiņas, astoņas biezi, un vietām viņos iebūvēti slepeni gaņģi no viena

stāva un istabas otrā. Ēdamzālē ozola galds tāds, ka seši vīri to nevar kustināt un tanī iegriesti vai iededzināti ģērboņi un iniciāļi pāris simts gadus veci; kamīnā var bāzt iekšā septiņu pēdu stenceles veselas.

Mēs, štāba vīri, novietojamies tornī, bibliotēkas istabā. Tur bija materiālu milzīgs daudzums un ar lielu vērtību, tikai sarkanie bija daudz grāmatu saplēsuši un sadedzinājuši. Dzīve te bija jauka un interesanta un, galvenais, pilnīgi droša. Pēcpusdienā lielnieki sāka mūs apšaudīt ar artileriju, bet mēs, sēdēdami aiz biezājiem pils mūriem tikai smējamies, — izdarīt mums varēja tikai kautko lādīņš, kas ieskrietu tieši logā. Sliktāki jau izgāja vienai neatkarībnieku grupai, kas bija apmetušies meldeņa vai pārvaldnieka mājā.

Šaušanas laikā es biju izliecies pa torņa logu un vēroju, kā uguns gulstas. Pēkšņi viena granata ieurbjas pārvaldnieka mājas jumtā un plīst ēkas iekšpusē tā kā tai izbirst visi logi un gaisā paceļas milzu dūmu un putekļu stabs. Pēc dažām sekundēm pa durvīm izskrien Šurka Ozoliņš, bāls kā kaķis. Tam pakal jož vēl vairāki neatkarībnieki. Izrādās, ka laipnā nama māte gribējusi mūsu zēnus pacienāt ar pusdienām, bet tiklīdz ēdamais bijis uzlikts galdā, kad atskanējis šausmīgs sprādziens un visi sakrituši zem galda. Par laimi neviens nebija cietis, tikai labas pusdienas pagalam gan.

Pie Bikstiem uguns visu laiku vēl turpinājās un es aizgāju apskatīties, kas tur notiek. Sarkanie bija sasēdušies ap muižu laikam ar lielākiem spēkiem un nikni vien šaudījās. Cēsnieki runāja, ka ar gaismu muižu ieņemt gan nevarēšot un tā arī iznāca, Bikstus ieņēma tikai uz otra rīta pusi.

Nākošās divas dienas pagāja paklusu. Mēs pavirzījāmies drusku uz priekšu un apmetāmies Bērmuižā. No turienes man palicis atmiņā pamatīgs launags, ar kuŗu mūs uzcienāja pulkveža Bolšteina mamma, pie kuŗas dzirnavās mēs ieradāmies pilnīgi negaidot.

Astonpadsmitā vakarā mūs pārsteidza ziņa, ka landesvērs ieņēmis Jelgavu. Vēl iepriekšējo dienu mums bija noteiktas ziņas, ka tas ieņēmis Tukumu un palicis tur uz vietas. Pēc vis-

pārējā plāna Jelgavu vajadzēja ieņemt dzelzsdivīzijas daļām un mums, kas atradamies vistuvāk, bet te nu izrādas, ka majors Fletchers ar savu landesvēru ir gribējis iztaisīt un arī iztaisījis vienu plašu žestu, salicis visus savus vīrus uz šķūtniekiem, atstājis Tukumā tikai vienu rotu, pilnīgi atsedzis mūsu kreiso spārnu un devies tieši uz Jelgavu. Tādu numuru, protams, sarkanie nebija gaidījuši un Jelgava bija kritusi.

Tiklīdz mūsu štābā bija ienākušas šādas ziņas pulkvedis Balodis tūlīt nakti uzdeva man ar dažiem jātniekiem nojāt uz Jelgavu pie Fletchera un noskaidrot radušos stāvokli, kā arī dabūt norādījumus nākošām operācijām. Man līdz izprasījās virsleitnants Freija no eskadrona, kas gribēja apmeklēt savus tuviniekus aiz Jelgavas.

Gaismai austot iejājām manā dzimtajā pilsētā. Te valdīja pilnīgs klusums, tikai aiz Lielupes bija dzirdami atsevišķi reti šāvieni. Oberštābs bija apmeties Cēra viesnīcā pie tirgus laukuma un te, kad ap pulkstens astoņiem mani pieņēma majors Fletchers. Es pirmo reizi redzēju šo parasti drūmo karotāju smaidot, — pārāk viņš bija apmierināts, ka varēja mūsu priekšā palepoties ar savu patiesi pārdroši izvesto operāciju. Mūsu bataljonam uzdeva pavirzīties vairāk uz Tukuma pusi un ieņemt izejas pozīcijas ap Ērzeļa krogu. Bez tam majors solīja pēc iespējas drīzāk sūtīt atkal savus spēkus uz Tukumu, lai pastiprinātu tur esošo rotu. Pēc oficiālajām sarunām Fletchers uzreiz man uzprasa: „Sakiet, vai tas rotmistrs Goldfelds vēl ir pie jums?“ Uz manu apstiprinošu atbildi, majors sarauca pieri un saka: „Kad jūs atgriezīsities, tad pasakiet Goldfeldam, ka, ja es viņu ķeršu, tad es iecelšu lauka karātiesu no trim valsts vācu virsniekiem un likšu viņu nošaut piecās minūtēs pēc sprīduma!“ — Tie nebija joki, jo šis vīrs pa vējam nerunāja. Es apsoliļos majora kunga laipno sveicienu nodot pēc piederības un savukārt apprasījos, vai mēs varētu izjāt kādu gabalu pa Jānišķu šosēju līdz virsleitnanta Freija mājām. Majors atteica, ka ceļš esot brīvs, lielnieku tur vairs neesot, bet viņam esot ziņas, ka atējot tie esot apšāvuši daudzus vietējos saimniekus. —

Freijam bija nopietns iemesls baidīties par saviem tuviniekiem, jo apkārtnē bijis zināms, ka viņš esot pie mums.

Slaidos rīkšos devāmies ārā no Jelgavas uz Lietuvas pusi. Jo tuvāki nācām ceļa mērķim, jo nemierīgāks palika mans biedrs un arī mani sāka mocīt nelabas nojautas, kas arī pilnā mērā attaisnojās. Tikko bijām iejājuši sētsvidū, kad mums pretī iznāca kāda sieviete un Freiju ieraudzījusi, sāka skaļi raudāt. Draugs nolēca no zirga un sievieti apķēris, sāka prašņāt pēc tēva, bet atbilde bija tikai vēl stiprāka raudāšana. — Freija tēvu sarkanie atkāpjoties bija nošāvuši...

Palīdzēt draugam viņa bēdās es nekā nevarēju un, drusku zirgus atpūtinājuši, klusēdami jājam atpakaļ uz Jelgavu un tālāk uz Bērzmuižu.

Nodevu ziņojumu pulkvedim Balodim par visu redzēto un dzirdēto un pastāstīju arī par Fletchera sveicienu Goldfeldam. Pulkvedis drusku pasmīnēja un teica, lai es pasakot vien rotmistram, kāds liktenis šo gaida.

Goldfeldu atradu muižas kabinetā, guļot pilnā tērpā ar parasto monokli aci. Bet guļas vieta viņam jau nu nebija ierīkota kā parastajiem mirstīgajiem: uz rakstāma galda bija uzlikta kušete, uz tās vesela kaudze spilvenu un tad, pie pašiem griestiem, nāca tikai pats rotmistra kungs. Viņš toreiz latviešu valodu vēl nepārvaldīja un parasti mēs sarunājāmies angļiski, kas bija viņa mātes valoda. Es izstāstīju pāris vārdos, ko majors Fletchers bija licis. Kā vanags no padebešiem mans Goldfelds noripo no savas gaisīgās guļas vietas, sabāž rokas sānos un skatas manī. „Jā, jā,“ — es saku: „Lieta ir pavisam nopietna.“ Brīdi padomājis, rotmistrs saka: „Kad Jūs satiksiet Fletcheri, tad pasakiet viņam, ka ja es viņu ķeršu, tad es neiecelšu nekādu kara tiesu, bet nošaušu viņu uz vietas!“ — Vēl tanī pašā vakarā viņš gribēja izdabūt no pulkveža atļauju iet ar savu eskadronu uz Jelgavu, lai nomeditu landesvēra komandieri un bija ļoti izbrīnējies, ka viņam par šādu vēlēšanos štāba priekšnieks, pulkvedis Bolšteins, piesolīja kādas dienas aresta. — Jā, tas bija karsta galva.

21. martā mēs jau bijām novietojušies Ērzeļu krogā un ap-

kārtējās mājās. Pievakarē pulkvedis Balodis izsūtīja jātnieku patruļu pa Kalnciema ceļu uzmeklēt lielniokus, jo otrā rītā mums bija jāiet atkal uz priekšu. Puišiem garastāvoklis bija labāks pa labu un dziesmas skanēja no visām istabām pāri pusnaktij, kamēr atgriezās jātnieki. Patruļā bija Levings, Baumanis, saukts „galviņa“, un vēl kāds desmits citu. Viņi bija nojājuši līdz Sumragiem (netālu no Kalnciema), bet sarkanos nekur nebija redzējuši. Tā tad bija jādomā, kā šaipus Lielupes viņu nav un rītdienas gājiens uz Kalnciemu būs tikai tāda krietna pastaigāšanās.

Šeit jāatzīmē, ka iepriekšējā dienā mums bija pienākušas no Liepājas divas brašas jaunformētas rotas, kuŗas komandēja mūsu pašu Neatkarības rotas virsnieki Gravelšins un Graudiņš, Sakarā ar šo papildinājumu mūsu bataljonu pārdevēja par Atsevišķo latviešu brigādi, bet parasti un visur mūs sauca par Baloža brigādi. Šis mūsu spēku pieaugums mūsu jau tā labo garastāvokli pacēla vēl augstāk.

22. martā drīz vien pēc saules lēkta brigādes štābs jau stāvēja uz augstā Kalnciema ceļa un vēroja, kā stājas mūsu daļas. Priekšā bija Neatkarības bataljons, tad nāca studenti, artilērija, cēsnieki un jaunās rotas. Ceļa abās pusēs bija dziļi grāvji un tālāk nāca purvainš mežš. Gājienam minūtes desmit pa priekšu izsūtīja Goldfelda jātniekus. Turējās drusku pie sala un apkārt kokos gulēja smaga sarma.

Kad brigāde bija ievilkusies kādu kilometru mežā, pulkvedis Balodis ar savu štābu nostājās pašā priekšgalā un, paklusām sarunādamies, mierīgi soļojām uz Kalnciema un līdz ar to uz Rīgas pusi. No kolonas galvas jau varēja saredzēt priekšā mežā nelielu klajumu ar kādām mājām. Pēkšņi atskanēja vairāki šāvieni. Gājiens apstājās. No priekšas atauļoja viens jātnieks un uzsauca: „Sarkanie!“ Parādījās Goldfelds, vezdams pie rokas kādu savu ievainotu jātnieku un arī skaļi saukdams, ka priekšā esot lielnioki. Šauteņu uguns uzreiz pieauga un tūlīt tai pievienojās arī ložmetēju riešana. Lieta palika nopietna. Mūsu rindās radās apjukums, jo uz šaurā un augstā ceļa nevarēja tik ātri apgriesties artilērija un nevarēja arī kājnieti tik

viegli izvērsties kaujai. Tomēr drīz vien pulkvedis nodibināja kārtību, izmeta ķēdes un sāka novērot pretnieku, kas bija ieņēmis pozīcijas abpus ceļa pie Sarmu un Bāteru mājām. Arī mūsējie uzņēma uguni un nu sāka sprēgat pavisam jautri no abām pusēm. Pēc kāda laiciņa ierūcās arī mūsu lielgabali, kas bija tomēr tikuši ārā no burzmas un novietojušies pie Ērzeļiem.

Kaujas smagums, cik varēja novērot, atradās mūsu centrā un kreisā spārnā, jo tur pa mežu sarkanie mēģināja izvest apiešanas manevri. Tomēr viņi atdurās uz necerēti niknu Studentu rotas pretošanos. Lai gan studentu ķēde bija vairākās vietās sarauta, tomēr katra atsevišķa grupa veda kauju pilnīgi patstāvīgi un ar lielu niknumu. Trīs reizes mūsējie uzņēma lielniekus uz durkļiem, līdz beidzot tie atzina, ka mūsu kreisajam spārnam nekā nevarēs izdarīt. Bet par to no Sarmu mājas stūriem pret mūsu centru un gar ceļu lielnieki uzturēja smagu ložmetēju uguni.

Es atrados grāvī ceļa labajā pusē un lēnām apšaudīju mērķus, kas parādījās pie Sarmām. Otrā pusē ceļam bija kādā nepabeigta jaunbūve ar logu caurumiem uz mūsu pusi, no kuŗiem varēja redzēt kādas trīs krievu šautenes, kas apšaudīja mūsējo ķēdi soļus divdesmit, trīsdesmit sev priekšā. Uzreiz redzu, ka mans draugs no Studentu rotas ltn. Bāginskis paceļas no grāvja malas, kuŗā tas gulējis, izplēš rokas un smagi atkrit atpakaļ. Nudien, būs beigts. Mani pārņem žēlums un dusmas, pārskrienu pāri ceļam, iemetos draugam blakus grāvī un sāku šaut cik ātri varēdams uz sarkanajiem loģā. Tanī pašā laikā mūsu kreisajā spārnā atskan studentu spēcīgais „urra“, sarkanie sāk vilkties atpakaļ. Arī tie no mājiņas manā priekšā izlec pa otru pusi ārā un metas pa lauku projām uz Bāteru pusi. Nu ir laiks! Es uzkāpju uz grāvja malas, nometos uz ceļa un, labi notēmējis, izlaižu vienu pēc otras trīs lodes. Neviens no sarkanajiem nerasniedza savējo ķēdes...

Mūsējie arvien spēcīgāki sāka uzmākties lielnieku rindām un to vadība jau no Bāteriem vienu otru reizi uzgrūda savējiem mugurā ložmetēju uguni, lai noturētu uz vietas. Tomēr veltīgi. Daļa neatkarībnieku un cēsnieku bija aizgājuši arī mūsu

labajā spārnā lielniekiem flangā un atklāja spēcīgu uguni par pretinieka ķēdēm un abām mājām. Tas nu viņiem bija par daudz; no sākuma lēnāk un atšaudoties, bet tad arvien straujāk sarkanie metās atpakaļ mežā uz Kalnciema pusi. Ar spēcīgu triecienu mūsējie devās tiem pakal. Sarmas un Bateri pēc divu stundu ilgas kaujas ar vismaz trīskārt stiprāku pretinieku bija ieņemti, uzvara uz visas līnijas bija mūsu.

Liels bija mūsu prieks, bet bija arī bēdas par kritušajiem draugiem. Astoņi pelēkajos šīņējos tērptie stāvi gulēja Ērzeļu māju sētsvidū. Starp tiem vēl tikko septiņpadsmit gadus vecais Barons, kas bija kritis tuvcīņā, mans draugs Baginskis un vēl seši citi. Bet atmaksājuši par šiem un vēl kādiem 25 mūsu ievainotiem mēs sarkanajiem bijām ar pilnu mēru: vismaz kādi piecdesmit Atsevišķā komunistu triecienu bataljona vīri gulēja beigtī mežā un Sarmu un Bāteru māju laukos.

Pēc kaujas pie Bāteriem pulkvedis Balodis izsūtīja Studentu bataljonu uz Klīves muižu, bet Neatkarībasniekus uz Ķemeru pusi, jo bija ziņas, ka sarkanie mūs grib ietvert no spārnēm, jeb vismaz izlausties mums cauri. Šis aizdomas apstiprināja arī tas, ka pretinieks bija izsitis no Tukuma landesvēra rotu.

Cēsu bataljons ar brigādes štābu palika uz vietas. Izlūki ziņoja, ka sarkanie esot nocietinājušies otrpus Lielupes, Kalnciemā, bet uz šo pusi pārnākot tikai pasirot.

24. martā bataljons izgāja ar krietnu apsardzību no Ērzeļu kroga uz Kalnciemu un štābs pēc kāda laiciņa tam sekoja. Kad pienācam pie meža malas netālu no upes priekšā jau bija dzirdama diezgan spēcīga uguns: bataljons jau bija uzsācis kauju. Štābs novietojas kādās mājās un drīz vien pienāca ziņas, ka mūsu ķēdes esot apmēram kilometru priekšā pie Lielupes tilta gala diezgan neizdevīgā stāvoklī uz klāja lauka. Lielnieki no otra augstākā krasta pilnīgi pārvaldot šo pusi un nelaižot mūsējos uz priekšu. Pa retai lodei atlidoja arī līdz štābam.

Pulkvedis Balodis izgāja meža malā, un, apsvēris stāvokli, uzdeva kapteinim Skujiņam ar pirmo rotu padoties pa kreisi un mēģināt forsēt Lielupi, atverot lielnieku labo spārnū. Arī

no mūsu labā spārna uzdeva vienai daļai paiet vēl tālāk, lai iekļūtu sarkano kreisajā spārnā. Šīs operācijas varēja izvest tikai ar lielu apdomu un uzmanību, jo katru cilvēku, kuŗš tikai mēģināja no sniega pacelties, pretinieks pamatīgi apšaudīja. Vairāki bija jau arī ievainoti.

Man visu laiku rūpēja noiet līdz ugunsliņijai, bet pulkv. Balodis nelaida, teikdams, ka man tur neesot ko meklēt. Beidzot tomēr atļāva arī iet, bet lika tūlīt atgriezties un ziņot par stāvokli.

Ātri izgāju uz lielceļa un devos uz priekšu; tuvojoties mūsu ķēdei, drīz vien nācās meklēt patvērumu grāvī. Pēkšņi man uznāca tāda vēl nekad nebijusi izjūta, — lai gan uguns bija samērā reta, bet es sāku rauties gandrīz no katras lodes, kas aizlidoja garām un tikai laiciņu nogulējis devos tālāk. Kad biju pienācis jau netālu no ķēdes, tad saņēmu visus spēkus, apspiedu bailu sajūtu un centos pavisam mierīgi ieiet Lāču mājās sētā, kur redzēju stāvām bataljona komandieri kapteini Puriņu un hauptmani Milleri, kuŗš ar savu batareju mūs atbalstīja un vēl dažus virsniekus.

Piegājis klāt, aprasījos kā iet: nekas labs nebija, — mūsējie bija uz pārāk atklātas vietas un grūti bija tikt uz priekšu. Skujiņš savējos mazos pārskrējienu pa vienam virzīja uz kreiso pusi, bet arī to traucēja sarkanie strēlnieki un ložmetēji.

Izgājam visi aiz mājiņas un sākam vērot Kalnciema drupas. Piepeši netālu no krasta pie nopostītā tilta pāļiem pamanīju grupiņu cilvēku un ložmetēju. Izstiepis roku, norādīju uz tiem un, griezdamies pie hauptmaņa Millera, vācu valodā iesaucos: „Tur ir ložmetējs!“ Tanī pašā brīdī ap mums nosvilpa vairākas lodes un sajutu smagu belzienu pa labo kāju ap celi: gar acīm nošķīda zvaigznītes un es nogāzos zemē. Jau guļot ieraudzīju, ka pārējie aizmetušies aiz mājas, tikai kapt. Kociņš, saņēmis kreisās kājas stilbu, tā kā izbrīnējies skatas uz mani, „Was ist los?“ iesaucās Millers.,

„Ich denke, ich bin verwundet!“ — es atteicu un mēģināju piecelties, bet atkritu atpakaļ. Puriņš ar Milleri saņēma mani pie rokām un aizvilka aiz mājas. Kāds cits palīdzēja Kociņam

tikt drošībā un mūs abus novietoja Lāču istabā gultās. Kāds vācu artilerists pārgrieza man zābaka stilbu un bikšu lielu un tad ieraudzīju, ka lode izgājuši kārtīgi cauri visai ceļa locītavai no vienas puses uz otru. Kāju kustināt nevarēju, — tā tad bija skārti arī kauli. Kociņš bija ticis cauri laimīgāki, tam lode bija izgājusi cauri kreisās kājas stilba mīkstumam. Tie paši vācu artileristi mūs kārtīgi apsēja un tā kā pie gaismas nekur mūs nosūtīt nevarēja, tad palikam turpat guļot. Pārējie izgāja katrs savā darbā, no mājiniekiem arī neviena nemanīja. Sāpes nekādas nebija, bet gulēšana bija ļoti neomulīga, — pretinieka lodes ar mīkstu paušķi sitās mājas sienā un, pārlidojušas istabu izgāja caur pretējo sienu. Bet padarīt kautko mēs nevarējam ne viens ne otrs.

Pēc kāda laiciņa uznāca putenis un uguns palika nervozāka. Istabā ienāca daži mūsējie un teica, ka Skujiņš jau esot pāri upei un sarkanajiem spārnā. Mūs abus iznesa ārā, ielika ratos un veda atpakaļ. Pie brigādes štaba drusku pieturējām un tur dabūju no pulkveža Baloža krietnu „svētību“, — ko esot līdis, kur nevajaga.

Tanī naktī mūs aizveda tālāk un pēc pāris dienām bijām Saldū, kur atradās mūsu pirmā aizmuguras lazarete Dr. Rožkalna pārziņā.

Te mums ļāva pāris dienas atpūsties, manu kāju ielika šinā un tad devamies atkal ar šķūtniekiem tālāk uz Rudbārziem. Ceļā dubļi bija sasaluši un, braucot apmēram 40 kilometru gaŗo gabalu vienkāršos ratos, kājas iešīnējums man bija pagājis vajā un sašautie kauli kratoties nejēdzīgi sāpēja. Kad nonācām visa karavāne, kādi desmit pajūgi ar ievainotiem, Rudbāržu sētā, kur atradās mūsu pulkveža Apiņa rezerves bataljons, biju gandrīz nesamaņā. Kā pa miegam dzirdu, kā kāds pienāk pie maniem raģiem un pavisam noteiktā balsā saka: „Nu, to jau nav ko nest iekšā, lai nobeidzas tepat, — dzīvotājs jau vairs nav.“ Es gribu runātāju sūtīt pie velna, bet vārdi nenāk pār lūpām. Beidzot pie manis pienāk Apiņa adjutants virsleitnants Liberts, un, mani pazinis, tūlīt liek nest iekšā pilī. Atkal guļu tanī pašā kabinetā uz tā paša dīvāna, kur gulēju pulkveža Kalpaka laikā.

Mierā un siltumā uz mīkstā dīvāna man drīz vien palika labāk, un, kad žēlsirdīgās muižas kalpu sievas mums ienesa vēl bļodu garšīgu pankoku, tad palikam pavisam labi. Rezerves bataljona virsnieki visādi centās mums palīdzēt un ar interesi klausījās par pēdējām kaujām.

Otrā rītā mūs iepakāja mīkstos pēļos, noveda uz Aizputi un no turienes ar mazo „bānīti“ uz Liepāju. Tur mūs sagaidīja prof. Alkšņa kundze ar vairākām žēlsirdīgām māsām un automobiļos nogādāja uz kaŗa slimnīcu Korsakeviča ielā netālu no Kūrmājas.

Rīgas ieņemšana.

Trīsdesmit dienas nogulēju ar iegipsētu kāju, bet pēc tam, pateicoties prof. Alkšņa un viņa palīgu rūpīgai gādībai, ātri vien atlabu un aprīļa beigās sāku jau vingrināties staigāšanā bez kruķiem. Pēc 16. aprīļa puča Liepājā gaiss nebija nekāds labais, katru dienu gadijās dažādas sīkas sadursmes ar vāciem, valdības viena daļa bija paglābusies uz „Saratova“ daži bija arestēti, citi vēl slāpstījās pa pilsētu. Mums, virsniekiem, pagaidām vēl klāt neķērās un mēs parasti salasījāmies Kūrmājā un pie glāzes alus pārrunājām notikumus un nākotnes izredzes. Tur pastāvīgi varēja redzēt Plensneri, Oliņu, abus brāļus Krodērus un vēl daudzus citus. Visiem mums lielu apmierinājumu deva pulkv. Baloža drošā atbilde uz vācu provokatoriskiem aicinājumiem iestāties viņu organizētā direktoriņā, un, neskatoties uz patreizējo gandrīz bezizejas stāvokli, visi mēs bijam labu cerību pilni. Paši pučisti staigāja drūmi un norūpējušies, viņu starpā nebija vienprātības un tas vēl vairāk pacēla mūsu gara stāvokli.

Maija vidū sāka iet runas par drīzu Rīgas ieņemšanu, es varēju jau puslīdz droši staigāt ar spieķa palīdzību un tāpēc nolēmu pēc iespējas ātrāk atgriezties frontē.

Pirms aizbraukšanas iegāju angļu konsulatā, kur uzturējās Ministru prezidents Kārlis Ulmanis. Viņš pieņēma mani nelielā, zemā istabiņā. Ārā pa logu varēja redzēt vācu slepenpolicijas novērošanas posteni privātā. Pilns nesalaužamas enerģijas un ticības savai lietai lielais vadonis tomēr jutās nomākts no piespiestās bezdarbības. Kā sagūstīts zvērs viņš ātriem soļiem mērija mazo telpu, laiku pa laikam saglauzdams savus kuplos matus. Seja tam bija pelēkā zemes krāsā, pirksti brīžiem sa-

vilkās dūrē, itkā nupat tas gribētu dragāt neredzamo ienaidnieku, lūpas cieši sakniebtas.

Uz manu jautājumu, ko lai pasaku pulkv. Balodim un frontes karavīriem, jo vēl šodien došos pie tiem, Ministru prezidents pārtrauca savu nervozo staigāšanu, nostājās man pretī un teica: „Jūs paši redzējāt un dzirdējāt, kas šeit notika. Izstāstiet to visu un sakiet, ka es ticu mūsu armijai un latviešu tautas gaišai nākotnei.“ Asarām acīs, bet mierīgu prātu es atstāju šī lielā vīra piespiesto patvērumu.

Vilcienā sastapos ar kādiem septiņiem landesvēra virsniekiem, visi tie bija vietējie baroni, Niedras valdības līmētāji un stutētāji. Lielāko daļu no viņiem pazīnu personīgi, jo daudzreiz biju ar tiem ticis landesvēra štābā. Sarunas, protams, grozījās ap politisko stāvokli un nākotnes izredzēm. Vācieši lika lielu svaru uz Rīgas un Vidzemes atbrīvošanu, jo tas tautā stipri pacelšot Niedras valdības populāritāti. Savus nodomus attiecībā uz Igauniju tie līdz galam neizteica, kautrēdamies no manis, bet tomēr tie bija diezgan saprotami.

Otrā rītā caur Jelgavu sasniedzu Tukumu, kur atradās landesvēra štābs. Aizgāju pa vecam paradumam turp un atradu lielas pārvērtības. No Vācijas bija ieradušies daudzi vācu virsnieki, pa lielākai daļai Austrumprūsijas muižnieki, ar štāba priekšnieku grāfu Donā priekšgalā. Tas bija milzīga auguma vīrs un ielikts majora Fletchera štābā, lai pildītu grāfa fon der Golca uzdevumus. Ar vecajiem štāba virsniekiem man agrāk attiecības bija labas un koleģiālas, bet tagad arī tie no manis itkā rāvās, it sevišķi, kad es gribēju ievadīt sarunas par jauno „valdību“. Mani paturēja štābā uz pusdienām un pa to laiku skaidri pārliecinājos, ka uzbrukums Rīgai ir jau nolemta lieta, tikai nevarēja vēl pateikt noteikto datumu. Pievakarē mani noveda uz Ķemeriem un pēc sešu nedēļu prombūtnes atkal biju starp vecajiem cīņu biedriem.

Vai nu es biju par ātru sācis staigāt, vai purvainais Ķemeru gaiss bija tur vainīgs, tikai otrā dienā es vairs nevarēju noturēties uz kājām, ievainojums neganti sāpēja un atkal bija jāņem palīgā kruķi. Tas man ņēma iespēju aktīvi piedalīties operāciju

sagatavošanā un biju spiests sildīt savus kaulus pavasara saulītē, lēnām velkoties pa sašauto Ķemeru dārziem. Dzirdēju tikai, ka pulkvedis šķendējās par vāciem, ka tie gribot iekārtot tā, lai viņi tiktu Rīgā pirmie. Beidzot izdevās vienoties, ka pie vācu triecienu daļām piedalīs arī Studentu bataljonu un kādu jātnieku eskadronu. Mums palika nepateicīgais uzdevums ar kapt. Puriņa daļām tirīt ārā no lielniekiem visu tagadējo Jūrmalas pilsētu, kur kauja visu laiku bija jāved vairāk kā 20 kilometru dziļumā pa biezi apdzīvotiem rajoniem. Centrālā grupa, kura sastāvēja no mūsu brigādes lielākās daļas un dažām vācu nodaļām, atradās zem plkv. Baloža komandas un tai bija jāiziet 22. maijā agri no rīta no Ogļu mājām un jādodas uz Dzilnām, kas bija netālu no Piņķu baznīcas. Pa labi no mums gāja majors Fletchers ar triecienniekiem un mūsu studentiem. Šāda dažādu daļu mākslīga salikšana nebija izdevīga kaujas vešanai, bet to nu reiz prasīja „augstākā politika“.

Sākumā viss gāja ļoti jauki un kārtīgi, tikai kapt. Puriņa daļas gar jūrmalu nevarēja sekot centrālai grupai, jo tām nācās vest sīvas cīņas ar lieliem pretinieka spēkiem pa visu vasarnīcu rajonu. Visu laiku mūsu kreisajā pusē dunēja stiprs kaujas troksnis. Pie Dzilnām satikāmies ar labo (maj. Fletchera) grupu. Te nu pretēji visām iepriekšējām norunām sākās atkal jauna pārgrupēšanās. Vāci no Dzilnām devās tieši uz Rīgu, bet bez mūsu piedotām daļām, un Baloža brigādei vajadzēja vājāt pretinieku virzienā uz Priedaini un Bolderāju un tikai pēc tam iet uz Rīgu. Bija skaidrs, ka vāci vēl 22. maija vakarā sasniegs Rīgu, jo, pirmkārt, ceļš bija īsāks un, otrkārt, tur vairs nebija nekādu nopietni ņemāmu pretinieka spēku, — tie visi atvilkās uz Priedaini, kur viņiem vēl piebiedrojās daļas, kas gāzās ārā no jūrmalas pa Buļļu tiltu.

Mums nu bija jātiek galā ar apm. trīs reiz lielāku pārspēku, kaut arī sarkano, un jāieiet Rīgā pēc vāciem. Bet oficiālais virspavēlnieks vēl skaitījās majors Fletchers un pulkv. Balodim sakostiem zobiem nācās pavēlei paklausīt.

Pie Dzilnām nācās piedzīvot vēl vienu riebīgu skatu, bet tas līdz ar to pierādīja mūsu komandiera dvēseles cēlumu. —

Nezinu, vai mūsējie, vai vāci bija saņēmuši gūstā kādus 40—50 sarkanos un tie atradās uz plaviņas netālu no lauka radiostacijas. Mēs, brigādes štabnieki, kopā ar pulkv. Balodi bijām apmetušies uz radiomasta rāmjiem un pulkvedis diktēja kaujas rīkojumus. Piepeši musu tūvumā sāka skanēt bieži revolveru šāvieni un izmisušas cilvēku vaimanas. Es paskrēju uz trūkšņa pusi un ieraudzīju, kā vāci, kāda sadzērusies grupa, ņem no gūstekņu bara pa diviem, dzen tos pret uzkalniņu un šauj nost. Es tūlīt ziņoju pulkvedim un mēs visi devamies skriešus turp. Vācieši izturējās ļoti izaicinoši un uz mūsu protestiem atbildēja, ka tie esot viņu gūstekņi un tie ar viņiem varot darīt, ko gribot. Bet mēs no gūstekņu saucieniem nopratām, ka tie visi ir Rīgas latviešu puikas, no lielniekiem samobilizēti. Pulkvedis Balodis izvilka pistoli, mēs sekojām viņa piemēram; mēs bijām kādi pieci vai seši, bet vācu bija cilvēku divdesmit; lieta palika pavisam nopietna, jo nelieši sāka griest savus kūpošus ieročus pret mums. Par laimi tanī brīdī pienāca kņazs Līvens ar savu štabu un pulkv. Balodis tam uzsauca: „Kņaz, palīdziet man pārtraukt šo mežonību, jeb es tūlīt pavēlēšu savējiem atklāt uz šiem barbāriem uguni!“ Līvens nostājās mūsu pusē un apm. 30 dzīvības bija glābtas, bet kādus 15 vai 20 gūstekņus vāci bija jau paspējuši apšaut.

Drīz vien mums bija jādodas tālāk uz Pūpes pusi. Bet jau pie Piņķu baznīcas mūsu priekšgrupas sastapa stipru pretinieka uguni. Lielnieki turējās izmisuši, lai tikai dotu savējiem iespēju atvilkties uz Daugavas krastiem pie Bolderājas un augstāk. Te sīvu cīņu nācās izturēt studentiem, no kuŗas man atmiņā viena epizode, kas noslēdzās vēlāk Rīgā.

Studentu rotas kapteinis Liģers, tagadējais kalpakiešu magister cantandi, pustumsā sīkās priedītēs bija saskrējies gandrīz vai krūtīs ar vienu sarkano; abi reizā rāvuši šautenes pie vaiga, abi reizā nospieduši, bet, redzams, liktenis bija gribējis lai Liģers vēlāk sāk Rīgā taisīt velosipedus, — viņš palika uz kājām, bet lielnieks nogāzās. Gribēdams paskatīties, kas veiktajam pretiniekam klāt, Liģers attaisa viņa somu un atrod tajā lielu sudraba cigaru kasti, pēc kuras ieraksta var spriest, ka tā no-

laupīta kādā Kurzemes muižā, Interesantākais vēl tas, ka lode, kas gājusi cauri sarkanā karotāja ķermenim ir arī caururbusi šo kasti. Uzvarētājs paņēma savu trofēju līdz un pēc Rīgas ieņemšanas aizsūtīja to viņas īpašniekam, kuŗš kalpoja kā virsnieks kādā landesvēra daļā.

Kauja pie Piņķiem ieilga gandrīz līdz pusnaktij un tikai ar rīta gaismu mēs varējām uzsākt pretnieka vajāšanu. Viena daļa mūsējo aizgāja uz Bolderāju, bet brigādes lielums ar štabu devās uz Rīgu. Pie ieejas pilsētā sakārtojamies, štabs sakāpa zirgos un brašā kolonnā devamies pāri tiltam.

3. janvārī bija izgājuši no Rīgas tikai kādi divi simti, tagad atgriezāmie pāri par divi tūkstoši; savu pirmo virspavēlnieku bijām atstājuši Kurzemes laukos, bet tagadējais jāja mums priekšu ar nopietnu svinīgumu sejā. Toreiz mūsu visu uzdevums bija tikai kauties un mirt, tagad mūsu vadonim vajadzēja vest sīvas cīņas arī politiskā laukā, jo mūsu sabiedrotais pina ap mums nāvi nesošu intrigu. Toreiz bija pagaidu valdība, tagad par valdību sevi dēvēja kāda kangaru grupa. Toreiz tauta no mums atrāvās, ar neticību vērodama bezprātīgo saujiņu, kas gribēja cīnīties pret Krievijas miljoniem par kautkādu „neatkārīgu Latviju“; tagad sarkanais bēdu kauss bija izdzerts līdz dibenam un visa tauta cēlās dienvidos un ziemeļos. Daudzus mūsu cīņas biedrus bijām atstājuši Zemgales laukos un Kurzemes mežos, bet mēs zinājām, ka vēl daudz vairākiem nāksies nolikt savas galvas, kamēr Latvija patiesi kļūs brīva. Bet ticību mūsu zemei, mūsu valstij un mūsu vadoņiem nekas nespēja satricināt.

Nebija sevišķi daudz to, kas mūs sagaidīja, jo lielākā daļa rīdzinieku nemaz nezināja par latviešu daļu pastāvēšanu, bez tam mēs visi bijām ģērbti tāpat kā vāci (vienīgā izšķirība bija zīmotnes). Tilta galā pilsētas pusē stāvēja, varbūt, kādi četri, pieci simti, bet kad tie izdzirda mūsu puīšu brašās tautas dziesmas, tad sacēlās īsta sajūsmas vētra. no visām pusēm atskanēja saucieni: „Latvieši! Latvieši nāk! Baloža brigāde! Mūsu zēni nāk!“ — Kāda jaunava asarām acīs pasniedza pulkvedim zie-

— nav ko slēpt, arī mūsējiem vienam otram acis kļuva valgas.

Štābs devās uz Stabu ielu, kur novietojamies kādā pilsētas transporta nodaļā, bet karavīri ieņēma mājokļus rajonā uz austrumiem no tagadējās Kr. Barona ielas, uz ko cieši bija pastāvējis mūsu vadonis, lai neielaistu vācus tur, kur dzīvoja visvairāk latviešu.

No viena ienaidnieka nu sirmā Rīga bija brīva, bet līdz mums ienāca vīri dzelzīm kaltiem zābakiem, kuŗu nodoms bija palikt šeit, izdeldēt latvju tautu un paņemt šo skaisto zemi sev. Bet arī ar viņiem mēs tikām galā un tad mums uzmetās kaklā kungi no pašu vidus. Paši mēs viņus savēlējām, lai tie dotu mums likumus un vadītu tautu pie labklājības, bet tiem viņu šaurās kliķes un personīgās intereses bija tuvākas, nekā visas tautas labums. Tukšās, uzpūtīgās runās un strīdos, viņi pavadīja savu laiku, līdz atkal nāca Ulmanis un Balodis un pateica savu noteikto vārdu. Tagad tauta patiesi ir vienota un brīva, bet ja kāds vēl tagad gribētu mēģināt mums uzkundzēties, tas lai ņem vērā to, ka mēs, pirmie brīvības cīnītāji, astoņpadsmitā un deviņpadsmitā gadā bijām vēl pavisam jauni puikas, un ka tagad arī vēl neesam nekādi vecie: šautene un pistole mūsu rokās arī tagad ir pilnīgi drošas, — lai tikai vecais pasauc...

Pusatbrīvotā Rīga.

Baloža brigāde ienāca Rīgā 23. maijā un, kad bijām nometušies Stabu ielā pilsētas transporta nodaļā un daudz maz iekārtojušies, dabūju atļauju iziet apmeklēt paziņas. Ievainojums vēl neļāva neko daudz staigāt, tāpēc kāpu zirgam mugurā un jāju pie kādas ģimenes, kurai pirms mūsu izešanas no Rīgas piedēvēja neliela maiznīca un konditorēja Elizabetes ielā pretīm Vērmaņa dārzam. Pa ceļam redzēju uz ielām guļam vairākus nošautus gan sarkanarmiešu tērpos, gan privātā: tas bija vācu darbs un grūti bija pateikt vai kritušie bija nošauti ar ieročiem rokās, jeb tie bija vācu izrēķināšanās upuri ar latviešiem. Cik nu garāmējot varēju saredzēt, tad šāvieni visiem bija raidīti pakaušos, — tas vien jau lika daudz ko domāt.

Elizabetes ielā piesēju zirgu pie staba un gāju iekšā manu paziņu veikaliņā. Nez', vai būs vēl dzīvi, vai nebūs? Izrādās, dzīvi gan, bet tā nonīkuši, ka ne pazīt nevar. Veikaliņš arī valā, bet visa „konditorejas“ manta sastāv no kādiem desmit šaubīga izskata bumbujiem, kas pēc savas formas, krāsas un spūrainajām sēnalām stipri atgādina parastās zvirbuļu brokastis pilsētas ielās. Pēc pirmās apsveicināšanās apvaicājos, kas tā tāda par delikatesi; man lepni atbildēja, ka tās esot auzu un kartupeļu kūkas. Es paņēmu šķīvi un visu tā saturu izsviedu tur, kur tam bija istā vieta, — uz ielas, bet tā vietā attinu līdzpaņemto ciemakukuli — klaipu baltmaizes, piku sviesta un gabalu Kurzemes šķiņķa. To ieraugot, maniem draugiem asaras sagriezās acīs: pieci mēneši tādas mantas nebija redzētas.

Manas nākošās gaitas bija uzmeklēt manu bijušo skolas biedru Osvaidu Dzeni. Te nu man atmiņās drusku jāattiet atpakaļ, bet šis stāstiņš ir spilgta illūstrācija viena zvērināta komunistu tikumiem.

Kopā ar Dz. četrus gadus bijām trinuši Aleksandra ģimnazijas solus, kopā darbojāmies Latviešu pulciņā un vingrinājām spalvas dažādos jautājumos mūsu „Asnos“. 1914. g., kad sākās pasaules karš, mans draugs bija pirmais, kas teica, ka nu visiem latviešu zēniem jāiet brīvprātīgi dienestā. Daudzi no mums arī aizgāja, bet Osvalds nē. Arī es biju viens no aizgājušiem un tā mēs nebijām redzējušies kopš kara sākuma. 1918. gada decembra vidū Virsnieku rezerves rotas komandiers kapt. Balodis komandēja piecus vai sešus virsniekus uz Limbažiem, vākt brīvprātīgos nacionālai armijai. Man gadījās būt starp komandējamiem un tā kādā aukstā decembra rītā devos no Annas ielas uz staciju, lai brauktu uz Cēsīm un no turienes tālāk ar zirgiem uz Limbažiem. Pa ceļam iegriezos pabrokastot jau agrāk pieminētā konditorejā. Sēžu pie galdiņa, dzeru savu kafiju, — te uzreiz redzu: ienāk mans draugs Osvalds ar vēl vienu krietnu auguma vīru ar sarkanu bārdziņu, jērenīcu galvā un puskažoku mugurā. Dz. tērpies nonēsātā krievu kareivja mētelī ar zilo krievu studentu cepuri. Nu, protams, saskūpstamies ar Osvaldu, sarokojamies ar svešo un piesēžamies pie kopīga galda.

No sākuma to runāšanu vedu es viens pats, mani galda biedri cieš klusu un mani novēro. Izskats man arī bija patiesi lepns: plikais kažociņš, virs tā krustām divas lentas ar patronām, pie sāniem lielais „Mauzers“, pie galdiņa piesliets vācu karabins, — īsts komisars, vai Kaupens. Apprasos draugam, kā gājis kara gados, vai lielinieki šo nav tramdījuši, kā viņš ticis no Maskavas ārā. Sāku arī vadināt Dz. un jauno paziņu stāties mūsu armijā. Atbildes nāk tomēr diezgan atturīgas, te uzreiz Osvalds man uzprasīs: „Kāda ir tava politiskā platforma?“ — Man paliek mute vaļā, — abas revolūcijas biju pavadījis vācu gūstā un tur bija vairāk jādomā par ēšanu, nekā par platformām. Tāpēc mana atbilde iznāca arī stipri naiva: „Kas man, karavīram par platformu, kalpoju Pagaidu valdībai un kaujos ar sarkanajiem!“

Vēl brīdi parunājām, izstāstīju, ka braucu ar koleģiem uz Limbažiem un vedīsim turp priekš brīvprātīgājiem ieročus.

Šķiroties izteicu vēl cerību drīz viņu redzēt mūsu armijā un devos uz staciju.

Pienāca janvāris un mūsu atkāpšanās uz Kurzemi, bet Osvaldu vairs nesatiku. Tikai vēlāk pie Ventas no sarkanajiem gūstekņiem dabūju zināt, ka mans draugs esot — Rīgas pilsētas kara komisars, bet viņa biedrs ar sarkano bārzdiņu — Rīgas pilsētas komendants! Un kad mēs atkal ieņēmām Rīgu, tad man pateica, ka Osvalds tanī pašā stundā, kad mēs šķīramies, esot šifrā telegrafējis Cēsu komšūņīnai, lai mūs visus ceļā no Cēsīm uz Limbažiem nolaižot no kājas un ka šis uzdevums neesot izpildīts tikai Cēsu „biedru“ glēvuma dēļ. Ak, es ēzelis!

No augšējās epizodes katram būs skaidrs, ka man patlaban bija ļoti liela vēlēšanās satikt „miļo“ skolas biedri. Protams, no tā nekas nevarēja iznākt, jo tas jau sen bija ceļā uz Pleskavu vai Rēzekni. Pēc pāris gadiem tas gan atgriezās „dienesta darīšanās“, jo bija nobeidzis propagandistu akadēmiju. Tomēr šeit viņu drīz vien atmaskoja un pēc zināmas atpūtas Centrālē apmainīja ar mūsu ķīlniekiem Maskavā. —

Mūsu štabs drīz vien pārvācās uz Stabu ielu 19. archit. Alkšņa mājā. Es frontes dienestam vēl nederēju sašautās kājas dēļ un mani nozīmēja par Jaunformējamo spēku (Zommerabat.) pirmās rotas komandieri. Tūlīt pēc Rīgas ieņemšanas visi mūsu spēki pagriezās pret austrumiem, bet vāci neatlaidīgi spiedās uz ziemeļiem. Mums Rīgā palika tikai nelieli kadri brīvprātīgo apmācīšanai un formēšanai. Visus pieteikušos, arī virsniekus, vispirms iedalīja rotās kā kareivjus un tikai pēc zināmas pārbaudes deva tiem piemērotus amatus. Tā arī manā rotā bija reizām līdz 50 virsnieku.

Štabam bija darba pilnas rokas: vajadzēja gādāt par frontes un aizmugures daļām, attiecības ar vāciem sāka palikt jo dienas jo sliktākas, vajadzēja nodibināt sakarus ar ziemeļniekiem, sūtīt ziņas un saņemt instrukcijas no Ministru prezidenta K. Ulmaņa Liepājā, visādi atvairīties no Niedras valdības vīru uzbāzīgās mīlestības. Viņu kara ministrs Dr. Vankins atkārtoti aicināja pulkv. Balodi uz sarunām, bet tas palika cieši pie sava

un negāja. Kad šie aicinājumi palika pārāk uzbāzīgi, tad vienreiz aizsūtīja mani, lai uzzinātu, ko tad šie kungi īsti grib.

Nogāju uz viņu štabu Aspazijas bulvārī, un mani, kā jau mazāku cilvēku, pieņēma „štaba priekšnieks“. Neatceros, kā šo degenerātu sauca, tikai mūsu saruna bija ļoti īsa un beidzās gandrīz ar skandalu, jo es pateicu skaidri, ka mūsu virspavēlnieka acīs viņi visi ir tikai nodevēji.

Šīs nedēļas līdz Strazdu muižas pamieram, man liekas, būs bijušas ģenerāļa Baloža mūžā tās visgrūtākās. Milzīga atbildība gūlās uz viņa pleciem, Rīga pilna dzelzdivīzijas karavīru, landesvērs iet arvien tālāk uz ziemeļiem, viņa nolūki sākt naidu ar mūsu ziemeļarmiju un igauņiem kļūst arvien skaidrāki, bet mūsu kaujas spēki aizņemti sīvās cīņās ar sarkanajiem pie Latvijas robežām.

Uzsākt atklātu cīņu ar vāciešiem, griežot tiem pretī mūsu apm. 1500 vīru lielo Rīgas rezervi būtu bijis ārpriekš un pašnāvība. Vispirms jau viņi bija gandrīz desmitkārtīgi lielākā skaitliskā pārsvarā, tad viņi bija bagātīgi apgādāti ar ložmetējiem un artileriju, bet mums bija tikai krievu šautenes ar ļoti mazām patronām. Bez tam aiz Palangas stāvēja vācu otrā gvardes rezerves divīzija un viss Grenzschutz-Ost, apm. 200.000 vīru, kuri tikai gaidīja iemeslu iebrukumam. Vajadzēja milzīga takta, uzmanības un izturības, lai nepadotos vācu provokācijām, lai saturētu kopā savus mazos spēkus, lai veidotu tos nākošām cīņām, noteikti un neatlaidīgi ejot pretī nospraustajam mērķim. Un visas šīs īpašības mūsu vadonis parādīja pilnā mērā.

Man personīgi Rīgas dzīve pēc ievainojuma un četriem frontē pavadītiem mēnešiem izlikās brīnišķīga. Dzīvoju tagadējās Cēsu pulka kazarmēs mazā istabiņā, darbs bija interesants un dzīvs, vajadzību bija maz, pats biju jauns un pie tam „nāvēji“ samīlējies un bija pavasars... Bija arī nesatricinama ticība mūsu lietai un pilnīga pārliecība, ka viss beigsies labi. Pa dienu darbs, pievakarē pastaigāšanās divatā, pa nakti patrulās vai sardzē, — dzīve bija jauka.

Tuvojās jūnija otrā puse. Sarkanie, iespiesti no vienas pu-

ses no ziemeļniekiem un igauņiem, no otras, no mums un landesvēra, paniskā steigā atstāja Vidzemes ziemeļus un vidienu, izrādīdami tikai nopietnāku pretestību austrumu Vidzemē. Plkv. Balodis vairākkārt griezās oberštābā ar aizrādījumu, ka nav vairs vajadzības un nozīmes turēt visus vācu spēkus tikai pret ziemeļiem, jo tur lielnieku atliekas jo viegli pieveiks igauņi ar mūsējiem; ir laiks dot izšķirošu triecienu austrumos, jo tur mūsējiem jācīnās ar lielu pārspēku, — bet tas viss bija velti. Landesvēra zīmogā bija trīs bultas — Kurzeme, Vidzeme, Igaunija — un šis simbols bija jāattaisno. Lai Balodis domā, ka mēs viņam palīdzam izkopt neatkarīgu Latviju, — nē, viņš mums palīdz izkarot sen cerēto un gaidīto Baltenstaat. Kad moris būs savu darbu padarījis, gan tad mēs tiksim ar viņu galā!

Bet te nu rēķins bija taisīts bez kunga ziņas. Pieveica Balodis sarkanos, pieveica gudros un stipros vācus, kā mūsu senču spīdzinātājus, tā svešas zemes algadžus, un uzcēla brīvās Latvijas sarkanbaltsarkāno karogu sirmās Rīgas pils tornī...

Atbrīvotā Rīga.

1919. gada jūnijā pirmā pusē lielinieki no Vidzemes ziemeļu un vidus daļas bija izdzīti, mūsu ziemeļarmija ar igauņiem no vienas un landesvērs no otras puses sastapās pie Cēsīm. Kaut arī varēja uzliesmot kaut kuru brīdi, bet sabiedroto militārās misijas piespieda abas puses apstāties un ievadīt sarunas.

Rīgā gaiss sabiezēja arvienu vairāk. Mūsu jaunformējamie spēki (Zommera bataljons) tagadējās Cēsu pulka kazarmēs, gandrīz visu laiku atradās trauksmes stāvoklī, jo no vāciem varēja sagaidīt visu ļaunāko. Brīvprātīgo apmācības izvedam pastiprinātā kārtā, no rotām dalīja ārā liekos virsniekus, gan nosūtot tos uz austrumu fronti, gan formējot jaunas vienības. Pa naktīm Grīziņkalna rajonā sūtījām patruļas, kuŗām arvienu biežāki iznāca dažādi konflikti ar atsevišķiem vācu kareivjiem. Gadījās arī, ka kādam vācietim noņēma ieročus un atnesa kazarmās, bet šie starpgadījumi palika pagaidam bez kādām nopietnākām sekām.

Mūsu puisi bija vai nu nospēruši vāciem, vai atraduši lielinieku pamestu 3 collu lauku lielgabalu un kādas desmit granātas. Tās nu atradās mūsu kazarmju sētā kādā palieveni, un mēs to uzskatījām arvienu ar zināmu lepnumu. Manā rotā kā viens no pirmajiem brīvprātīgiem bija pieteicies kāds vīrs, kuŗš tūlīt pirmajā dienā pieprasīja sev dubultporcijas uzturu. Palūdzu ārstu, lai pārbauda, kas šim par kaiti, ka nevar iztikt ar parasto porciju; izrādās, ka tas ir kāds atlēts Indriksanovs, — krūšu apmērs 150, piecus vīrus nēsā apkārt kā spalvas, — un jau krievu armijā saņēmis pastiprinātu devu.

Kad jūnija otrā pusē vācu provokācija sāka atkārtoties arvien biežāki, mēs vēl vairāk pastiprinājām mūsu kazarmju apsardzību un pa naktīm pie vieniem vārtiem novietojam mūsu

spēcīgāko ieroci — lielgabalu. — Te nu noderēja Indriksanovs; tas viens pats vadāja mūsu „artilēriju“ pa kazarmju sētu no vieniem vārtiem uz otriem, kā bērnu ratiņus.

Sabiedroto uzspiestais stāvoklis nevarēja turpināties ilgi; vācu muižniecībai vajadzēja ieņemt visu Vidzemi un Igauniju, citādi viņu spēle bija zaudēta.

Viņi bija pilnīgi pārliecināti, ka uzvara ir droša. Kā skaitliskai, tā tehniskais pārsvars bija viņu pusē, un ja izdosies sakaut igauņus un ziemeļniekus, tad sabiedrotie būs nostādīti notikušā fakta priekšā un tiem ar to būs jārēķinas. —

Pienāca diena, kad sāka strādāt ložmetēji un šautenes Gaujas krastos, — sākas varonīgās Cēsu kaujas. Ar milzīgu pašaušanos uz saviem spēkiem gāja vāci šinī kaujā: ar vēl lielāku niknumu un ticību savai lietai, tiem gāzās virsū mūsu varonīgie sabiedrotie un ziemeļnieki. Te krita Baltijas muižniecības zieds un salauzta bija viņu vara; pēdējo triecienu tai deva mūsu armija rudens kaujās Kurzemē.

Baloža brigādes štābs un jaunformējamie spēki degtin dega gāzties vāciem mugurā. Bet — kā jau agrāki aprādīju, tas būtu līdzinājies pašnāvībai; dzelzdivīzijai bija Rīgā pāri par desmit tūkstošu karotāju un lielas rezerves Jelgavā, un tie bija bagātīgi apgādāti ar artilēriju, ložmetējiem, minometējiem un rokas granātām. Mums, turpretīm, bija tik ap 1500 vīru, apbruņoti vienīgi ar šautenēm, un augstāk pieminētais lielgabals. Lai kā, kamēr mēs vēl bijām kopā, vāciem tomēr ar mums bija jārēķinas, bet tiklīdz mēs ieietu kaujā, tad viņiem būtu brīvas rokas, un tad tie vartētu sarīkot īstu Bērtuļu nakti arī privātiem Rīgas iedzīvotājiem latviešiem.

Mūsu vadonis pavēlēja būt gataviem katru acumirkli pieņemt kauju, bet līdz ar to ievērot vislielāko apdomību. Pa naktīm gan ņemām vāciem ieročus nost, kur varējām. Rīgā jau sāka ielidot pa retai granātai no ziemeļiem un sāka klist arvienu no teiktākas baumas, ka vāci taisas iebrukt Baloža štābā. Ko tas nozīmētu, katram bija skaidrs, tādēļ es dabūju pavēli jūnija pēdējās dienās ar savu rotu, kuŗa savā vairumā sastāvēja no virsniekiem un instruktoriem, pārvietoties no Grīziņkalna kazar-

mām uz tagadējo iekšlietu ministrijas namu, kas atrodās tikai pāris simts metrus no Stabu ielas Nr. 19, kur bija novietojies brigādes štabs.

Ieņēmu ēkas otro stāvu, novietoju sardzi štaba apsardzībai Stabu ielā un sagatavojos visām varbūtībām. Vajadzēja katrā ziņā dabūt vēl kādu ložmetēju un, galvenais, rokas granātas. Uzdevu zēniem apskatīties, un jau pirmā naktī varēja novietot pie abām ieejām ministrijas ēkā pa smagam ložmetējam un mūsu telpās sanesa ap 300 gab. vācu rokas granātu. Naktī novietoju sardzes, ap trīsdesmit vīru stiprumā, uz Stabu — Brīvības un Stabu — Tērbatas ielu stūriem. To uzdevums bija apsargāt štabu no vācu uzbrukumiem un arī atbrūņot atsevišķi ejošus vācu kareivjus vai to pulciņus. Otrā dienā ap pusdienas laiku kāda granāta ielidoja tieši brigādes štaba ieņemtā ēkā, bet nekādu lielu postu nenodarīja. Kas to bija raidījis, grūti nosakams, bet mums bija stipras aizdomas, ka tas bija vācu roku darbs.

Pēc pusdienas vāci sāka palikt kustīgāki; Landesvērs atkāpās pa Brīvības ielu arvienu biezākās masās, bet dzelzdivīzijas daļas pilnā kaujas gatavībā devās uz Aleksandra vārtu pusi. Es pavēlēju savējiem turēties nama iekšpusē, lai neizsauktu priekšlaicīgas un veltīgas sadursmes, bet pats nostājās uz balkona, vērojot notiekošo. Piepeži redzu no iekšpilsētas puses nākam Malmedes ložmetējnieku komandu ar divpadsmit smagajiem ložmetējiem un diviem kalnu lielgabaliem (ši daļa bija ap 250 vīru stipra un ietilpa dzelzdivīzijas sastāvā). Pienākuši pret mūsu māju, tie uzreiz apstājās un sāk ņemt nost no ratiem ložmetējus, nostādot tos pozīcijā pret mūsu logiem, bet abus lielgabalus ar stobriem pret mums noliek vienu uz Gertrūdes un otru uz Bruņinieku ielu stūriem. Bet privātie to nenojauž, jo tie mūs neredz un arī nemaz nezina, ka mēs tur esam.

Kā par nelaimi ielas otra puse pieblīvējās pilna ar privātiem ļaudīm un, ja nu mani puīši sāk laist darbā granātas, tad var iznākt nejauks slaktiņš. Tā lieta likās skaidra; tie vīri grib kauties!

Vāciešiem vienalga, ja no mūsu pašu lodēm jākrīt vairāk desmitiem latviešu, bet ne tā man. Tāpēc ieeju iekšā, pavēlu

zēniem sagatavot rokas granātas, uznest vienu ložmetēju augšā un novietot šaušanai gar Stabu ielu, lai ar tā uguni varētu aizturēt varbūtējo uzbrukumu štābam, un diviem virsniekiem sagatavot mešanai abas mūsu rīcībā esošās desmit mārciņu smagās „Novicka“ granātas, kuŗu ārdošais spēks ir briesmīgs; cilvēkus pie logiem tomēr nelaižu.

Tā sagatavojies, nosūtu vienu virsnieku lejā uz ielas pie hauptmaņa Malmedes, lai apprasās, par ko tas mums parāda tādu godu. Pats vēroju sarunu pa logu un redzu, ka abi divi iekaist, — nolemju iet pats lejā, jo Malmedi pazīstu jau no agrākiem laikiem. Uz manu jautājumu par viņa rīcības iemesliem, jo, cik man zināms, Baloža brigāde vēl neatrodas ar vāciem kaŗā stāvoklī, tas ļoti uzbudinātā tonī atbild, ka mēs tomēr viņiem uzbrūkot un atbrūpojot viņu kareivjus, un ka tāpēc viņu drošības labad mums esot jānoliek ieroči. Es it pieklājīgi atbildu, ka to gan nāksies grūti izdarīt, jo tepat augšā man ir pāris simts vīru ar labu krājumu parasto granātu un dažām „Novicka“ granātām un ka šim ar viņa ložmetējiem uz ielas kailā bruģa tā pozīcija nav diez cik izdevīga. Redzu, ka vācietis piekoš lūpas un sāk skatīties uz logiem. Tur—neskatoties uz manu aizliegumu, ziņkārības dzīti, sastājušies manējie un viens otrs jau vicina vācu „kātēni“.

Malmede nolaiž toni zemāk un norunājam, ka iesim izšķirt jautājumu uz mūsu brigādes štabu. Esmu ar mieru, bet tikai ar noteikumu, ka tas savāc no ielas savus ložmetējus un lielgabalus un aizbrauc Matīsa tirgus virzienā. To arī izdara un mēs abi ejam uz štabu. Te nu to runāšanu vairāk dara plkv. Balodis ar savu štāba priekšnieku Bolšteinu un pasaka vācietim itin īsi, lai tas ar saviem ložmetējiem vākas projām drīzāki, ja negrib palikt par kotleti tepat uz ielas.

Tas velk, un Malmede aiziet lādēdamies.

Britiņu vēl uzkavējos štābā un tad eju atpakaļ pie savējiem. Tikko izeju pa durvīm, kad ieraugu, ka pie manas mājas uz Stabu ielas, atkal sapulcējies vesels bars vāciešu, bet nu arī manējie viena daļa nonākuši lejā un dūres pa gaisu vien iet. Nu arī man apskrienas dūša, piesteidzos klāt un uzsaucu, kas te

notiek. Kāds sadzēries vācu leitnants, sāk kaut ko buldurēt, ka mūsu sētā esot ievests kāds viņu nošauts „kamerāds“, ka mēs esot tie vainīgie, un viņi gribot to lietu noskaidrot. Es viņam atbildu, lai vāķās pie velna, es neviena „kamerāda“ te neesmu redzējis, bet te mani pavelk sāpus viens no maniem virsniekiem un iečūkst, ka sētā esot gan viens nošauts vācietis. --

Izrādās, ka lieta bijusi sekoša: mums kaimiņos pie vecās Ģertrūdes baznīcas, bija apmetušies Kurzemes izlūki, kādu 20 vīru sastāvā. Tie bija īsti zibeņzeļļi un varen nadzīgi uz vāciem. Ap pusdienas laiku viens no tiem iegājis kādā iebraucamā sētā Tērbatas ielā un tur ieraudzījis, ka kāds vācietis grib ar varu noņemt kādam zemniekam zirgu. Ap to gan sastājušies vairāki citi iebraucēji, bet vācietis tikai bāž visiem pistoli zem deguna un ved zirgu projām. Mūsu izlūks uzsauc, lai šis liek zirgu mierā un lasās projām, bet dzelzsdivīzijas vīrs nu izvelk no jostas granātu un saka: „Ich stecke dir die Granate im ... und du fliegst in die Luft!“

Nu, ja tā, tad arī mūsējais vairs negaida, izrauj savu pistoli un noliek vācieti uz vietas. Bet, lai neiznāktu nepatīkšanas pārējiem zemniekiem, tas liek iesviest vācieti ratos, apsedz ar deķi un atved mūsu sētā.

Kamēr es skaidroju lietas apstākļus, skatos, ka mani zēni sāk jau ķerties vāciešiem krūtīs. Viena otra šautene jau pāriet no vācu rokām mūsējās, nupat kautiņš ies vaļā, bet to vēl nevar pielaist, lai kā arī gribētu; tāpēc uz ātru roku lieku izdot vāciešiem viņu „kamerādu“ un dzīt tos drīzāk projām.

Nu uz kādu laiciņu ir miers. Tumsai iestājoties, vācieši no mūsu rajona sāk pazust: mēs vairs nelaižam gaļam neviena, visus atbrūņojam un pašus spundējam iekšā pagrabos. Pusrotas novedu lejā un izlieku atkal sardzes uz Brīvības un Tērbatas ielām.

Ap pusnakti man ziņo, ka no iekšpilsētas puses tuvojas kāda vāciešu daļa. Te jau arī atskan no viņu puses vairāki šāvieni un iodes nosvilpo mums gar galvām. Lieku uz Brīvības un Stabu ielu stūra uzplēst bruģi un sagatavoties kaujai. Kad vācieši pienākuši pie Ģertrūdes ielas un, pareti šaudāmi, lēnam

tuvojas, es dodu pāris salves. Priekšā dzirdama kņada un kliegzieni, pēc tam viss paliek klusu. Izsūtu kādus desmit cilvēkus uz priekšu; pēc kāda brīža dzirdam dažu rokas grantu sprādzienus, un vēl pēc neilga laika manējie atgriežas.

Tie ziņo, ka pie Gertrūdes ielas esot atraduši kādus sešus vai septiņus beigtus vāciešus, bet drusku tālāk ieraudzījuši kādā veikalā izdaudzītu logu un tur iekšā trīs vāciešus laupām; tos viņi esot pacienājuši ar grantām.

Visu nakti pilsētā dzirdami gan atsevišķa, gan grupu uguns, tikai pret rītu iestājās pilnīgs klusums. Ap puspieciem pie mums piebrauc automobilī kāds vācu majors vai pulkvedis un lūdz to novest mūsu štābā.

Nu jau šim kungam pavisam cita valoda: viņi jau naida nemeklējot, mēs tak esot visu laiku kopā cīnījušies pret lielniekiem; tagad viņi gribot pavisam mierīgi atstāt Rīgu un lai pulkvedis dodot kādus virsniekus pārņemt prefektūru.

Aizbraucam daži vācietim līdz, un es lieku kādiem pārdesmit vīriem no manas rotas palikt prefektūras ēkā. Ko tur kara laikā pārņēmsi, — atvadāmies no tiem pāris vācu virsniekiem, kas prefektūrā atradās, novēlam tiem laimīgu ceļa vēju uz fāterlandi un ejam atpakaļ. Aust 3. jūlija rīts...

Strazdmuižas pamiers. — Neapšaubāmi uzspiests no sabiedrotiem, visvairāk no amerikāņiem. Daži pārmet mūsu valdībai, ka tā uz to esot ielaidusies, neesot vajadzējis sabiedroto militāro komisiju klausīt, bet kopā ar igauņiem dzīt vāciešus cauri Rīgai līdz prūšu robežām. —

Kas tad būtu noticis? Saka, nebūtu bijis Bermonta laiku. Bet vai tādēļ upuru būtu bijis mazāk? Esmu pilnīgi pārliecināts, ka būtu bijis taisni otrādi: upuri būtu bijuši daudz lielāki. Jūlija sākumā Vācija bija vēl pietiekoši droša, lai gāztu mums Kurzemē pretī savu regulāro karaspēku, kurš stāvēja Austrumprūsijā. — Šāda sastapšanās ar otro vācu gvardu rezerves divīziju, šo kaujās rūdīto un kara materiāliem bagātīgi apgādāto vienību pilnā kaujas sastāvā, Kurzemes laukos varēja būt liktenīga priekš mūsu un arī mūsu sabiedroto tik nepilnīgi apbruņotām un apgādātām armijām.

Oktobrī un novembrī stāvoklis bija pavisam citāds: tad Vācija jau bija galīgi piespiesta pie sienas un iekšēju juku saplosīta, tā nevarēja vairs sūtīt saviem tautas brāļiem palīgā rēgulāro armiju, bet tikai algotņus un dēku meklētājus. Un galu galā tak pate notikumu norise pierādīja, ka mūsu vadības politika bija tomēr bijusi tā pareizā. —

4. jūlijā pulkvedis Balodis pavēlēja man ierasties štābā un braukt viņam līdzī uz Pēterburgas viesnīcu. Tur bija sapulcējušies visu sabiedroto misiju priekšnieki ar saviem štābu priekšniekiem: pulkv. Grīns no amerikāņiem, pulkveži Talents un Aleksandrs un majors Kīnans no angļiem un pulkv. Dīparkē no frančiem. Sasveicinājāmies un sākām gaidīt mūsu pretinieku.

Mazajā viesnīcas kabinetā valdīja svinīga noskaņa: katrs no klātesošiem apzinājās, ka nākošajās minūtēs tas būs aculiecinieks svarīgam notikumam Austrumeiropas politikā. Sarunas ritēja pusbalsī.

Pēc dažām minūtēm ārā bija dzirdama piebraucošā auto troksnis un kabinetā ienāca mūsu bijušais komandiers, bet tagad ienaidnieks, majors Fletchers ar savu adjutantu, leitn. Engelmani, krietnu kaujas virsnieku un goda vīru ar vienu roku (otru tas bija pazaudējis rietumu frontē).

Abi vācieši palocījās, bet rokas nevienam nesniedza. Pulkv. Grīns ieņēma vietu galda galā un uzaicināja arī pārējos sēsties. Majors Fletchers ar savu adjutantu nosēdās pulkv. Balodim un man tieši pretī. Plkv. Grīns vispirms griezās pie majora Fletchera ar jautājumu, vai tam būtu kādi iebildumi, ja kopējā tulka uzdevumus uzticētu man, kā tādām, kas pārvalda visu klātesošo valodas. Uz to landesvēra komandieris atbildēja, ka franču valodu viņš pats pietiekoši zinot, un angļu mēli, cik tas būšot vajadzīgs, pārvaldot viņa adjutants.

Turpmākās sarunas norisinājās pa daļai angļu, pa daļai vācu valodās. Tad majors Fletchers, cieši fiksēdams pulkv. Balodi, teica: „Soll ich verstehen, dass Oberst Balodis mich nicht mehr als seinen Oberbefehlshaber annerkennt?“ (Vai man jāsaprot, ka pulkv. Balodis vairs neatzīs mani par savu

virspavēlnieku). Uz to pulkvedis, tāpat stingri savam pretiniekam acīs skatīdamies, atbild ar noteiktu: „Nē!”

Sabiedrotie saskatās. Tad ņem vārdu atkal pulkv. Grīns, un ar roku pie katra vārda uz galda uzsidsams, lēnā lauziā vācu valodā saka:

„Vēl — šodien — Jūs — atstāsiet — Rīgu — un atiesiet — uz — Olaines līniju.“ —

Te majors stipri nobāl un grib kaut ko iebilst, bet amerikānis to enerģiski pārtrauc:

„Jeb es Jums tūlīt uzlaidīšu virsū visu latviešu un igauņu sabiedrotās armijas!“

Majors Fletchers cieši sakniebj lūpas un nesaka ne vārda.

Tālāk pulkv. Grīns nolasa sabiedroto kopīgi izstrādātos evakuācijas noteikumus un beidzot piebilst, ka nākošā rītā plk. 5. angļu pulkv. Aleksandrs ar mani izbraukšot uz Torņakalnu, lai pārliecinātos, ka evakuācija tiešām notikusi; lai majors Fletchers atsūtot kādu savu štāba virsnieku uz Torņakalna staciju mums pretim, kuŗš būtu pilnvarots parakstīt attiecīgu aktu.

Visa sēde ilga, varbūt, 20 minūtes, bet priekš mums tā bija dziļas nozīmes un nopietnības pilna.

Atšķirās jauna lapa Latvijas vēsturē.

Pēc sēdes majors Fletchers ar adjutantu, tāpat īsi palocījušies, aizgāja. Vairākus mēnešus no vietas, dien dienā es biju vērojis šo piedzīvojušo karavīru dažādos apstākļos, bet tik satriektu nekad to nebiju redzējis. Tikšanās Pēterburgas viesnīcā bija mums pēdējā.

Otrā rītā agri kopā ar pulkv. Aleksandru pārbraucam tiitu un noteiktā laikā ieradāmies Torņakalna stacijā. Tur kādā no blakus ēkām mūs jau gaidīja kāds vācu armijas pulkvedis ar vēl vienu virsnieku. Pulkv. Aleksandrs stingri noprasiņa, vai visas vācu karaspēka daļas jau ir atstājušas Rīgas pilsētas teritoriju? Uz to vācietis atbildēja, ka evakuācija esot izvesta pilnos apmēros un vāciešu Rīgā vairs neesot. Par to tad sastādījām aktu trijos eksemplāros un visi parakstījām. Vēl pāris pieklājības frāzes no vienas un no otras puses, un mēs

atvadījamies. Kad bijām uzbraukuši no stacijas kalnā, pulkv. pavēlēja braukt pa šoseju līdz pilsētas robežām, lai tiešām pārliecinātos, ka vāciešu tur vairs nav.

Tas nu bija diezgan riskants gabals, jo no kāda stūra mūs varēja it viegli nolaist no kājas, bet atbildību nebūtu ne no viena ko prasīt. Bet Aleksandrs bija vēl pavisam jauns cilvēks (runāja pat, ka viņš esot Angļu armijā visjaunākais pulkvedis). Viņam patika risks, un man jau bija vienalga, vai braukt pašā ellē iekšā.

Uz šosejas vāciešus gan neredzējām, bet atpakaļ braucot iegriezāmies uz Bauskas ceļa un tur atradām vēl divas vācu rotas, kas patlaban gatavojās gājienam. Pulkvedis ar lielu nīknumu metās virsū vācu hauptmanim par to, ka tas nav izpildījis noteikumus, bet tas atrunājas, ka neesot saņēmis laikā rīkojumu.

Mēs palikam uz vietas, kamēr vācieši pazuda tālumā, aiz ceļa līkuma.

Rīgā bija brīva.

6. un 8. jūlijs 1919. gadā.

Strazdumuižas pamiers kā putekļus no galda noslaucīja slaveno Niedras valdību; nebija jau tā godība diez' cik liela jau no paša sākta gala, ar „kungiem“ it nemaz nerēķinājās pat šīs famozās valdības radītāji — vācieši, bet tomēr bija vismaz kaut kāda ēna, illūzija no varas. Bija ministrijas, bija štābi un bija pat daži latviešu cilvēki, kas kungiem kalpoja, bet te nu viss izkūpēja vienā acumirkli: latviešu karavīri nekad tos par valdību nebija atzinuši un tagad arī sabiedrotie skaidri pateica, ka viņi atzīst tikai Ulmani un viņa ministru kabinetu par tiesīgu runāt latviešu tautas vārdā. Kā suns, kas piegānījis istabu, taisās nolaistu asti pa durvīm ārā, tā šie nodevēji aizvilkās līdzī saviem maizes tēviem.

Rīga bija tīra un nacionālā armija ar savu vadoni bija viņas saimnieks. Vēl vajadzēja savienoties ziemeļniekiem ar dienvidniekiem, ievest valdību kā pienākās galvas pilsētā un tad varēja ar jaunu sparū sākt tīrīt zemi no sarkanajiem un melnajiem mošķiem.

Mūs, Baloža brigādes vīrus, ļoti interesēja, kādi gan tie ziemeļnieki būs: bija skaidrs, ka tie prot ļoti labi kauties, bet bija arī mazas šaubas par viņu politisko seju, jo, pēc mūsu ziņām, viņu rindās bija arī ļoti daudzi tikko pārnākušie no sarkanās armijas. Par mūsu sabiedrotājiem — igauņiem mums bija vēl mazāka sajēga. Bet prieks bija liels: vispirms par to, ka vismaz pagaidam esam tikuši vaļā no vāciešiem un otrkārt, kā nu reiz būsīm viena vienota latviešu armija.

Tauta ar sajūsmu gaidīja ziemeļnieku ienākšanu. Balodim ar savējiem ienākot Rīgā tikai nedaudzi no iedzīvotājiem zināja, ka vispār tāda latviešu daļa ir, jo sarkanie centās arvien iegaltot, ka Kurzemē tie kaņo tikai ar vāciem, bez tam tautas sa-

jūsma nevarēja pilnā mērā izpausties to pašu ar mums reizā ienākušo vāciešu dēļ. Tagad tā lieta bija pilnīgi skaidra: sarkanie bija projam, vācieši bija projam un arī Niedra bija projam, un tur, aiz Juglas stāvēja īsti latviešu zēni un igaunīši bālenīši, kas nu gan mums neko ļaunu nevēlēs. Tāpēc arī tautas sajūsmas vilnis varēja plūst pilnīgi brīvi un augsti. Jāsaka arī, ka mūsu vadonis, pulkvedis Balodis, darīja visu iespējamo, lai ziemeļu karotāju ienākšanu nostādītu jo krāšņāku un viņiem patīkamāku.

Es biju sevišķi lepns un sajūsmināts, ka tieši manai rotai piekrita tas gods sagaidīt ziemeļniekus uz Gaisa tilta. Sestdienas pēcpusdienā dabūju par to rīkojumu un tūlīt nostādīju zēnus pie Grīziņkalna un sāku tos enerģiski dīdīt, lai neizgāžas draugu priekšā. Apģērbti mēs bijām samērā labi un arī diezgan vienādi, tā kā rota pie krietnas apmācības varēja arī atstāt diezgan patīkamu iespaidu.

Svētdienas rītā, 6. jūlijā, vēlreiz atkārtojām vajadzīgos paņēmienus un pēc pusdienas devamies uz Gaisa tiltu, Aleksandra ielas galā. Laudis priecīgās gaidās jau pulcējās gar ielas malām, daudziem bija puķes un zaļumi rokās un viens otrs ziedīņš iekrita arī mūsu rindās. Nonākuši uz vietas dabūjam zināt, ka ziemeļnieki esot tepat jau aiz Krusta baznīcas, tikai vēl jākārto kautkādas formalitātes ar sabiedroto komisiju. Pa to laiku šosejas un Aleksandra (tagad Brīvības) ielas malas, cik tālu vien acs varēja saredzēt, saplūda pilnas laužu. Beidzot, pēc kādas pāri stundu gaidīšanas, gaidītāju rindās nošalca: „Nāk, nāk, ziemeļnieki nāk!”

Uz tilta ieradās mūsu Balodis ar savu štābu, apsveicinājās ar rotu un tanī pašā laikā ieraudzījām uz šosejas tālumā tuvojošos draugus. Arvien tuvāk tie nāca un arvien skalākas kļuva tautas gaviles. Tagad jau varēja izšķirt priekšgalā uz balta zirga jājošu karodznieku ar lielu nācionālu karogu rokās, aiz tā kādu vīru ar ķīļa bārdziņu un īpatnēju cepuri—pulkvedi Zemitanu. Tam seko eskadrons jātnieku, tad nāk slavenie Cēsu kauju dalībnieki ar savu vadoni pulkvedi Berķi, artilērija ar pulkvedi Kalniņu un atkal kājnieki.

„Mierā, — godam sveikt!“ —

Sen gaidītais brīdis ir pienācis; ziemeļnieku vadonis kāpi no zirga un sirsnīgi sasveicinājas ar pulkvedi Balodi. Var redzēt, kā abi aizkustināti, daudz tiem būtu vienam otram ko teikt, bet tautas gaviles izteic jo skaidri viņu domas: nu ir labi, nu mēs esam vienoti.

Pēc īsas uzskavēšanās gājiens dodas tālāk un nu mēs varam apskatīt kā nākas mūsu draugus: ar apģērbu tie nu nevar lepoties, — tik raibu sastāvu man bija nācies tik redzēt mūsu pirmajās brīvprātīgo rotās Kurzemē. Lielai daļai zaļie sarkanarmiešu krekli, citam lauku pašauštāis kamzolis un baltās pakulu biksas, vēl cits uzvilcis kautko tādu, ka nevar saprast, vai tas frencis vai sieviešu jaka. Apavi visiem bez izņēmuma slikti un liela daļa pavisam basa. Vienam otram redz kājās vācu „tankus“, — tie iegūti godīgā, grūtā kaujā.

Paši ziemeļnieki izturas braši un visu sejas jautra smaida pilnas; puķes birst uz tiem nepārtraukti, un nepārtraukti skan tautas gaviles. Pie bijušā Pēterļa pieminekļa pamata ziemeļnieki noiet parādes gājienā gar saviem vadoņiem un pulkvedi Balodi un tad dodas uz viņiem ierādītām mītnēm. Es ar savu rotu noeju kā pēdējais, tad novedu laudis mājā un steidzos atpakaļ uz pilsētu, lai tikai drīzāk varētu satīkties ar kādu no ziemeļnieku virsniekiem un dzirdēt viņu stāstu. Pagaidu Virsnieku klubā pie Vērmaņa dārza jau pilns, — tur sanākuši abu armiju lielie un mazie gari, sirsnība un runas plūst aumaļām, tur rodas **vienota** Latvijas armija.

Pirmdien atkal jaunas, labas ziņas: otrdien ieradīsies no Liepājas ar „Saratovu“ ministru prezidents Ulmanis ar valdību un ministriju ierēdņiem. Atkal man tā laime būt nozīmētam par goda sardzes komandieri un šoreiz tā jau sastāv no vienas ziemeļnieku rotas kapt. Ozoliņa (bij. Baloža brigādes Durbes komandanta un baņotāja) vadībā, Godkalna eskadrona un manas rotas.

Es ar savējiem ierodos pirmais un ar zināmu nemieru gaidu otru rotu, — man bailes, ka tie neatnāk tikpat pliki un basi. kādi tie bija aizvakar, bet izrādās, ka manas bažas veltīgas.

Arī viņi gribējuši palepoties un no visa pulka savākuši visus labāki apgērbtos un apautos. Arī Godkalna eskadrons, kaut gan nevar lepoties ar sevišķi labiem zirgiem, tomēr izskatas braši.

Nostādu savu rotu ar mugurām pret muitas dārza sētu, tai pretīm apm. 20 soļu attālumā ziemeļniekus un savas rotas kreisajā spārnā eskadronu pa Nikolaja ielu. Ļaudis plūst no visām pusēm tūkstošiem un drīz vien plašā pils krastmale pilna līdz pašai Bīskapa gatei. Tāpat pildas arī Nikolaja ielas gals, bet te jau vairāk oficiālā publika: Tautas padomes locekļi ar savu viceprezidentu Skujenieku, Rīgas pilsētas valdes latviešu priekšstāvji un daudzas un dažādas privātas organizācijas. Ierodas arī abu armiju vadība un jaunieceltais virspavēlnieks ģenerālis Simansons, Rīgas civīl-gubernātors — angļu politiskās misijas priekšnieks pulkv. Talents, militāras misijas — ģen. Bertš un majors Kīnans, sabiedroto igauņu pārstāvis kapt. Jirgensons un daudzi, daudzi citi. Un rozes! — taisni jābrīnas, kur te kara noplicinātā Rīgā, var rasties tik daudz skaistu ziedu.

Cieši klāt muitas dārzam, pretīm mūsu rotām pie krasta guļ divi angļu iznīcinātāji viens aiz otra. Jo vairāk pulkstens tuvojas trijiem, jo nemierīgāki kļūst gaidītāji. Jau labu laiciņu atpakaļ ziņots no Bolderājas, ka „Saratovs“ jau iet pa Daugavu uz augšu, bet no mūsu vietas to vēl nevar redzēt.

Es vēl reiz uzmetu skatu gaidītājiem. Cik gan to te varētu būt? — Divdesmit, trīsdesmit vai vairāk tūkstoši? Cik spēcīgi gan man nāksies komandēt, lai piespiestu kaut uz brīdi apklust šo jautri čalojošo baru?

Uz angļu kuģiem jauna rosība, — skan bocmaņu svilpītes aicinādamas visus uz deķa, matroži savā īpatnējā ātrā gaitā sastājas divrindu līnijā kuģa Daugavas pusē. Te jau nu arī no krasta atskan saucieni: „Brauc! Saratovs! Valdība! Ulmanis!!“

Lēnā gaitā Saratovs tuvojas krastam. Uz tā deķa redzams daudz cilvēku, bet jau iztālēm var pazīt ministru prezidenta īpatnējo, spēcīgo stāvu. Viņām apkārt ministri un Tautas padomes locekļi, kas bija aizbraukuši janvārī uz Liepāju, un dau-

dzi redzami sabiedriski darbinieki. No kuģa sāk vedināt ar mutautiņu un viss krasts uzreiz paliek balts kā sniegā tīts — desmitiem tūkstošiem lakatiņu stieejas pretīm sveicienam no atbraucēju puses. Gaviles, prieka pilni saucieni.

Saratovs piestāj pie ārmalējā iznīcinātāja, ātri nolaiž trapu, atskan īsa angļu komanda un matroži sastingst savās vietās.— tie sveicina Latvijas brīvvalsts idejas nesēju un piepildītāju.

Es ātri pārlaišu vēl reiz acis par savējo rindām. Bet kas tas? Pūlis vairs nek dzied, negavilē. Pilnīgs klusums. Visi kā hipnotizēti raugas šai vienā cilvēkā un gaida brīnumu. Un to viņš arī nes. Tiklīdz ministru prezidents sper pirmo soli uz iznīcinātāja noejas kāpnēm, es komandēju no pilnas krūts: „Sardze, mierā! Godam sveikt!“ Palieku ar gaisā paceltu zobenu un tanī mirklī Tautas Lūgšanas varenās skaņas plūst pāri Daugavai. Es stāvu un skatos šai vīrā, kas stāv smaidīdams uz kuģa kāpnēm un skaidri redzu, ka divas dzidras piles rit pa viņa vaigiem. No uztraukuma man zobens rokā viegli trīc, es arī gribu dziedāt, bet balss neklausā...

Kad himnas pēdējais akords izskanējis, tad Rīgas pagaidu saimnieks pulkvedis Talents kā pirmais nodod ministru prezidentam ziņojumu; tad nāk pulkvedis Balodis un pulkvedis Zemītāns. Pēc tam es ziņoju par goda sardzes sastāvu un prezidents kopā ar augstākajiem sagaidītājiem noiet gar sardzes fronti un sasveicinājas ar kareivjiem. Ar kādu sirsniību mani zēni atbild savu: „Esi sveiks!“ Droši vien neviens no tiem nav redzējis Ulmani agrāk, bet tie jūt viņā vadoni.

Tagad kārtā apsveicējiem. Runā Tautas padomes vice priekšsēdētājs, pilsētas valdes priekšstāvis, latviešu biedrību pārstāvji, skolotāji, skolēni, amatnieki un rūpnieki, zemnieki un pilsētu melnā darba rūķi; no Talavijas konventa nes sveicienus Studentu rotas kaņavīrs leitnants Ķeviēts un apsola konventa vārdā arvien stāvēt par brīvu neatkarīgu valsti. Visi sveiceni beidzās ar novēlējumiem: „Lai dzīvo valdība! Lai dzīvo Ulmanis.“ Un katram apsveicējam ministru prezidents atrod savu atbildi, visus mudinādams kalpot pēc labākas apziņas tēvzemei.

Apsveicēji sarindojušies pa Nikolaja ielu līdz pašam Nācio-

nālām teātrim un jo tālāk gājiens virzas, jo lielāka aug sajūsma, jo skaļākas gaviles. Tūlīt aiz valdības, Tautas padomes un armijas augstākiem virsniekiem nāku es ar abām rotām un eskadronu. Mēs esam tā iespiesti no jūsmojošā pūļa, ka tik tikko varam pakustēties uz priekšu. Un ziedi, ziedi bez gala.

No Nikolaja ielas gājiens novirzas pa Troņmantinieka bulvāru, Aleksandra bulv. un ielu līdz Elīzabetes ielai un tad atkal uznāk uz Nikolaja ielas un iet līdz tagadējai Ārlietu ministrijai. Un visur ļaužu jūrā.

Pie Ārlietu ministrijas gājiena galva nogriežas pa labi un valdība un armijas vadība ieņem vietas uz nama kāpnēm. Ielas pretējā pusē nostājas mūzikanti. Es nu saprotu gan, ko no manis gaida, bet lieta tāda, ka vēl nekad neviena mūsu armijas daļa parādes maršā nav gājusi un priekš tā vajadzīgas komandas vēl jāizgudro. Bet te vairs nav laika domāt un gudrot, tāpēc labi ātri galvā pārtulkoju vecās krievu komandas un speru tik vaļā: „Ceremoniālām maršam! Vadu kolonnās! Viena vada distancēs! Plecā ņemt! Pirmā rota, soļos — marš!“ un, nūdien, nogāja labi un arī Goldkalns ar savu eskadronu nolēkšoja garām, kā dzirkstis vien no pakaviem šķīda.

Īstais saimnieks bija atgriezies vecajā Rīgā. Daudz vēl smaga darba tam stāvēja priekšā, bet viņš visu to veica godam.

Bermonta laika sākums.

Pēc Strazdumuižas pamiera un vāciešu aiziešanas no Rīgas manu rotu līdz ar visu V atsevišķo bataljonu, kā tagad pārdēvēja Jaunformējamos spēkus, iedalīja Rīgas pilsētas militārā policijā. Bataljonu komandēja pulkvedis-leitnants Cukurs, bet policējisko pusi vadīja pirmais Rīgas prefekts Dambekalns. Man piekrita uzdevums pārzināt pirmo rajonu, t. i. I, II, III un IV policijas iecirkņus. Katrā iecirknī novietoja pa vienam vadam, un vadu komandieri tad arī bija iecirkņu priekšnieki. Bet tā kā tie bija tikai virsnieki un policejiskās lietas maz parzināja, tad viņiem piedeva vēl dažus speciālus ierēdņus, tā saucamos policijas instruktorus. Kareivjiem, protams, šis postenis bija ļoti pa prātam, bet apmācības šāds stāvoklis ļoti traucēja. Kareivjiem uz piedurknēm uzlika paplatu nacionālo lentu ar burtiem RP, kuŗiem vajadzēja nozīmēt: Rīgas policija; bet pārējie manus zēnus saukāja par Rīgas pašpuikām. Tas, protams, vienu otru reizi izsauca nopietnu izrunāšanos un pat mazāku izkaušanos. Darba bija diezgan, jo Rīgā atradās visvisādas kaŗa un revolūcijas paliekas, kas gan die, nu, gan nakti laupīja un zaga, kur vien varēja. Tā kā Rīga bija izsludināta aplenkuma stāvoklī, tad ar noķertajiem noziedzniekiem nekādas lielas ceremonijas netaisīja, un pēc kaŗalauka tiesas sprieduma tos pāris stundās nogādāja pie miera.

Mūsu armija sekmīgi turpināja uzbrukumu Latgales frontē, bet arī pret vāciešiem Jelgavā vajadzēja uzturēt modras acis, jo nāca arvien noteiktākas ziņas, ka tie Jelgavu un Kurzemi nebūt nedomājot atstāt, kā to prasīja gan mūsu valdība, gan sabiedrotie. Mani drīz vien pārņēma atpakaļ uz Virspavēlnieka štābu un izraudzīja par sevišķu uzdevumu virsnieku pie virspavēlnieka ģenerāļa Sīmansona. Kad ziņas par vācu ro-

sību Kurzemē pamā arvien nopietnākas, tad valdība kopā ar sabiedrotiem nolēma sūtīt uz Jelgavu speciālu evakuācijas komisiju, kuŗas priekšsēdētājs bija rotmistrs Gailītis un locekļi: kapteinis Eiza un es no Apsardzības ministrijas, un Šveics no Iekšlietu ministrijas. Nevarētu teikt, ka es par šo uzdevumu būtu bijis sevišķi sajūsmināts, jo jau pirmo reizi ierodoties Jelgavā, mēs no vācu kareivjiem dabūjām dzirdēt vienu otru „treknu“ un diezgan nozīmīgu piezīmi. Apmetāties ar Gailīti kādā žīdu ģimenē, Katoļu un Lielās ielas stūrī, iesniedzām fon der Golca štābam mūsu „akreditēšanās rakstu“ un saņēmām diezgan vēsus norādījumus — lai dzīvojot vien mierīgi. Protams mūsu darbs bija galvenā kārtā izlūkošana. Vācām ziņas par vāciešu kuŗaspēka daļu kustību, par noskaņojumu, apbruņojumu u. t. t. Pa reizei izdevās arī nopirkt dažus desmitus pistoļu, un pāris reizes visā klusībā aizvedām uz Rīgu arī pa automobilim.

Sabiedrotie arvien vairāk spīda Vācijas valdību, lai tā atsauc savu kuŗaspēku no Kurzemes, un kad tas beidzot formāli bija izdarīts, tad grafs fon der Golcs atzina par labāku pārvērsties krievā, un virspavēlniecību nodeva kristītam žīdam, kāda krievu pulka bij. kapelmeistaram Bermontam, kuŗš pēc apprecēšanās ar kādu krievu aristokrāti bija piekabinājis savam vārdam klāt arī viņas vārdu un nu saucās par firstu Bermontu-Avalovu.

Kad tagad vēstures perspektīvā apskata šo tipu, tad patiesi jābrīnās, kā gan grafs fon der Golcs ar visiem saviem Vācijas un Baltijas muižnieku padomdevējiem vispār varēja izraudzīt tādu „salmu vīru“ savu nodomu veikšanai. Nenosvērts, lielīgs bez gala, tukšs, slikts aktieris un liels žūpa — tas ir viss, ko varu teikt par šo famōzo firstu, ar kuŗu man nācās diezgan bieži satikties. Vienreiz viņš pieņēma „audiencē“ visu mūsu komisiju, un uz mūsu norādījumiem, ka vācu kuŗaspēks, pretēji norunai, Kurzemē nebūt nemazinās, bet taisni otrādi, arvien vairāk pieaug, un ka arī viņš sāk vākt kopā kaut kādas daļas tieši zem savas komandas, Bermonts man paskaidroja, ka gan jau vācieši aiziešot, un viņš

sava karaspēka novietošanai gribot izlūgties latviešu valdības piekrišanu, lai varētu šeit saformēt kādas daļas cīņai ar lielniem kopā ar mūsu armiju. Vāciešiem, protams, nevarot ticēt, jo tie esot lieli maitas (boļšaja svoloč). Man bija nācies piedzīvot visādas bezkaunības, bet tādus muļķīgi rupjus melus un tādu ākstību dzirdēju pirmo reizi.

Man bija izdevies nodibināt diezgan labas attiecības ar fon der Golca štāba priekšnieku majoru Hāgemani. Tas bija tipisks vācu štāba pedants, bet vienā otrā gadījumā neļāvās sevi pārāk daudz iespaidoties no vietējās muižniecības, un izpalīdzēja mums dažās sīkās sadursmēs ar vācu un Bermonta karavīriem.

Kādu dienu, kad tikko biju atbraucis no Rīgas, pie mums dzīvoklī iestaidzās kāds mūsu ziņotājs un uztrauks teica, ka vācieši paņēmuši mūsu automobili un vedot to prom. Mūsu šoferis arī esot vai nu apcietināts, vai pamucis. Nu tik es iedomājos, kādu muļķību esmu izdarījis: biju atbraucis uz Jelgavu automobilī, kuŗu priekš nedaudz dienām „pa kluso pusi“ par dažiem simtjiem marku bijām nopirkuši no vācu kareivjiem. Ja nu tas nāk gaismā, tad lieta varēja kļūt ļoti nopietna, un varēja atklāties vēl šis tas no mūsu slepenās darbības, jo mājās pie mums atradās vēl kāds desmits Parabellum pistoļu, kuŗas pārējie komisijas locekļi bija sagādājuši no vāciešiem. Steidzīgi noglabājām ieročus, un es devos pie majora Hāgemaņa. Viņam jau bija ienākušas ziņas par automobili, un viņš mani saņēma stipri nelaipni. Tā esot bezkaunība no mūsu puses, ka mēs pavedinot viņu kareivjus uz tādām nelietībām; to pat varot uzskatīt kā kara materiālu zādzību, un viņš neuzņemoties nekādu atbildību par mūsu turpmāko neaizskaŗamību. Es mēģināju pārliecināt, ka droši vien, būs noticis tikai pārpratoms, un ka automobilis nekādā ziņā nevar būt viņu īpašums, bet varbūt ir kāds no tiem, ko viņi atstājuši Rīgā.

Pēc ilgākas „tirgošanās“ majors kļuva tā kā pielaidīgāks un beidzot arī atļāva man mašīnā atgriezties uz Rīgu, bet tikai ar noteikumu, ka pēc lietas galīgas noskaidrošanas, ja izrādītos, ka automobilis tomēr pieder viņiem, man tas jāatgādā

atpakaļ uz Jelgavu. Man bija jāpieņem arī šie noteikumi, un cik ātri vien varēdams, aizbraucu atpakaļ uz Rīgu. Bet uz Jelgavu atgriezos jau zirgos, jo automobiļa piederības jautājuma „noskaidrošana“ mani nebūt neinteresēja.

Kādreiz dabūju dzirdēt, ka vācieši taisoties ārdīt nost Meitenes-Bauskas šaursliežu dzelzceļu. Atkal steidzīgi devos uz vācu štābu; bet te mans draugs Hāģemanis vairs nespēja līdzēt: lai ejot pie paša grafa. Uz manu jautājumu, vai tas taisnība ka viņš ir uzdevis minēto dzelzceļu novākt, ģenerālis fon der Golcs atbildēja, ka taisnība gan esot, jo tas esot viņu kara materiāls, un tā kā viņi izvedot evakuāciju, tad viņš līcis to noplēst un savest Meitenē tālākai nogādāšanai uz Vāciju.

To nu nekādā ziņā nevarēju pielaist. Laidu darbā visu savu daiļrunību, norādīdams, ka tik un tā nāks norēķināšanās par kara zaudējumiem starp Vācijas un Latvijas valdībām, un tad jau šo dzelzceļu varēs izmantot par maiņas objektu. To noplēšot, vesels liels novads paliks bez satiksmes, bet vāciešiem tas var būt tikai vecas dzelzs vērtībā. Lūdzu grafu dzelzceļa noārdīšanu apturēt vismaz līdz tam laikam, kamēr dabūšu no savas valdības kaut kādus oficiālus norādījumus šinī lietā. Ar to fon der Golcs bija mierā, un es atkal steidzīgi devos uz Rīgu pie virspavēlnieka, kurš par to ziņoja ministru prezidentam. Prezidents izsauca mani pie sevis, tūlīt izaicināja toreizējo Satiksmes ministru un uz vietas sastādīja rakstu Golcam. Bez tam dabūjām vēl kādu rakstu no sabiedroto misiju priekšniekiem. Kad visu to biju Jelgavā iesniedzis, tad saņēmu arī fon der Golca solījumu, ka mazo dzelzceļu likšot mierā.

Jelgavā atradās arī mūsu komandantūra vienas rotas sastāvā, bet tās stāvoklis bija vairāk kā neapskaužams. Bermonta un fon der Golca landsknehti viņus ķircināja uz katra soļa, vienu dienu dažus kareivjus atbrūnodami, otrā dienā atvainodamies un atdodami ieročus atpakaļ. Viņi vārda pilnā nozīmē dzīvoja istā lauvas bedrē, un drīz vien viņiem pienāca gals; bet pateicoties komandanta tālredzībai, viņi visi sveikā tika cauri, atbraukdami ar kuģīti uz Rīgu.

Mans pēdējais brauciens šinī famōzajā komisijā bija ar benzīna krāvu smagajā automobilī no Jelgavas. Lieta tāda, ka Rīgā mums trūka benzīna, bet no vācu kareivjiem — motoristiem un šoferiem to varēja ļoti lēti iegūt. Protams, arī tas notika kontrabandas kārtā, jo vācu armijas vadība to nekad nebūtu pieļāvusi. Tikko biju pārbraucis tiltu pār upīti, kas šķēr Kurzemi no Vidzemes, kad uzreiz ieraugu, ka vācieši uznes uz ceļa smago ložmetēju un sāk ar to rīkoties. Pielecu pie šoferā būdiņas un uzsaucu, lai brauc, cik var; bet tanī pašā brīdī lodes sāka svilpot gar galvu. To mānīja arī šoferis, laida cik spēja, un drīz vien mēs bijām drošībā.

Pēc 25. septembra, sakarā ar manām kāzām, dabūju pāris nedēļas atvaļinājumu, kuŗu nolēmu pavadīt jūrmalā. Bet jau pēc dienām desmit saņēmu tēlegrafisku rīkojumu nekavējoties atgriezties Rīgā un stāties atpakaļ dienestā. Stāvoklis starp Rīgu un Jelgavu kļuva arvien saspīlētais. Mūsu komandantūra no Jelgavas bija izvākusies, un tagad bija skaidri un neapšaubāmi redzams, ka vācieši, kuŗi tagad gan bija salikuši uz piederknēm krievu krustus un pie ķiverēm piesprauduši krievu kokardes, grib noteikti kauties. Stāvoklis nebija nekāds spīdošais, jo vācu karavīri un arī krievu kara gūstekņi, kas bija savervēti Bermonta vienībā, bija bagātīgi apgādāti visādiem kara materiāliem un arī skaita ziņā sastādīja ļoti iopietnu spēku.

Ap 7. oktōbri pienāca ziņa, ka vācu jātnieku izlūki iegājuši neitrālajā zonā un tuvojoties mūsu priekšpostējiem. Drīz vien vācu aeroplāni nometa dažas bumbas uz mūsu pozīcijām, un sākās gan neilgās, bet stipri asiņainās Bermonta kaujas, kuŗās mūsu karaspēks ieguva tādas uzvaras un tādas trofejas, kādas reti kad ir izdevies iegūt kādam karaspēkam.

Virspavēlnieka štābs strādāja drudžaini, vākdams kopā cilvēkus un kara materiālus, kur vien varēja tos dabūt. Tagad arī visa latviešu tauta saprata, kādas briesmas draud, un brīvprātīgie nāca ne simtiem, bet tūkstošiem. Bet nelaime bija tā, ka mums nebija, ko dot tiem rokās: nebija šauteņu, nebija lielgabalu, nebija munīcijas. Atbrīvošanas cīņu vēsturē mēs

varam lasīt, ka visā frontē pret apmēram 40.000 labi apgādāto un apbruņoto Bermonta karaspēku mēs toreiz varējām nostādīt pretim tikai nepilnus pusotra tūkstošus cilvēku ar sešiem lielgabaliem.

Otrā kauju dienā man iedeva kādu rotu, saformētu no Rīgas fabriku strādniekiem, kuri visi bija tērpušies privātā un kuriem gan bija šautenes, bet tikai pa 20—30 patronām uz vīru. Mūs nosūtīja uz Šmita eļļas fabriku kaujas rajona priekšnieka pārziņā, un tas mūs norīkoja uz Bauskas ceļa. Gaismai austot, kaut kā novietojāmies pa daļai vecos ierakumos, pa daļai grāvjos — mums nebija nekādu rīku, ar ko izrakt jaunus — un gaidījām pretinieku. Ap pusdienas laiku mums uzdūrās kāda vācu izlūku nodaļa. Dažus no tiem apšāvām un vienu saņēmām dzīvu. Uz manu jautājumu, ko viņi šeit meklē, viņš atbildēja, ka kaļot par zemi, kurā viņiem esot Vācijā šeit apsolīta. — Tas vīrs to arī dabūja, tikai citādā veidā, nekā viņš to bija domājis.

Pēc pusdienas pienāca ziņas, ka vācieši stipri spiežoties gar Daugavu, un mūsējie atējot. Stāvoklis kļuva pavisam nopietns. Tumsai uznākot, arī mums uzbruka lielāka vācu daļa, bet pēc īsas apšaudīšanās, atkal atgāja atpakaļ. Vairākkārt biju pieprasījis no kaujas rajona štāba patronas, bet tās nenāca. Tumsai iestājoties, varēja manīt, ka mani ļaudis sāk pamazām izklīst. Lai kaut cik noskaidrotu stāvokli, steidzos atpakaļ uz eļļas fabriku, bet arī tur valdīja apmulsums. Nāca noteiktas ziņas, ka lieli vācu spēki spiežoties uz tiltu galiem, draudēdami atgriezt mums ceļu atpakaļ uz Rīgu. Beidzot pulkvedis Šmits deva pavēli atkāpties pāri Daugavai.

Vācu granātas sāka krist Torņakalna ielās un ap tiltu galiem, kad mēs pārgājām Daugavu. No manas rotas nebija palicis pāri nekas, un es arī nezināju, kā sauc kaut vienu no maniem kareivjiem; virsnieka šinī rotā man nebija neviena.

Steidzīgi devos uz Virspavēlnieka štābu, bet tur izrādījās, ka virspavēlnieks ģen. Sīmansons ar štāba priekšnieku izbraukuši uz Daugavmalu un par pārējiem man pateica, ka esot pārcēlušies uz Ropažiem, kur esot jāierodas visiem virsniekiem.

Paņēmis savu jauno sieviņu, uzmetos uz kādiem garām braucošiem ratiem, un pēc pāris stundām biju Ropažos. Nogurums bija ārkārtīgs, jo nebiju gulējis jau vairākas nakts. Uzmeklēju kādu šķūnīti un tur nokritu uz dažām stundām nāves miegā.

Gaismai austot, sāku meklēt štābu, bet uzzināju, ka tas esot atgriezies atpakaļ Rīgā. Nu tik ar steigu atpakaļ! Rīgā štābs bija novietojies provīzoriski savā vecajā vietā, un bija nodibināta arī tālrunu satiksme ar mūsu pagaidu valdību Cēsīs. Pie tiltiem bija salasījusies mūsu jaunatne, studenti un skolnieki vairāku kalpakiešu virsnieku vadībā, izgriezuši tiltus un jau paspējuši atsist vairākus bermontiešu mēģinājumus forsēt Daugavu.

Man ierodoties štābā ap plkst. 11, patlaban notika svarīga apspriede. Bija klāt virspavēlnieks ģenerālis Sīmansons, pulkvedis Kalniņš, pulkvedis-leitnants Luters, Bachs, Veiss un es.

Valširdīgi jāsaka, ka uztraukums bija liels, un grūti nācās pieņemt kādu izšķirīgo lēmumu, ko darīt. Bija domas, ka mums jāpaliek uz Daugavas krastiem, bet bija arī tādi, kas uzskatīja Rīgu par neglābjami zaudētu un lika priekšā atiet uz Juglas pozīcijām. Beidzot nolēma, ka Veisam un man jāmeģina tikt pāri Daugavai pie vāciešiem un jāuzzin, uz kādiem noteikumiem tie būtu gatavi noslēgt pamieru. Kāds no apspriedes dalībniekiem teica, ka mums vispirms jāgriežoties pie sabiedroto misijas Bruņniecības (vēlākajā Saeimas) namā, un ka tur mēs, varbūt, dabūšot kādus tuvākus norādījumus. Ar smagu sirdi kopā ar Veisu izgājām ārā un iesēdāmies automobilī. Bruņniecības namā, kur mūsu draugi, sabiedrotie, mūs bieži vien bija laipni uzņēmuši, tagad valdīja pilnīgs saltums. Kad bijām pieteikušies, pa durvīm redzēju, ka ārzemnieku kungi patlaban ietur maltīti; bet neviens no tiem nepiecēlās un pie mums nenāca. Viņu vietā gan iznāca kāds pazems drukns kungs, vietējais vācietis, kurš vēlāk ieņēma stipri augstu posteni mūsu kara resorā. Uzklusējies mūsu vēlēšanos viņš kļuva it sevišķi jautrs un laipns. „Tas ir jauki, tas ir ļoti pareizi, ka jūs gribat noslēgt pamieru! Laiva gaidīs jūs pie Muižas dārza, es to tūlīt norīkošu. Lūdzu tikai drusku uzgai-

dīt, un es jums iedošu parlamentāriešu balto flagu, lai jūs braucienā pār Daugavu neapšauda!" — Šis kungs rīkojās ar sevišķi nervozu steigu, itkā baidīdamies ka mēs nepārdomājam un neaizejam. Ātri viņš pazuda lielā dzīvokļa iekšienē, un mēs ar Veisu palikām vieni. Neviena vārda neteikdami, paskatījamies viens otrā un sapratāmies. Paņēmām cepures, klusi atvērām durvis, devāmies pa trepēm lejā un iekāpām automobili. „Uz Latgales divīzijas štābu!" — Vēlāk šo gadījumu pārdomājot, es daudz ko būtu devis, lai redzētu, kādu ģīmi taisīja augstāk minētais vācu kungs, kad viņš iznāca priekšnamā ar savu „parlamentāriešu" karogu un mūs tur vairs neatrada.

Piegriezāmies pie ģenerāļa Berķa, tagadējā Sarkanā Krušta namā, Skolas ielā, un prasījām viņa padomu.

„Stāvoklis ir ārkārtīgi nopietns un grūts, bet frontes karavīri uzskata, ka mums jāpaliek pie Daugavas un jākaujas līdz pēdējam. Pamiers, Rīgas atstāšana un atiešana uz Juglas pozīcijām būs mūsu nāve!"

Mēs ar Veisu atviegloti nopūtāmies: šie vārdi bija taisni tas, pēc kā mēs ilgojāmies. Nu aiz mums stāvēja lielāka autoritāte, un tūlīt devāmies atpakaļ uz štābu. Tur paspējām tikai pateikt, ka esam bijuši pie Latgales divīzijas komandiera un izstāstīt viņa domas, vēl nekā neminēdami par mūsu braucienu uz Bruņniecības namu, kad apspriedes istabā ienāca bāls no uztraukuma pulkvedis-leitnants Luters un rokā vīcināja kādu papīru. „Kungi, tēlegramma no ministru prezidenta Ulmaņa: turēt Rīgu līdz pēdējam! No Daugavas neatkāpties!"

Generālis Sīmansons ar dūri uzsitā uz galda un iesaucās: „Nu tā lieta ir skaidra!" Tad viņš griezās pie štāba priekšnieka pulkveža Kalniņa, teikdams: „Dodiet rīkojumus daļām ieņemt pozīcijas Daugavas krastos!" Tas bija patiesi liels brīdis.

„Šī zeme ir mūsu . . .“

Tanī pašā dienā visus, kas vien spēja ieročus nest, novietoja Daugavas malā, izraka ierakumus, un sākās Rīgas aizstāvēšana. Tūlīt otrā dienā sabiedrotie grozīja savu izturēšanos pret mums, un vēlāk kāds no viņu augstākiem virsniekiem privātā sarunā man izteicās, ka liktenīgajā dienā viņi jau bijuši pārliecināti, ka ar Latviju nu ir beigas, un ka šeit kaut kāda materiāla palīdzība būtu līdzīga tikai bermontiešu apgādāšanai ar kara materiāliem, kad tie būtu galīgi mūs iznīcinājuši. Tagad stāvoklis bija citāds, un tēlegrammas lidoja uz Londonu un Parīzi un atpakaļ. Mūsu lielais draugs un labvēlis ģenerālis Berts ar savu palīgu majoru Kīnanu, pulkvedis Talents un franču pulkvedis Diparkē ar lielu dedzību aizstāvēja mūs pie sabiedroto padomes un pie savām valdībām.

Daugavas grīvā bija ieradušies divi angļu kreiseri un seši iznīcinātāji, kā arī divi franču iznīcinātāji. Kad mēs bijām atstājuši Daugavas kreiso krastu, šie kuģi nonāca krusta ugunīs, jo bermontieši savus šāvienus tikpat labprāt raidīja uz tiem, kā uz mūsu ierakumiem. Pēc vairākiem protestiem sabiedroto flote tomēr bija spiesta nobraukt lejāk un noenkuroties pie Daugavgrīvas, jo tur kaujas operācijas bija retas.

Naktī no 14. uz 15. oktōbri mani steidzīgi izsauca uz štābu, jo vajadzēja būt klāt par tulku sarunās starp sabiedroto vadību un Armijas virspavēlnieku. Štābā ieraudzīju arī vairākus angļu un franču flotes virsniekus un mūsējos. Visos valdīja priecīgs uzbudinājums. Ģenerālis Berts bija prasījis no savas valdības un sabiedroto augstākās padomes piekrišanu iejaukties cīņās mūsu pusē ar sabiedroto floti. Atbilde gan vēl nebija pienākusi. Sabiedroto flote Baltijas jūrā bija padota kādam admirālim, kuŗa flagkuģis atradās Helsinkos, un arī no

tā vēl nebija nekādu ziņu. Ģenerālis Berts tomēr cerēja, ka atbilde būs piekrītoša, un tāpēc vajadzēja norunāt visu par turpmākajām operācijām. Mūsu 9. pulka instruktoru bataljons pulkveža Bolšteina vadībā bija jānorīko Milgrāvi un jāsavatavo braucamie līdzekļi, lai varētu pārcelties pāri Daugavai. Nakts pagāja drudzainā darbā. Es saņēmu veselu žūksni Pārdaugavas un Jūrmalas karšu, un otrā rītā man bija jādodas uz sabiedroto kreiseriem jūrā, lai tur dotu norādījumus par mērķiem, kurus vajadzēs apšaudīt.

Mazai gaismaiņai austot, ģenerālis Berts un vēl kāds angļu virsnieks paņēma mani savā automobilī un noveda pie Sarkandaugavas tilta. Tur atradās kāda angļu kaķakuģa motorlaivīna, kurā bija novietota arī beļģu konsula kundze ar meitiņu, kas vēlējās pārcelties uz angļu transportkuģa „Princes Margaret“, kur jau bija aizbraukušas vairākas ārzemnieku ģimenes, glābdamās no Rīgas bombardēšanas. Pie Aleksandra augstumu slimnīcas atradās kāds mūsu artilērijas vads, un to cītīgi vien meklēja rokā Bermonta artilēristi, kaisīdami savas granātas plašā apkārtnē. Tikko iesākām braucienu, kad vairākas granātas iekrita kanālī un ar saviem sprādzieniem sacēla stipri augstus vilņus. Konsula kundzes meitiņa sāka raudāt, un redzēju, ka arī mātei, kuŗa to bija piespiedusi pie krūtīm, pa vaigiem ritēja asaras.

Drīz vien sasniedzām Milgrāvi un novietojāmies kādā sarga mājiņā. Sarkandaugavā gar krastu stāvēja 11 velkonīši, kuŗi, nezin kādēļ, bija nodoti Kalpaka jātnieku nodaļas kapteiņa Baumaņa rīcībā. Viņš bija sasaucis kopā visus savas „flotes“ kapteiņus un ņēmās tiem skaidrot viņu uzdevumus, gan vairāk lietodams ne jūrnieku, bet jātnieku komandas, norādīdams, ka tiem būšot jāiet „no labās pa trim“. Aiz malkas grēdām sēdēja Bolšteina puīši, bet tie par priekšā stāvošo uzbrukumu vēl nekā skaidri nenojauta; un par sabiedroto iespējamo palīdzību vēl nezināja neviens.

Ap plkst. 8 no rīta atkal ieradās majors Kīnans un vairākas reizes motorlaivā nobrauca pie flotes. No augstākās vadiības atļauja uzsākt kaujas operācijas vēl arvien nepienāca.

Plkst. 12 majors atkal atgriezās no iznīcinātāja „Abdull“, uz kuŗa bija iekārtots viņa kaujas štābs, lika man noiet pie Bolšteina vīriem un pateikt, ka taisni plkst. 13 sabiedroto flote atklāšot viesuļuguni pret Daugavgrīvas cietoksni.

Liela bija viņu sajūsma, kad pasludināju šo prieka vēsti. Tie sāka jau saukt „urrā“ un „lai dzīvo“, bet es to tūlīt aplusināju, jo vācieši to varēja sadzirdēt.

Pēc kādām 10 minūtēm majors Kīnans man iedeva angļu matroŗa mēteli, jo tagad bija jābrauc gar pašu bermontieŗu degunu. Iesēdāmie motorlaivā un devāmie uz Daugavgrīvu. Pretim vecajam cietoksnim un vēl gabaliņu augstāk bija novietojuŗies garā rindā 8 sabiedroto iznīcinātāji, bet tālāk jūrā varēja saredzēt divus angļu kreiserus un daŗus transportkuŗus. Visa šī flote atradās franču jūrās komandanta Brisona vadībā. No viena franču iznīcinātāja krasta bermontieŗu pusē bija nokāpuŗi kādi desmiti matroŗu un bēra maisiŗos smiltis, lai nostiprinātu klaju pret varbūtēju ienaidnieka uguni. Vācieŗi stāvēja no tiem soļus 20 un nesapraŗšanā vēroja viņu rīcību, bet nekā naidīga uzsākt neuzdroŗinājas.

Pie iznīcinātāja „Abdull“ mani sagaidīja kāda lielāka motorlaiva un ar to tūlīt devos tālāk jūrā pie kreisera „Dragon“. Līcī bija stiprs vējš, un viļņi gāja augstu. Kad piebraucām kuŗim pavisam klāt, man palika tīri ŗķība dūŗa, jo, būdams īsts sauszemes kaŗotājs, uz tādas „maŗinas“ nekad vēl nebiju bijis, un tagad nu pa vaļēji nolaistām striķa trepītēm vajadzēja kāpt gandrīz trīsstāvu mājas augstumā. Sabāzu savas kartes aiz mundieŗa un brīdī, kad mūsu laivu pacēla visaugstāk, kā kaķis iekēŗos striķos un mudīgi sāku kāpt augŗā. Kad nonācu uz klaja, kājas drebēja vien.

Mani sagaidīja kuŗa komandieris kapteinis Martins — vecs, piedzīvojis, kaujās norūdīts jūrnieks. Viņŗ paskatījās pulkstenī un noteica:

„Vēl piecas minūtes, un mēs atklājam uguni. Dodiet kartes un norādaŗt mēŗkus!“

Steidzīgi iegāŗām karŗu namiņā uz komandas tilta. Izklāju kartes un arī dabā parādīju, kur jāŗauj. Pirmais uzdevums

bija — vienam kreiserim šaut pa cietokšņa nocietinājumiem, bet otram — pāri cietoksnim pa Bolderāju un Ilģeciemu. Norādījumus otram kreiserim noraidīja tālāk ar sēmafora palīdzību. Uz komandas tilta novietoja lielos jūras tālskatus. Kāds no virsniekiem novadīja vienu no tiem uz Daugavas krastu, pretim iznīcinātājam „Abdull“ un, pie manis griezdamies, teica: „Skataities un ievērojiet labi, kas tūlīt notiks!“

Piespiedu aci pie stikla, un uzreiz iznīcinātājs un Daugavas krasts pienāca pavisam tuvu. Uz krasta varēja redzēt divus vācu ložmetējus ar pilnu apkalpi, kas diezgan nemierīgi kustējās šurp un turp. Apmēram simts metru no tiem atradās „Abdull“ priekšējā lielgabala stobrs, kurš tagad lēnām sāka griezties uz šo nelaimīgo pusi.

Uzmetu acis rokas pulkstenim. Bija tieši viens. Tanī pašā brīdī no lielgabala stobra pazibēja uguns un izšāvās dūmu mutulis. Pagriezu tālskatu uz krastu. Ložmetēju un cilvēku tur vairs nebija. Tie vārda pilnā nozīmē bija izjukuši gabalos.

Kapteinis Martins pienāca man klāt, sniedza roku un teica: „Jūsu dzimtenes atbrīvošanas stunda ir sītusi!“ Vīrs mūsu galvām atskanēja skaļas, gaŗi vilktas artilērijas priekšnieka komandas, un viss mūsu kuģis nodārdēja no sešu smago lielgabalu zalves. Sabiedroto iznīcinātāji Daugavā bija ietinušies dūmu mākulī, un granātu sprādzieni bija redzami pa visiem cietokšņa vaļņiem un pa Bolderāju.

Sākās vairāki ugunsgrēki. Bet arī bermontieši atklāja pretuguni. Kāds ložmetējs bija novietots koka bākā pie Daugavas mutes, un tas sāka šaut vīrsū pēdējam iznīcinātājam. Bet jau pēc kādas minūtes granāta trāpīja tieši bākas lampā, visa būve sāka degt, un pa tālskatu bija redzams, kā bira zemē sīki, mazi cilvēciņi.

Tieši 20 minūtes turpinājās viesuļuguns, un pa to laiku velkonīši ar mūsējiem nostājās iznīcinātāju aizsardzībā. Tanī momentā, kad aplūsa artilērijas uguns un iestājās baigs klušums, viņi izšāvās kā bultas no savām palēptuvēm un metās uz krastu katrs savā nozīmētā vietā. Skaidri varēja saredzēt, kā mūsu zēni lēca krastā, sakārtojās grupās un vadus un ķē-

dēs devās uz priekšu. Vēl vietām bermontieši nikni atšaudījās, no vienas un no otras puses uz lauka palika pa stāvam, vai lēni vilkās atpakaļ, bet trieciens vairs nebija atturams, un drīz vien viss Daugavgrīvas cietokšņa rajons un Bolderāja bija ieņemti.

Kā vēlāk dabūju zināt, tad atļauja sabiedrotiem atklāt uguni bija pienākusi tikai pēc tam, kad mēs jau bijām Daugavgrīvā . . .

Tās pašas dienas vakarā vēl saņēmām rīkojumu apšaudīt dažus rajonus ap Podragu un arī Jelgavas šoseju Torņakalnā, pēc kam pacēlām enkurus, un abi kreiseři pārvietojās pretim Lielupes grīvai, kur izmeta enkurus dažus kilometrus no krasta. Liels bija prieks par mūsu uzvaru un pateicības jūtas draugiem par palīdzību. Vakara dažas stundas pavadīju virsnieku ēdamistabā, kur bija tiem jāstāsta par mūsu zemi un mūsu mērķiem, jo neviens no tiem vēl nekad pie mums nebija bijis. —

Otrā rītā drusku pašaudījām pa Lielupes tiltu un vācu aizmuguri. Redzējām arī, ka iznīcinātāji pavirzās pa Daugavu uz augšu, apstādamies netālu no Podraga. Ap plkst. 4 pēc pusdienas nogājām lejā dzert tēju. Kāds jauns leitnants nosēdās man aiz muguras pie klavierēm un sāka kaut ko improvizēt. Pārējie mierīgi sarunājās savā starpā.

Pēkšņi izdzirdām spēcīgu artilērijas dūnoņu. Vai iznīcinātāji bija sākuši šaut Daugavā? — Piecēlos no krēsla un paskatījos pa apaļo lodziņu. Netālu no mūsu kuģa jūrā cēlās augšā augsti ūdens stabi. „Vācietis šauj!“ paspēju tikai iesaukties, un tanī pašā brīdī pa visu kuģi atskanēja trausmes signāli. Cik ātri vien iespējams, katrs metās savā kaujas vietā.

Kad uzskrēju uz komandas tilta, tur priekšā atradās jau komandieris, un atskanēja arī artilērijas priekšnieka komanda. Vēl viena kārtā iekrita krasta pusē, bet nākošā pārlidoja pāri. Mums bija izmesti enkuri un tvaiks atlaists uz kādām desmit minūtēm. . . .

Stāvoklis kļuva riskants, jo bija skaidrs, ka nu esam spīlēs, un nākošai kārtai jātrāpa kuģis. Vadu, kas uz mums šāva, redzēt nevarējām, bet virzienu varēja noteikt pēc ūdens fontā-

niem jūrā. Kuģa artilērija atklāja strauju uguni, šaudama pretinieka virzienā un dodama katram lielgabalam dažādu attālumu.

Kā jau bija domājams, nākošās divas granātas sprāga tieši uz kuģa — viena zem komandas tilta, otra atsitās pret ceturtdā lielgabala bruņu torni. Šķembeles nekādu postu tomēr nenodarija, un vairogs sabira jūrā. — Nākošā kārtā jau bija nopietnāka. Viena granāta sprāga pie piektā lielgabala torņa ass, nosita uz vietas septiņus cilvēkus, aizdedzināja lādiņu, kuŗu nesa divi matroži, un tie dzīvi sadega; bez tam vēl četrus ievainoja. — Leitnantam, kuŗš pāris minūtes pirms tam vēl sēdēja pie klavierēm, norāva vienu kāju līdz celim, sadragāja roku un ievainoja galvu. Vēlāk dabūju dzirdēt, ka viņš tomēr esot palicis dzīvs.

Kapteinis Martins savilka dūres un sakoda zobus. Tanī pašā brīdī ievainotie un kritušie jau bija novākti, jauna apkalpe stāvēja pie lielgabala un raidīja bermontiešiem virsū granātu, kuŗu kritušie bija ielādējuši.

Pa to laiku arī tvaika spiediens jau bija pacelts vajadzīgā augstumā, un kāds no virsniekiem, uzkāpis mastā virs artilērijas priekšnieka mājiņas, atklāja bermontiešu artilērijas vada atrašanās vietu. Tas bija novietojies aiz Lielās kāpas, pie Lielupes ietekas kreisajā krastā.

„Full speed ahead both!“ — atskanēja komanda un kreiseris pacēla enkuru. Strauji šaudams, varenais kuģis ātrā gaitā devās uz jūras pusi. Vēl bermontieši raidīja pakal vairokus šāvienus, bet pēc kādas minūtes labi tēmēta zalve sadragāja viņu abus lielgabalus līdz ar visu apkalpi. Izmetuši līkumu pa jūras līci, abi kreiseri nostājās atkal tuvāk Daugavgrīvai, bet drusku tālāk no krasta.

Smags bija noskaņojums, kad sēdējām atkal kopā pie vakariņu galda: sveši ļaudis bija atbraukuši mums palīgā un šeit zaudējuši savus cilvēkus. — Bet līdz ar to bija apziņa, ka tagad mūs saista asinsbrālība, un mēs stāvam viens otram tuvāk.

Otrā dienā priekš pusdienas izbraucām tālāk jūrā un netālu no Roņu salas, kuģim lēnā gaitā ejot, ar kaujas karogu pusmastā, kuģa komanda nolaida savus kritušos biedrus jūras

dzelmē. Kapteinis Martins griezās pie komandas ar šādiem vārdiem: „Viņi ir darījuši savu pienākumu, un, kad pienāks mūsu rinda, arī mēs nekavēsimies to darīt!“ —

Skaisti, īsta karavīra cienīgi vārdi!...

Astoņas dienas es pavadīju uz kreisera „Dragon“ un katru dienu kuģa smagie dižgabali sūtīja savus varenos sveicienus pāri mūsu cīnītāju galvām, nezdami nāvi un sajukumu vācu rindās. „Dragon“ un „Cleopatra“ tagad parasti turējās kilometrus piecus no krasta un tikai kad bija jāatklāj uguns, tad piebrauca tuvāk zemei.

Dienests uz šiem jūras milzeņiem noritēja pēc stingri noteiktās kārtības. Pēc brokastīm visi nostājās ierindā, virsnieki apskatīja ļaudis, pieņēma ziņojumus, uzlika sodus tiem, kas bija kautkādi noziegušies, un pēc tam visi, izņemot noteikto maiņu, bija brīvi un varēja pavadīt laiku pēc savas patikas, gan lasot, gan runājot, gan rakstot vēstules savējiem. Tīriba visur bija priekšzīmīga.

Pusdienas visi virsnieki ēda kopēji, izņemot divus, kuņus pēc kārtas uzņēma pie sevis kuģa komandiers, jūras kapteinis Martins. Pie kopējā galda aizvien viens prezidēja (arī pēc kārtas). Prezidējošā priekšā uz galda atradās divas karafes ar angļu tik iemīloto gaišo un tumšo „Portvīnu“. Kad visi bija piesēdušies, prezidējošais laida karafes apkārt un katrs iepildīja savu glāzi. Tad tas uzsita ar sudraba āmuriņu uz galda, pateica: „Gentlemen, the King,“ (kungi, karalim) — visi piecēlās, tukšoja savas glāzes un tad tikai sāka pasniegt ēdienus. Prezidējošais dažreiz ļāva savām karafēm staigāt ap galdiem arī otrreiz, bet pa lielākai daļai reti kad dzēra vairāk, ka tostu karalim.

Kad mūsējie krastā uzsāka aktīvāku darbību, tad parasti arī abi kreiseri saņēma kaujas uzdevumus. Tad stājās darbā visa komanda, atvēra municijas noliktavu lūkus un kāršu mājiņā uz kaujas tilta man bija jānorāda artilērijas priekšniekam apšaudamie mērķi. Kapteinis Martins, protams, arvienu bija klāt. Kad vajadzīgie attālumi bija izmēroti uz kartes, tad vēl parādīju tos, cik tas bija iespējams, dabā. Šaušanu parasti koriģēja ar

gaismas signāliem, vai pa radio no iznīcinātāja „Abdull“ Daugavā, kuŗam bija tieša tēlefono satiksme ar fronti. Noteiktā laikā visi bija savās vietās, varenie stobri lēni pagriezās vajadzīgā virzienā un uz kaujas tilta varēja skaidri sadzirdēt no artilērijas priekšnieka mājiņas gari stieptās komandas: „All guns load!“ (visiem liegabaliem pielādēt!) All guns ready!“ (Visi liegabali gatavi!).

Tad pateica attālumu un atskanēja enerģisks: „Number one gun, fire!“ (Pirmais liegabals, uguni!) Viss kuŗa korpuss nodrebēja un smagais lādiņš krākdams aizgāja pie vāciešiem. Viss kuŗa mechanisms, kā dzīvais, tā nedzīvais, strādāja apbrīnojami precīzi un saskaņoti.

Dažreiz gadījās arī kuriozumi. Kādu dienu viens no jaunākiem virsniekiem bija ietvēris savā tālskatā mūsu Daugavas dzelzs tilta lokus. Tūlīt tas pienāca pie manis un noprasīja, vai nevarot uzlaist tur kādas pāris granātas, esot varen jauks mērķis. Atteicu, ka šoreiz gan, laikam, nevajadzēs, tie mums pašiem vēl labi noder. Tāpat pēc liktenīgās kuŗa apšaudīšanas, kapteinis Martins jau gribēja dot pavēli ar aizdedzinošām granātām noslaucīt visu mūsu Jūŗmalu no Lielupes līdz Asariem. Tikai uz norādījumu, ka no tam cietīs vairāk mūsu pašu ļaudis, nekā vācieši, kapteinis atmeta savu nodomu.

Mūsu fronte virzījās arvien vairāk uz priekšu un beidzot pienāca radio pavēle man atgriezties štābā. Ar patiesu sirsnību šķīros no jauniegūtājiem draugiem un ātrā motorlaiva drīz vien aizvzināja mani pie Sarkandaugavas tilta.

Kad ierados štābā, tad atradu priekšā lielas pārmaiņas: ģenerāļa Simansona vietā par Armijas virspavēlnieku bija iecelts mūsu Kurzemes vadonis ģenerālis Balodis. Ar neatslābstošu enerģiju viss štābs strādāja, sagatavodams bermontiešiem izšķirošo triecienu. Atvilka daļas no Austrumu frontes, formēja jaunas, apbruņoja kā varēja un apmācīja grūtajai kara mākslai. Ģenerālis Berts, majors Kīnans un pulkvedis Diparkē bija štābā katru dienu. Vācieši labi zināja štāba atrašanās vietu un diezgan bieži to arī apšaudīja gan no Dzeguŗskalna, gan Torņakalna. Kādu dienu smagā granāta iekrita tieši mūsu sētā, bet par laimi

sprādziens tikai izgāza visas ēkas logu rūtis uz Elīzabetes ielas pusi. —

Mani piekomandēja atkal angļu misijai pie pulkv. Talenta un tā man lielāko daļu laika bija jāpavada Bruņniecības (vēlākā Saeimas) namā. Misijas štāti bija stipri pieauguši un ar daudziem viņas darbiniekiem vēl tagad laiki pa laikam atjaunoju vecās atmiņas. Djuhersts, Stodards, Grīnslēds un daudzi citi arvien vēl stāv manu acu priekšā, kaut gan tie visi, izņemot kasieri, jūras virsnieku Stodartu, kuŗš vēl tagad ir Rīgā, ir izklīdusi kur kurais pa plašo Lielbritānijas imperiju.

Ja nebija nekādu sevišķu uzdevumu, tad visi jaunākie misijas darbinieki salasījās kādā attālā istabā, nostādīja mazu galda ruleti un spēlīte gāja vaļā. Sevišķi manīgs uz to bija kāds jauns virsleitnants, kuŗš, varēja redzēt, bija ļoti turīgs, un par kuŗu tā koleģi ar cienību izteicās, ka tas drīzumā būšot lords. Tikai, kad pamanīja tuvojamies pulkvedi Talentu, tad spēle bija tūlīt jāpārtrauc, jo viņš to labprāt necieta.

Arī Bruņniecības nams dabūja no vāciešiem savu porciju granātu un tīri jābrīnās, ka nevienu no misijas dalībniekiem, kuŗi tur staigāja iekšā un ārā, nenosita vai neievainoja šķembeles un krītoši juntu dakstiņi.

10. novembra vakarā viss bija sagatavots uzbrukumam un es visu laiku atrados pie misijas, saņemdams un nododams tālāk jaunākās ziņas. Tās nāca arvien priecīgākas, mūsējie visā frontē gāja strauji uz priekšu. Bet bermontieši vēl pēdējā nīknumā tieši vai apbēra Rīgu ar savām granātām. Ap pusnakti uguns sāka palikt klusāka un, kad es 11. novembrī ap vieniem naktī iznācu no angļiem, tad vācu artilērija mūsu sirmo galvaspilsētu vairs neaizsniedza, — Pārdaugava bija ieņemta.

Vienpadsmitā, agri no rīta devos pāri sapostītājiem tiltiem lai apskatītu Pārdaugavu. No Daugavas ledus bija izvilks dzeloņdrātīm saistītais manas bijušās rotas otrā vada komandiers leitnants Fichtenbergs. Kādā nesekmīgā uzbrukumā par tiltu vācieši to bija sagūstījuši, izdūrvīši acis un tad, drātīm saistītu vairākkārt gremdējuši Daugavas ālinģi līdz tas bija izlaidis garu.

Akmeņu ielas galā tāds pats šausmu skats: tur ar drātīm kopā saistīti kāds desmit mūsējo, visi aplieti ar bencīnu un dzīvi sadedzināti.

Kā ap leitnanta Fichtenberga liķi, tā ap šo mocekļu paliekām stāvēja pulciņos mūsu kaņavīri mēmā niknumā vērodami šos briesmoņu darbus.

Netālu no Torņkalna stacijas uz Jelgavas šosējas kārtojas nākošām kaujām mūsu jaunā kaņaskola ar savu priekšnieku kapteini Klinsonu.

Pa ielām gulēja bermontiešu liķi un mētājas dažādas pamestas kaņamantas. No Olaines puses bija dzirdama pareta apšaudišanās...

Līdz Kurzemes galīgai atbrīvošanai man nācās ar pulkvedi Talentu un dažiem citiem misijas locekļiem divreiz būt Kauņā, pie kau braucām apkārt caur Krustpili, Eglaini un Novo-Aleksandrovsku. Vienā šādā braucienā Lietuvā gandrīz nositamies nakts laikā automobilim bez maz iedrāžoties Šventas upē, pār kuŗu tilts bija izārdīts. Otrreiz, braucot no Eglaines uz Kauņu ar vilcienu, pakļuvam zem Bermonta līdzdalībnieka Virgoliča bruņotā vilciena artilērijas uguns.

Vēl kopā ar abiem sabiedrotiem, angļiem un frančiem, apmeklēju Jelgavu pēc tās atbrīvošanas, redzēju zengaliešu priekā asaras un sajūsmu, ar kādu saņēma mūsējos. Redzēju arī daudzus nošautus lauku privātmītniekus, pret kuŗiem bēgošais ienaidnieks bija izgāzis savu naidu. Redzējām degošo Jelgavas pili un hercoga Pētera akadēmiju. Bet neskatoties uz visu šo postu un briesmām, arvien augstāk krūtīs cēlās priekā un lepnuma vilnis.

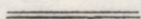
Decembra otrā pusē Armijas virspavēlnieks ģenerālis Balodis, saziņā ar nelaiķi ārlietu ministri Z. Meieroviču, pavēlēja doties man uz Londonu kā mūsu militārajam pārstāvim.

Kaŗš priekš manis bija beidzies.

Ko teikt vēl pie tā, kas šinīs atmiņās atzīmēts. To, ka mēs ar dziļu sirsnību šodien tāpat kā viņās dienās pieminam mūsu

kritušos biedrus? To, ka mēs mīlam mūsu zemi un mūsu tautu?
Tas būtu lieki, jo tas ir pats par sevi saprotams.

Tik vienu vēl es gribu teikt un atgādināt: tāpat kā lielo
cīņu laikmetā, mēs arī šodien esam gatavi ķerties pie ieročiem
un cīnīties par mūsu tautas gaišāku nākotni, kad uz to sauks
mūsu vadoņi Kārlis Ulmanis un ģenerālis Balodis.

Satura rādītājs.

	Lapp.
Priekšvārdi	5
Ievadam	7
Gūstniecība un atgriešanās dzimtenē	9
Pirmie soļi dzimtenē	15
Atkāpšanās no Rīgas	28
Pulkveža Kalpaka nāve	45
Balodis ved mūs tālāk	57
Jaunpils — Kalnciems	63
Rīgas ieņemšana	74
Pusatbrīvotā Rīga	80
Atbrīvotā Rīga	85
6. un 8. jūlijs 1919. gadā	94
Bermonta laika sākums	100
„Šī zeme ir mūsu...”	108

1. The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It is divided into two main sections, the first of which deals with the general situation and the second with the progress of the work.

2. The second part of the report deals with the results of the work during the year. It is divided into two main sections, the first of which deals with the results of the work in the field and the second with the results of the work in the laboratory.

3. The third part of the report deals with the conclusions drawn from the results of the work during the year. It is divided into two main sections, the first of which deals with the conclusions drawn from the results of the work in the field and the second with the conclusions drawn from the results of the work in the laboratory.

4. The fourth part of the report deals with the recommendations made by the committee. It is divided into two main sections, the first of which deals with the recommendations made by the committee in the field and the second with the recommendations made by the committee in the laboratory.

5. The fifth part of the report deals with the summary of the work during the year. It is divided into two main sections, the first of which deals with the summary of the work in the field and the second with the summary of the work in the laboratory.

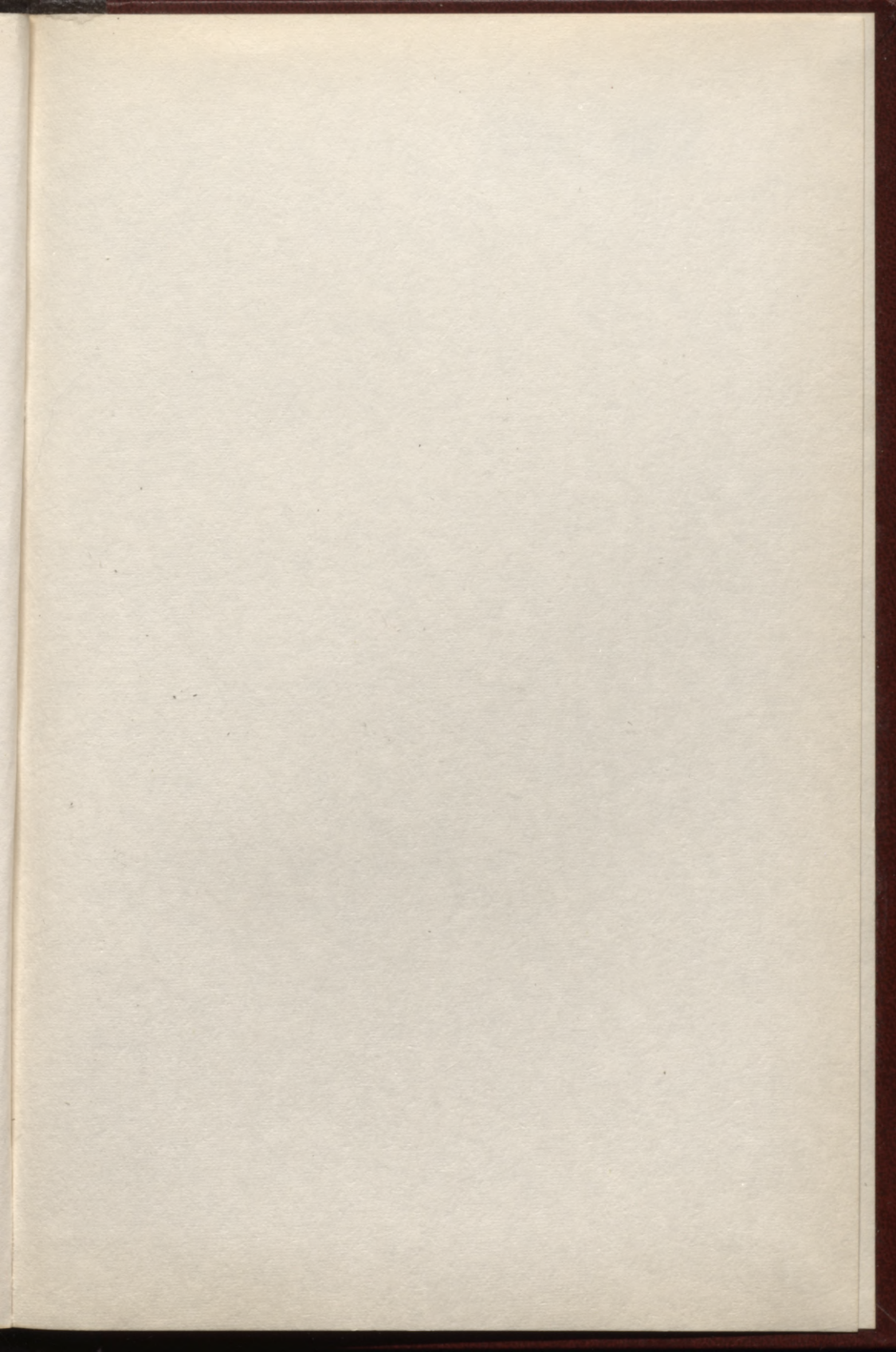
6. The sixth part of the report deals with the appendix. It is divided into two main sections, the first of which deals with the appendix in the field and the second with the appendix in the laboratory.

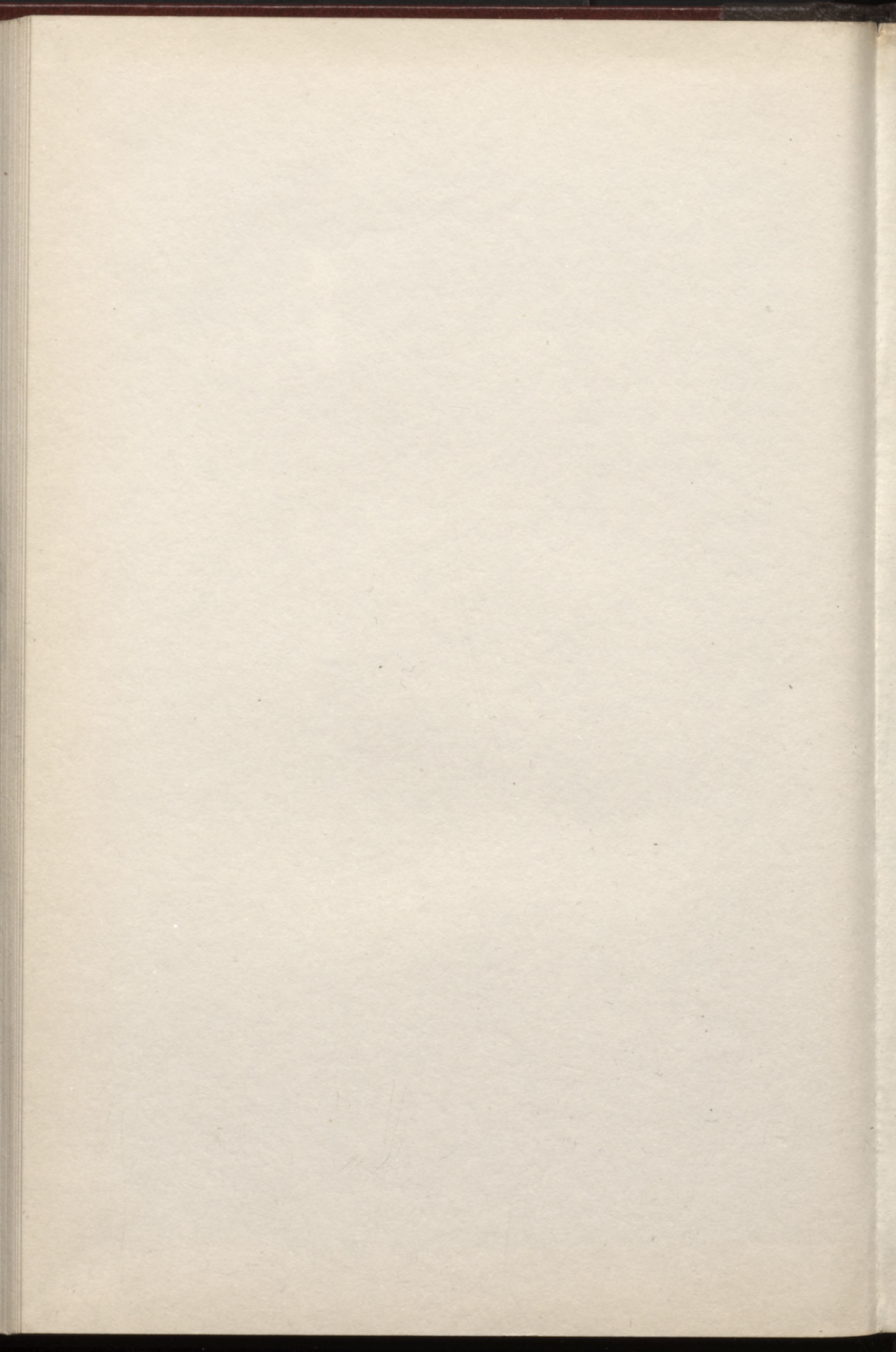
7. The seventh part of the report deals with the index. It is divided into two main sections, the first of which deals with the index in the field and the second with the index in the laboratory.

8. The eighth part of the report deals with the bibliography. It is divided into two main sections, the first of which deals with the bibliography in the field and the second with the bibliography in the laboratory.

9. The ninth part of the report deals with the list of figures. It is divided into two main sections, the first of which deals with the list of figures in the field and the second with the list of figures in the laboratory.

10. The tenth part of the report deals with the list of tables. It is divided into two main sections, the first of which deals with the list of tables in the field and the second with the list of tables in the laboratory.

120.5

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309096644

90-4
L 485